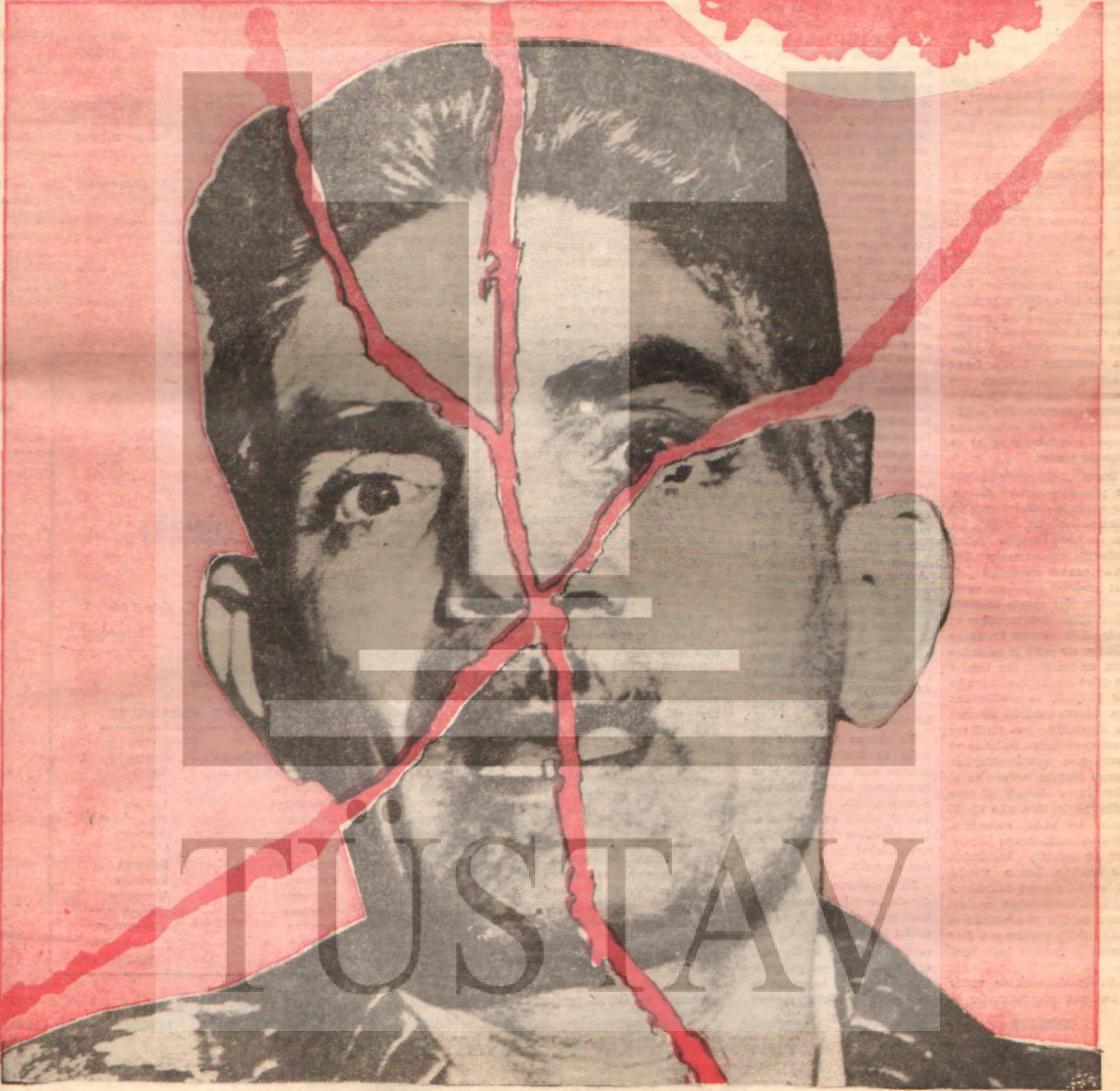

YÖN

HAFTALIK GAZETE

IRAK'TA
TEĞMENLER
İHTİLÂLİ

Orta Doğu'da yeni ihtilâllere doğru

OKUYUCU'DAN YÖNE

Efendimiz köylü

Köyde doğdum, köyde büyüdüm ve devamlı olarak da köylerde çalışmaktayım. Küçük yaşından beri, beni çok üzen ve düşündürülen bir husus var. Bizde münevver geçinen okur yazarlar, yazılarında ve konuşmalarında, nüfusumuzun büyük çoğunluğu köylüdür ve dolayısıyla memleketin hakiki sahibi efendisi köylüdür derler. Yine bu şahıslar sık sık insan haklarını bahsederler. İnsanların hepsinin aynı haklara sahip olduklarını belirtirler. Oluş programlarına da 4 Aralık'tan 10 Aralık'a kadar İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi haftası olarak ek ünite ilâve edilmiş. Her yıl bu hafta geldiğinde üzüntülerim artar, içim ezilerek, çocuklara insan haklarından, herkesin aynı haklara sahip olduğundan bahsederim. Çocuklar göğüslerini geçirerek sessiz bir şekilde beni dinlerler; fakat onlar bu şekilde dinlerken, işlerinden beni yalınladıklarını da biliyorum. Çünkü benim anlattıklarım onların her gün yaşadıkları hayata uymuyor. Çünkü onlar, arazisinde köle gibi çalıştığı yüzlerce çiftçiye bir evceğiz yapmaya bile müsaade etmeyen ağasının tahakkümü altında yaşıyorlar. Bütün ömrü boyunca terini akıttığı ve kuvvetini harcadığı birkaç dönümecek arazinin bile sahibi olmayan köylü, sıkıştığınız zaman memleketin sahibi ve efendisi oluyor.

Bizim köylülerimiz hayatın en çetinini yaşarlar; yine de hayatlarından memnun görünürler. Her türlü zorluğa yü madan karşı koyarlar. Yalın kalışlığı hiç sevmeyiz. Ken dileri yokluk içindedirler, fakat gönülleri gayet tok ve cömerttir. Her zaman toprakla uğraştıkları için toprağın ve dolayısıyla vatanın kıymetini bilirler. Ne yazık ki yıllardan beri bu insanlar, her tarafta ve çok kimseler tarafından hakır görülüyor ve görülmemekte; her tarafta hakarete uğramış ve uğramakta; her türlü medeni vasıtalarından mahrum yaşıyor ve yaşatılmakta; her zaman mağdur edilmiş ve edilmektedir. Şehirli köylüyü hakır görür; Ona göre köylü, kaba, kit akıllı, beceriksiz, zevksiz, konuşmasını bilmez, her an aldatılıp kandırılan bir insandır. Bunun içindir ki, şehirli esnafın dükkânına uğrayan köylü daima kandırılmaya çalışılır ve köylünün almak istediği mallara esas fiyattan muhakkak fazla fiyat istenir.

Devlet dairelerinde vazife gören pek çok memurlar ta-

rafından da köylü şehirlinin gözü ile görülür. Köye vazifeli gelen her hangi bir memur âdeta kral kesilir. Köylülerin konuşmasını beğenmez, onlarla konuşmak istemez; diktatörce hareket eder. Sağına ve soluna sert çıkışlarla köylüleri sindirmek ister. Bu hal en küçük tahsildardan tutun da, en büyük valisine kadar pek çok kimselerde bizzat gördüm. Hele dairesinde olursa durum daha da feci. Her hangi bir işi için karakola giden köylü, karakol komutanı tarafından küfürle karşılaşır. Sert bir dilde ne istediği sorulur. Köylü derdi ni anlatır. Sert bir iki çıkıştan ve kesip biçmelerden sonra, köylünün gözlerinin içine mânâlı bir şekilde bakılır. Bu bakıştan köylü bir şey anlar da cüzdana yapışır sa işler görülür. Köylü cüzdana yapışmaz beklerse, ya yazı mahnasının şeridi yoktur, onu alması, yahut da kâğıt yoktur bir top kâğıt alması söylenir. Bunları da almaz, param yok falan derse köylünün nasibi sille tokatla kovulmaktadır. Şayet istenen şeyler alınırsa, bunları tekrar bakkala satmak çok kolaydır.

Geçelim nüfus dairesine. Yeni doğumu olan bir köylü elinde doğum kâğıdı ile daireye varır. Memur bey doğumu kaydeder ve nüfus cüzdanımız yok diye köylüyü sa vuşturur. Halbuki çekmece de nüfus cüzdanı çakılıp duruyordur. Zaman gelir, nüfus cüzdanı lazım olur, köylü daireye varır nüfus cüzdanı ister. Memur bey yine çıkıp: «Zamanında geliniz nüfus cüzdanlarınızı alsanız da şimdi bana eziyet etmezseniz olmaz mı? Senin çocuğun büyük olmuş, zayıf ilmi haberi ve fotoğraf getirecek sin» der yine geri çevirir. Köylü boynunu büküp döner geriye ve bir hayli masraftan daha çıkarır. İşte hemen her daire böyle ve bu na yakın. Köylü hangi daireye varsa, önce kapıcı tarafından azarlanır, sonra da bey tarafından hakarete uğratılır.

Bu durum karşısında siz gelin de benim yerime öğretilen olun. Bu köylüye ve çocuklarına insan haklarından bahsedin. Memleketin hakiki sahibi ve efendisi olan köylülere layık görülen muameleleri içiniz burkulmandan seyredin.

Bu insanların kabahati nedir de bu şekilde her yerde kötü muamele edilir? Bu insanlar hücre köşelerinde, dağ eteklerinde, dere kıyılarında, dağ başlarında, yol yok, bazısında su yok, bazısında okul yok, her türlü medeni

vasıtalarından mahrum; bacadan şalvarla, sırtında yama ile ceketle, midesinde soğan ekmekle, tek taşı vasıtasıyla güdük eşiği ile, emektar öküzleri ile, kerpiçten yapılmış kulübe gibi bir evde yaşamakta ve yazın yakıcı sıcakta, kışın keskin ayazda tabiatla mücadele ederek dinmektedir. Bu mücadele esnasında eller nasırlaşmış, tırnakların biçimi bozulmuş, cilt esmerleşmiş, yüzler buruşmuş, saçlar kırılmış, çahırken çıkan terden ceketin yakası ve kasket kirlenmiştir. Bu durum bir çok beylerin gözlerini rahatsız ettiği için köylülere iyi muamele edilmiyor. Bu insanların kabahatleri köylerde doğup, köylerde yaşamaları, köylü olmaları ve yokluk içinde bulunmalarıdır. Başka ne olabilir ki? İnsanların hepsi ilk doğdukları zaman birbirlerinden farksız olurlar. Hiç birisi yeni doğduğu zaman konuşamaz, yiyecek temin edemez ve yiyemez, çamaşırını giyip çıkaramaz, kalkıp gezeemez. Zamanla büyür gelişir, çeşitli muhit ve şartlar sayesinde çeşitli farkları meydana gelir. Bir kısmının muhiti ve şartları müsaittir okur, büyük bir memur ve yahut ta zengin bir iş adamı olur; diğer bir kısmının şartları müsait değildir, okuyamaz ve zengin olamaz, çiftçi olur, çoban olur. Bunları hakır görmek mi lazım? Köylü ke himesini iştince yüzünü buruşturur o beyler, aynı şartlar altında yetişse ve yaşasa acaba kendileri nasıl olurdu hiç düşündüler mi?

HALİL COŞKUN
(Yaka köyü ilk okulu müdürü DAZKIRI)

Toplum düşmanları

Bulduğum ilçede, YÖN'ü okuyanlar aydın kişiler, ama çok az bunlar.

Ortaçağ külhanbeyliğinin itibar gördüğü, her on iş yerinden birinin kahve, her elli binadan birinin otel-han ve yatakhane olduğu bu yerde, ben bir insan olarak elimi başıma koyup düşünüyorum.

Niçin biz, çalışan hakareti bir millet olamıyoruz?

Gece sokağa çıkıyorum, fikirsiz insanların şamataları, sarhoşlar ve kahve denen yerlerde iç içe oturmuş çeşitli oyunları itiyat edinmiş insanlar, demiy-konuş muhabbetleri, Alimtin, Mehmedin çekıştirilmesi ve böylece muzır yavaş yavaş gece hayatına hakim oluvermiş görülüyor.

Gündüz, işsizlik, Sportoto, hileli iflas hikâyeleri. Adamın birisi gelir, lâstikçiden numarasını söyler bir bayan lâstiği ister, alır, teki sizde kalsın göstereyim, ayağına olursa gelir tekini de alırım der, gider. Bir başka dükkâna gider aynı usulle bir tek de oradan alarak, parasız ayak kabı ihtiyacını temin eder. Lâstikçi bilâhare tekini aldığı yeri bularak, o teki satın alır ve lâstiği çiftler ve helâl olsun akıllı adam olmuş der.

Murakabesi zayıf olan, belediye müstakillerinde her şeyin bozulmuşu, bayatı satılır. Hiç kimsenin bozulduğundan ve zararlı hale geldiğinden dolayı malım imha etmek hesabına gelmez. Adamın pekmez küpüne affedersiniz fare düşer, kuyruğundan tutar çıkarır ve o pekmezi getirir kasabaya satar. Bakkal dükkânlarında un çuvallarında fareler takla atar, fırınlar aynı. Ufak kasabalarda hamur yuğrulan yeri gören bir insan ekmeği yemez. Bir çok şey böyle.

Bu düzen iyidir, bunu bozmayın diye bağırarak riciler; dörtük şiirlerle ve

saçma sapan yazıları ile milliyetçi geçinen sahtekârlar, bu millete düşman değil de, düşman kim.

Bu asil milleti sahtekârin tasallutundan, yobazın vaaz'ından ahlâksızın zararından korumak zamana gelmiştir.

Toplum olarak bir ahlâk buhranı içindeyiz. 1946 da bir fesat grubunun nüvesini teşkil ettiği bu buhran, bugün bir kanser gibi bün yeyi sarmıştır.

27 Mayıs kutsal devrimdeki mert asker sesleri bile, bu şamatanın gölgesinde bırakılmak istenmemekte.

Vatan cephesini, Türkiye sahneye koyanlar, bir kaç şamataci matbuat tarafından milliyetçi gösterilmeye itina edilmekle, neyin yayılmak istendiği anlaşılacak lazımdır.

Bu milletin selâmeti namına, bunların bünyeden tecridi gereklidir. Zira, bunlar mikroplardır.

Bunların hiç bir fikirleri yok.

Fırsat verilirse yıkarlar, altına kalırsa yalvarırlar, alt takilerin arasından kurtulurlar ise, yine hiç utanmadan yıkma hareketlerine devam ederler.

Bunların safında bir Komünist yer alsa, ihtida etti der ve sağlam kuvvetleri yıkmaya dâvasında onu bağurlarına basarlar.

İşte, Türkiye'nin ahlâk buhranında hâlâ bocalamasının saiki bunlardır; bunlar bu milletin yakasını bırakmadıkça veya bırakmadıkça, ahlâklı adamları rehber edinmek ve insan gibi yaşamak çarelerini düşünmek ve bunda ilediye gitmek mümkün olamıyacaktır.

Bunların gazete diye karttukları nifak ve fesat varakaları kim ne derse desin, düştüğü yerde, hem tahribat yapıyor ve hem de pislik yapıyor.

Bunlar acaba niçin yarattılar,

Süleyman Çelebinin şurası'ndan bunlara bir hisse düşmez mi, zavallı taktirlerine terkederim.

Hak-tealâ çün yarattı Ademi,
Kıldı Ademle müzeyyen âlemi..

Salih KOCAMAN
(Belediye Tahsil Memuru — Çarşamba)

Yurdun ve Dünyanın Dört Bucağında

REKLÂMLARINIZ İÇİN

En Geniş Reklamcılık Örgütü

BASIN İLÂN KURUMU

Genel Müdürlük

Cağaloğlu, Türk Ocağı Caddesi No. 1
İstanbul

Telefon: 22 43 84 — 22 43 85
Fakelaf Adresi: BASINKURUMU

SUBELER

İstanbul
Ankara
İzmir
Adana
Bursa
Diyarbakır
Erzurum
Eskişehir
Konya
Zonguldak

DIŞ MUHABİRLER

A. B. D.
Almanya (Federal)
Almanya (Demokratik)
Avusturya
Avustralya
Belçika
Bulgaristan
Çekoslovakya
Danimarka
Fransa
Hollanda
İngiltere
İspanya
İsrail

İsviçre
İtalya
Japonya
Lübnan
Macaristan
Norveç
Pakistan
Polonya
Portekiz
Romanya
Yugoslavya
Yunanistan

BASIN — 586

HAFTALIK FİKİR VE SANAT GAZETESİ

(Basın Ahlâk Yasasına uymayı taahhüt etmiştir.)

Kurucuları: Cemal Reşit Eyüboğlu, Mümtaz Soysal, Doğan Avcıoğlu

İmtiyaz sahibi ve mesul müdür: DOĞAN AVCIOĞLU

İDAREHANE: ZIYA GÖKALP CADESİ
28/1 Yenışehir — ANKARA

Telefon: 17 53 89 ★ İstanbul Bürosu: Mollafenari
Sokağı: 32 Cağaloğlu, Posta kutusu 512 — İstanbul,
Tel: 229315 — 229316 ★ Dizişip basıldığı yer:
VATAN Gazetecilik ve Matbaacılık T.A.Ş. — İSTANBUL

ABONE

Yıllık (57 sayı) 50 T.L. altı aylık
(26 sayı) 25 T.L., üç aylık (13 sayı)

1963

12.50 T.L.'dir, yılı için özel indirimli
abone tarifesi: Yıllık 40 TL., altı aylık 20 TL.,
üç aylık 10 T.L. dir Yurt dışı abonelerinde posta
Bereği tutarında ilâve yapılır.

Beher sütunda santimetresi 25 T.L. dir.
İLÂN: 1, 3, 4, 5 ve orta sayfalara ilân kabul
edilmez. Renkli ilânlar özel tarrifeye ve pazarlığı
tâbidir. Devamlı çıkacak ilânlar için özel anlaş
malar yapılır. İlânlardan dolayı hiç bir mes'uliyet
kabul olunmaz.

BAKIS Amerika ve Arap Sosyalizmi

Irak'ta beş yıl önce de bir ihtilâl oldu. Ateşli Nâsır taraftarı olduğu söylenen General Kasım, krallık idaresini devirdi. Batıda kıyametler koptu.

Nâsır, o tarihlerde, Batıda, Sovyetlerin kuklası olan tehlikeli bir komünist şeklinde görülüyor ve onun tesir sahasının Bağdata kadar uzanmasından şeytan görmüş gibi ürkülüyordu. Bu korku yüzünden, bölgenin komünizmden kurtarılması için, sömürgecilik devrinden kalma Nuri Saitlere, Kral Hüseyinlere güveniliyordu.

1958 Temmuzundaki Lübnan ve Ürdün çıkartmaları, bu tip bir Nâsırın korkusuyla yapıldı. İngiliz paraşütçü birlikleri sayesinde, Kral Hüseyinin sallanan tahtı dört ayağı üzerine oturtuldu. Eğer General Kasım duruma çabucak hâkim olmasaydı, Amerikan askerleri belki de Bağdada yürüyeceklerdi.

Geçen hafta İrakta yeni bir ihtilâl daha oldu ve en ihtiyarının yaşı 35 i geçmiyen Nâsır taraftarı genç subaylar, Nâsır aleyhtarı Kasım'ı devirdiler. Fakat Washington'da en ufak bir telaşlanma görülmedi. Hattâ, Amerikan sözcülerinin, Irak ihtilâliyle ilgili konuşmalarında, gizli bir memnuniyet ifadesi var.

Bu memnuniyette, Kasımın, ne İsaiyi, ne Musayı tatmin edemiyen âciz idaresinin de elbette payı var. Amerika, ne tarafa yöneleceği belli olmayan, istikrarsız bir idarenin devrilmesini elbette normal karşılayabilir.

Bununla beraber, Washington, Orta Doğu'yu Sovyetlerin kucağına düşürmekten, ne yünsüz General Kasım rejimlerinin, ne de Ortaçağdan kalma Suudların ve Hüseyinlerin kurtaramıyacağını; artık anlamışa benzer. Bu sebeple Amerika, Nâsır ve Nâsır tipi idarelerin daha istikrarlı olabileceğini ve Sovyet yayılmasını durdurmak için en sağlam garantiyi Arap sosyalizminin getirebileceğini düşünmeye başlamıştır.

Nâsır da, Washington'un tamamen karşı olduğu bir Ortadoğu politikasını yürütmenin güçlüklerini, uğradığı bazı başarısızlıklardan sonra, anlamışa benzer. Nâsır taraftarı Iraklı Sosyalist ihtilâlcilerin, alışılmış «emperyalistlerin uşaklarına ölümlü» sloganı yerine, bu sefer, hasımlarının karşısına «komünistleri tasfiye» sloganı ile çıkmaları, biraz da Amerikaya şirin görünme arzusunun sonucu olsa gerektir.

Washington - Kahire arasındaki münasebetlerin oldukça düzelmesi, her halde böyle karşılıklı düşüncelerin sonucudur. Nitekim Amerika, sadık dost Suudi Arabistanı gücendirmek pahasına, Yemen'deki Nâ-

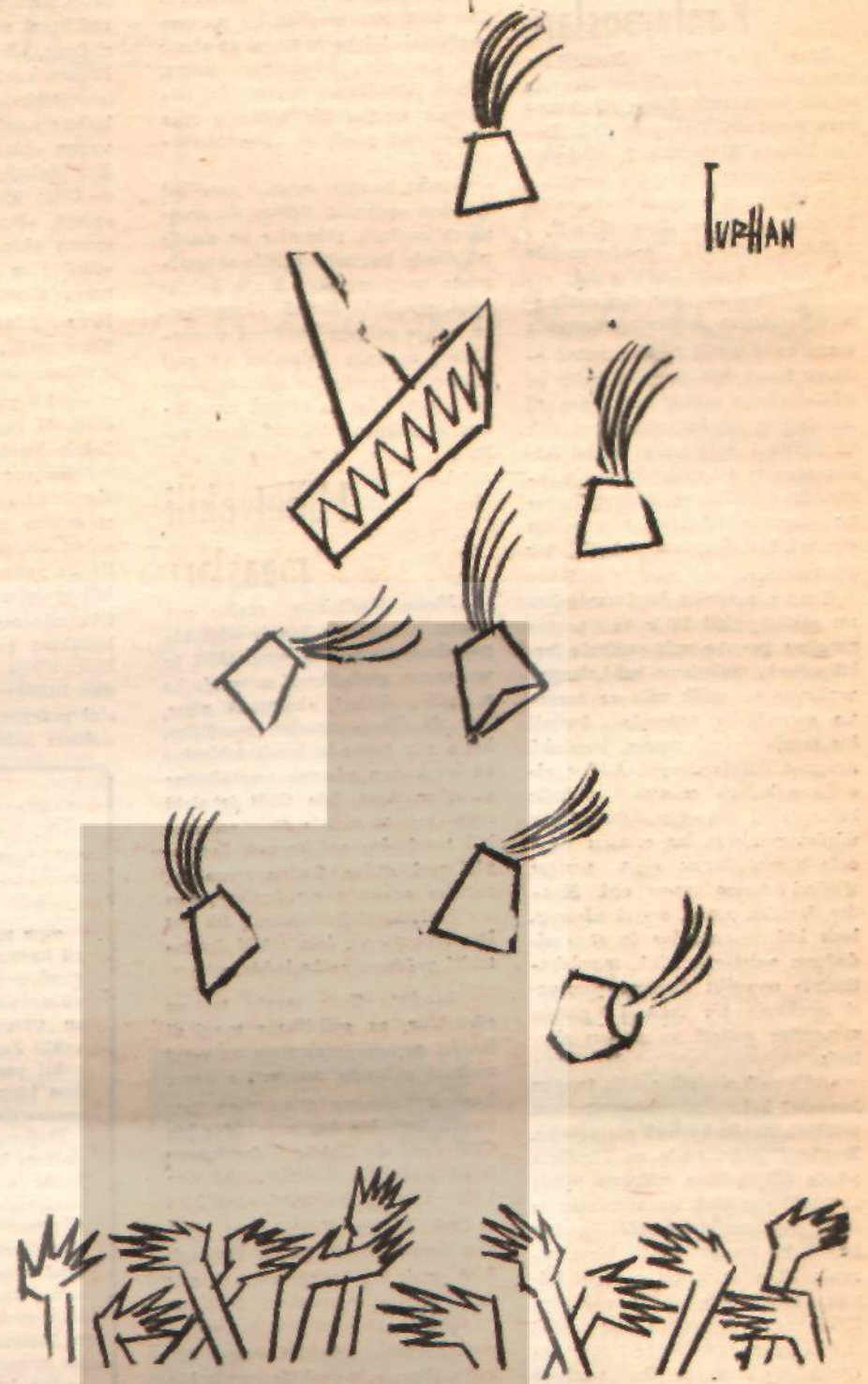
sırıcı hareketi vakit geçirmeden tanımakta tereddüt etmemiştir. Irak ihtilâlinde de aynı tutum görülmektedir. Amerika artık Nâsır tipi bir sosyalizme ve milliyetçiliğe, Batının bir çiftliği gözüyle bakılan petrol diyarı Orta Doğuda bile rıza göstermektedir.

Bu, kolay bir iş değildir. Böyle bir politikanın rizikosunu, Arapların, liderliğini Nâsırın yaptığı milliyetçi sosyalist bir idare altında birleşmesidir. Arapların birleşmesi, her halde ne Batıların, ne büyük petrol şirketlerinin, ne de İsrail, Ürdün, Suudi Arabistan, Küveyt gibi dostların hoşuna gitmeyecektir. Fakat Amerika, Ortadoğu'yu Sovyet hâkimiyeti altına götürebilecek bir istikrarsızlık tehlikesi karşısında, Nâsırın nüfuzunun genişlemesi rizikosunu göze almakta, Nâsır on azından bir ehveni şer saymaktadır. Chicago Tribune gazetesinin ifadeyle, «Amerikan Dışişleri Bakanlığı kısa bir zaman önce Yemende Nâsır taraftarı bir hükümeti çarçabuk tanıyarak ve Suudi Arabistana Yemenden uzak durmasını söylerken, bugün Nâsırizm yapılmasından en dişe duyarsa garip olur.»

NÂSIR SOSYALİZMİ

Nâsırın amacı, New York mes'in tâbiriyle, «Arap Sosyalizmi yoluyla Arapları birleştirmek» tir. Başka bir deyişle, Nâsır desteklemek, sosyalizme yönelmiş bir Arap dünyasını desteklemektir. Gerçi Nâsır, sosyalist bir idare kurmuş olmaktan henüz uzaktır. Nâsır, memleket ekonomisini Milletlerarası kapitalizme tâbi olmaktan kurtararak, mali müesseseleri ve dış ticareti devletleştirerek ve feodaliteyi tasfiye ederek, Mısır, kapitalist olmayan bir gelişme yoluna sokmuştur. Yalnız ekonomik ve politik bir güç olarak tasfiye edilen kapitalist sınıfın yerini, pek te iyi işlemeyen askeri ve sivil bir bürokrasi almıştır. Rejimin, işçi ve köylü gibi emekçi temeli zayıftır. Mısır, ancak bürokrasinin hâkimiyeti kırılıp, memleketin kaderinde emekçiler tam söz sahibi olduğu zaman, sosyalizm yoluna girecektir. Bununla beraber, Nâsır halk yararına işletilmek istenen, ileri ve kapitalist olmayan bir ekonominin temellerini atarak Mısırda sosyal ve politik istikrar sağlamıştır.

Kapitalizmin şampiyonluğunu yapan Amerika, Arap sosyalizmine rıza göstermekle, Ortadoğunun kapitalist olmayan yollardan istikrara kavuşabileceği düşüncesini ister istemez kabullenmektedir. Bu Amerikanın tutumundaki önemli bir değişikliğin daha doğrusu gerçeğe yönelişin işaretidir.

HURRAAAA!

NÂSIR İLE KASIM'IN FARKI

Esasen, Kasım gibi, devrin, tamamlanmış bir hânedanı devirerek, işe başlayan Nâsır da Arap sosyalizmine, uzun bocalamalardan sonra, olayların zorlamasıyla gelmiştir. Nâsır, ancak bu sayede halk kütellerinin ihtiyaçlarını cevaplandırma ya çalışan Orta Doğunun en istikrarlı idaresini kurabildi. Her türlü lüks ve sefahatten uzak, fakir bir bekâr hayatı süren iyi niyetli Kasım ise, liderliğini yaptığı ihtilâlin nedenlerini anlayamadı. Yünsüz ve sistemsiz kaldı. Mısırda Nâsırın yaptığı tarzda, halk kütellerinin yararına yönelmiş kapitalist olmayan hızlı bir gelişmenin temellerini atmadığı için, Kasım idaresi, istikrarsızlık içinde bocaladı ve geride her türlü maceraya elverişli bir ortam bırakarak devrilip gitti. Diğer Orta Doğu memleketleri de, yirminci yüzyılın ekonomik ve sosyal ihtilâlini anlamadıkları veya anlamak istemedikleri için, istikrarsızlıktan kurtulamamaktadırlar.

Washington uzun tereddütlerden sonra, Nâsıra dönerken sosyal ve politik istikrarı seçmiştir. Zira Amerika, uyanık halindeki az gelişmiş ülkelerin, gözlerini Moskovaya çevirmelerini önleyecek en sağlam tedbirin, iç istikrarın sağlanması olduğunu anlamıştır. Nitekim geçen haftaki basın toplantısında Kennedy, en büyük tehlikenin, fakirlik, sosyal ve politik istikrarsızlık olduğunu söylemiştir.

Amerika, şimdi orta Doğuda olduğu gibi, dünyanın bütün az gelişmiş ülkelerinde bu istikrarı sağlamaya çalışmakta, bir zamanlar çok ürküttüğü sosyalizmi bile müsamaha ile karşılamaktadır. Önümüzdeki yıllarda nükleer silâhlardaki ilerlemeler, askeri maksatlarla dolar alışverişine dayanan dostluklar kurma ihtiyacını, daha da azaltacağından, Doğu - Batı rekabeti tamamen ekonomik ve sosyal alanlara yönelecektir. Bu gelişmeden de, ancak ve ancak, köklü reformlara ve ileri hamlelere yönelmiş memleketler yararlanacaktır.

Doğan Avcıoğlu

Sosyalist Kültür Derneği Konferansları

Sosyalist Kültür Derneğinin memleketimiz meseleleri üzerinde ki ilk konferansı, Pazar günü Ankara Sergi evi binasında, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Rektörü Kemal Kurdaş tarafından verildi.

Konferansın konusu, «Sosyalist Düşünce ve Eğitim Sistemimiz»di.

Kemal Kurdaş, konferansında sosyalist düşünceyi şöyle tarif etti: «Sosyalist düşünce, toplumdaki emeği ve insan zekasını üretimin temel ve dinamik faktörü kabul ederek fırsat eşitliği, milli gelir ve milli servetin eşitliği doğru dengeli bir dağılım ile hızlı bir ekonomik ve kültürel kalkınmayı hedef itti-haz eden ve bu maddesi fertler arasında işbirliği ve iktisadi hayatın lüzumlu sahalarında toplum teşebbüsünü öngören, fevceller bir düşündürüştür».

Kurdaş, sosyalist düşüncenin fırsat eşitliği, yani fakir ve zengin gençlere hayatta eşit şartlarla kabiliyetlerini geliştirme imkânlarının verilmesi ve milli gelir ve servetin vatandaşlar arasında dengeli bir tarzda dağıtılmasını, bugünkü Anayasa diliyle Sosyal Adalet olduğunu anlattı ve sosyal adaletin kelimelerini her gün dillerinden düşürmeyenlerin bu esasları çok defa bilmediklerine veya unutturduklarına işaret etti. Kurdaş, bundan sonra, sosyal adaletin, hızlı kalkınmanın bir ön şart olduğunu anlatarak sözü, memleketimizde sosyalist düşünce çerçevesi içerisinde bir iktisadi gidişin zaruretine getirdi ve şunları söyledi:

«Adil ve hızlı kalkınmak isteyen her geri kalmış memleket, toplum teşebbüsüne ön vermek zorundadır. Bugün Türkiye'de milli gelirin yüzde 35'i, çalışan nüfusun yüzde 1.5'i gibi çok ufak bir zümrenin elinde toplanmaktadır. Milli gelirin büyük bir kısmını küçük bir zümrenin eline vermek cemiyet büyük fedakârlığa katlanmaktadır. Fakat buna rağmen alınan netice, fedakârlıkla kıyaslanamayacak kadar küçük olmuştur. Özel sektörde milli gelirin yüzde 35'ini eline geçiren ufak zümrenin, her vasıta ile desteklenmiş olmalarına rağmen, geçen 10 yılda, yıllık yatırımlarının milli gelirin yüzde 5'ini geçmediği ve bu yatırımların da yüzde 60'ının lüks bina yapımı etrafında toplandığı görülmektedir. Bu hal, teknolojik zaruretle birlikte Türkiye'nin hızlı kalkınması için toplum teşebbüsüne ön vermesi gerektiğini açık şekilde belirtir.

Büyük şehirlerimizde halkımızın daha şimdiden yüzde 50'sinden fazla gecekonducularda yaşamaktadır. Bu gidip önlenmediği takdirde 10 yıl içerisinde bu nisbette yüzde

75'e yükseleceği anlaşılmaktadır. Bu vaziyet, hiç olmazsa bugün vasıl olduğu halde durdurulmaz ve tedricen geriye doğru itilmezse, Türkiye'de demokrasinin yaşamasından hakkıyla endişe edilebilir. Çok defa demokrasinin bir muvazene sistemi olduğu ve sosyal ve ekonomik durumları birbirine yakın, Büyük Atatürk'ün deyimi ile, imtiyazsız sınıfsız bir kütlenin mevcudiyetinin gerektiği unutulmaktadır.»

Kurdaş bundan sonra, sosyalist düşünce açısından eğitim durumunu inceledi, rakamlar ve etraflı tahlillerle bugünkü eğitim sisteminin nasıl varlığını fakat kabiliyetli gençlerin önünü kapadığını ve onlara gelişme imkânını vermediğini, sistemin kaliteden ve geri kalmış bir cemiyetin muhtaç olduğu teknik bilgi ve eğitimi vermekten de yoksun bulunduğunu anlattı.

Milletvekili maaşları

Millet Meclisinde sözümler ona reform adı altında birer güçlükle geçirmeye çalışılan vergi taddi tasarımların görüşülmesi sırasında bazı milletvekilleri, «komşuda pişer, bize de düşer» meselesi gereğince, kışla göz arasında kendi lehlerine de bir kanun çıkarma teşebbüsüne giriştiler. Ama, için CHP içindeki sayıları pek az aklı başında milletvekili tarafından açıklanması üzerine yüz geri ettiler. Ondan sonra da, partiler arasında bir fazilet yarışı bir başladı. Milletvekilleri, ilk gıfılamayı kapatmak için teklif üstüne teklif yağdırmaya başladılar.

Mecliste Gelir vergisi tasarısı görüşülür, az gelirlilerin vergi dilimlerini genişletilerek daha az vergi vermesi yolunda suretli bir tasarı kanunlaştırılmaya çalışılırken ortaya bir den bir başka teklif çıktı. CHP den Me Charty Komisyonu üyesi Nureddin Özdemir, AP den Cahit Yılmaz, Bağımsızlardan Kadri Özek, MP'den Halil Özmen, YTP'den Kemal Badılla Meclis Başkanlığına ortak bir önerge vererek yüzde 15 kesinti yapılmasını istediler.

Meclis kulislerinde yürütülen propagandaya göre bu önerge kabul edilirse milletvekilleri ayda bin liraya yakın fazla para alacaklardı. Böylesine bir kulis, çıkarma düşkünlü milletvekilleri derhal bir menfaat koalisyonu etrafında toplandı. Meclisin ahkâmıca: Coşkun Kırca, böylesine bir önergenin ana yassaya aykırı olmayacağı yolunda fevca verdiği için de önerge cessa refle Meclis Başkanlığına sunuldu. Zaten daha önce de koridorlarda bizzat Kırca ve CHP Grup Başkanvekillerinden İbrahim Öktem bu için kulisini yapmışlardı. Gerçi Anayasa, milletvekillerinin maaşlarının birinci sınıf devlet memuru maaşını geçmeyeceğini yazıyordu ama, «menfaat koalisyonu» Anayasaya dahi hile-i geriyeye bulmaktan çekinmedikten sonra neler olmazdı ki Danıştay milletvekili aylıklarının maaş olmayıp tahsisat olduğu yolunda hüküm vermişti. Anayasa komisyonu sözcüsü Kırca da aynı kararın Anayasaya aykırı olmadığını söylüyordu. O halde bin lira lık farkın cebe indirilmesinde hiç bir sakınca yoktu. Önerge sahibi «çıkışlar bu kadarla da yetimmedi Geçmiş aylıklara da bu kararın tatbikini istediler. Böylece geçmiş aylarda ödedikleri farkı da geri alacaklar, ağıktan üç beş bin lira kazanacaklardı.

Önerge genel kurulda görüşülmeğe başladığından sonra, iş alanacak fazla paracıkların hesabına geldiğinden, aylık farkın stüldüğü gibi bin lira değil 150 lira olduğu görüldü. Bazı CHP milletvekilleri de arka dağlarına rağmen teklifin aleyhinde bulundular. Önergenin açık oya konmasını ve kimlerin 150 lira için oy verdiğinin tesbitini istediler. Bu, bir kızılca kıyametin kopmasına yol

açtı. Hemen her partiden pek çok milletvekili suçüstü yakalanmanın telâsi içinde kürsüye fırladılar. M. Cevat Önder Cahit de dâhil, açık oyun aleyhinde konuşular, teklifin asıl CHP'liler tarafından ortaya getirildiğini söylediler. Bağımsız Kadri Özek, «Biz bu teklifi CHP Grup Başkanvekili ile görüştüğümüzden sonra hazırladık» dedi. Coşkun Kırca'nın kuliste nasıl bu teklifin Anayasaya uygun olduğu yolunda fetva verdiğini söyledi. Ekrem Alican ise, bazı CHP lilerin bu davranışı için azıkça, «Bu CHP lilerin bize bir oyunu oldu», Şahit Perinçek ise, «CHP liler önce teklifi hazırlayıp sonra aleyhinde bulundular» dedi. AP'li Mehmet Turgut ile Ramiz Karakaşoğlu birbirlerine girdiler. Neticede de teklif açık oylama sonucu 106 ya karşı 115 oyla reddedildi. 24 kişi ise ne şış yansın ne kebab hesabı çekimser kaldılar.

Ne var ki illâ da fazla para almak isteyen açık göz milletvekilleri sadece gelir vergilerinin yüzde onbeş olarak dondurulması teklifi ile de yetinmemişlerdi ve milletvekili maaşlarını illâ da yükseltmek için minareye başka kâğıtlar hazırlamaktan geri kalmıyorlardı. Nite kim, Bütçe komisyonunda, mevcut imtiyazıyla bairemin son derece sını muayyen süre sonunda doldurdukları halde terfi edemeyen ve

memurlar ise milletvekilli ödeneği ve yolluğu dışında emeklilik maaşı alamayacaklardı. Buna karşılık meclis koridorlarında Bütçe Komisyonundan geçen teklifin kanunlaştırılmaya devam ediyordu.

Vergi reformu tasarılarına geçince, onlar sayın milletvekilleri nin şahsi çıkarlarının dışında ki çok kulis oyunları içinde en işe yarayacak halde teker teker çıkarılıyordu. Vergiler de milletvekili ödenekleri gibi koalisyonu darına dağınak etti. Dağılan koalisyon, Maliye Bakanı Ferit Melen'in tabiriyle, sembolik, tarım vergisini, tamamen nazari hale getirecek bir değişikliği, Hükümete rağmen kabul etti. Oyun o kadar açıktı ki, Başbakan İnönü CHP Grubunda, bu konuyla ilgili olarak, «Ziraal vergi tasarısını sureti haktan görünerek oyuna getirmek istiyorlar demek zorunda kaldı.

Büyük çiftçiler bu şekilde tatmin edildikten sonra, sıra büyük müteşebbislere geldi. Kredi ile yapılan yatırımların da yatırım indiriminden faydalanması, Hükümetin ve komisyonun muhafazetini rağmen kabul edildi. Böylece Meclis çoğunluğunun, kredi vermek, fakat krediyi sağlanan kazançlardan vergi almamak taraf olduğu ortaya çıktı.

Mecliste ki serbest meslek erbabı, özellikle avukatlar da boş durmadı. Avukatlar koalisyonu, defter tuza külfetinden kurtulup götürür verif ödemek, bunun için de çok geniş bir meslek indiriminden faydalanmak istiyorlardı. Hükümetin muhalefetine rağmen, bu değişiklik önergesi de kabul edildi.

Çoğunluğun zor sağlanabilirdi ki Mecliste, vergi tasarıları bu zihniyet içinde görüşülmektedir. Bu durumda İnönü, CHP Grubunda «170 kişinin bir tek kişi gibi hareket etmesi lüzumsuz» savundu. Milletvekilleri çoğunluğu ise, Irak ihtilâlinin yarın sıra, milletvekili ödeneklerini arttıracak bir yol aramakla meşgul diler.

Servet düşmanı

Bazı milletvekillerinin kürsü konuşmaları hiç bir işe yaramasa da siyasî sözlüğümü zü zenginleştiriyor. Bakarsanız, CHP'nin nakliyeciler milletvekili Zeynel Gündoğdu, akar yakıt vergilerinden bahsederken birkaç kere «Servet düşmanı» dedi...

Doğrusu bu dilde yeni bir deyim. Anlamına gelince herhalde kullanıla kullanıla bırakılacak. Dilimizde «Sopa düşmanı», «Kaşık düşmanı» deyimleri var. Sopa düşmanı yani sopa yemeye hevesli insan... Kaşık düşmanı ise, malım, evde kocasının kazancını harardan yiyen kadın... Bu na göre, servet düşmanı, havadan kazanılmış servetleri! havardaca yiyenler demek olacaktır...

Şifâ gâfil servet düşmanları siz!

tezminat alan birinci sınıf memurların birer yıl fasıla ile iki defa kıdem zammı sınırları, böylece de, milletvekillerinin de en yüksek de receli memurlarla birlikte maaşlarında 300 liralık bir zammın gerçekleşmesi teklifini geçirdiler. Bu teklif de önümüzdeki günlerde Genel kurulda görüşülecek ve karara bağlanacaktır.

Gerçi Başbakan İnönü, birinci önerge konusunda Cuma günü akşamı yapılan CHP Grup toplantısında, CHP milletvekillerinin Mecliste ki tutumunu tasvip ederek, «CHP'nin ve parlamentonun aleyhinde herhangi bir kampanya açılmaması mâni olacaktır», Milletvekillerinin şahsi çıkarları için parlamentonun itibarına gölge düşürmemeleri gerektiğini söyledi. Ne var ki CHP Genel Başkanı, milletvekillerinin maaşlarının artması için oy veremelerinde kendi partisi mensuplarından bir kısmının bulunduğu nu unutmaya benziyordu.

AP'lilere gelince, onlar, Millet Meclisinde kendilerine oyun oynandığı havasına kapılıncaya bu kere fazilet yarışına girerek, hemen milletvekillerinin, ödenek ve yollukları dışında devletten başkaca hiç bir şekilde para alamamaları için bir kanun teklifi hazırlamaya başladılar. Bunun yanı başında, AP'liler, milletvekili ve senatörlerin, milletvekili ve senatör odukları sürece doktor muayenesi, avukat iseler avukat yazhanesi, eczacı iseler eczane işletmemeleri, müteahhit iseler taahhüt işlerine girmemeleri yolunda teklif hazırlamaya başladılar. Mecliste ki emeklî

Mehmet Ali Aybar
Günlük olaylara değinmedi

riyle görmedikçe, toplumdaki amaçlara ulaşamaz. Hele bizim gibi yitizirlarca yukarıdan aşağı yöneltilmiş, hatta yukarıdan her gelene sakıncayla bakan toplumlarda toplumdaki düzeni halka zorla benimsetmek ve verimle işletmek asla mümkün değildir.»

Bu sözleri hiç bir sosyalistin hayır diyeceğini sanmıyoruz. «Aydın Sosyalizmi, yukarıdan aşağı sosyalizm» gibi uydurmalardan sosyalizm de hiç bir ilgisiz yoktur.

Aybar, bu arada kalkınma planı üzerinde durdu ve sadece YÖN'de yayınlanmas vesika ve raporlara dayanarak, kalkınma planının sosyal ve ekonomik hedeflere erişme niyetini gösterdi. Genel Başkanın konuşmasındaki tek noksan, günün en aktif meselelerine dokunmaktan kaçınmasıydı. İşçi Partisi liderinin işçileri çok yakından ilgilendiren grev, toplu sözleşme ve sendika kanun tasarılarından, Kavel Kablo Fabrikası greviden, vergi tasarılarından ve Irak ihtilâlinde söz etmemesi yadırgandı.

Aybar'dan sonra Orhan Arsal, A. İsmail, Türkçüye Ataöv, Tahir Öztürk, Behice Boran ve diğer bazı parti üyeleri konuşular. Özel ilikle Behice Boran, sosyalizm dâvasının uzun yıllar boyunca istira binı çekmiş bir insan sıfatıyla, heyecanlı bir konuşma yaptı ve dinleyicilerini heyecanlandırdı.

Dâvetlilerden Sami Küçük, Cemal Reşit Eyyüboğlu, Mahmut Makal ve Hilmi Özgen de ısrar üzerine, kısa konuşmalar yapıp, TİP'e başarılar dilediler.

Gürsel ve devrimler

Geçen çarşamba günü, Devlet Başkanı Cemal Gürsel, hiç beklenmedik bir arada, Türkiye Büyük Millet Meclisinin bahçesinde bir kenarında, bir zamanlar devrik Meclis Başkanı Refik Koraltanin hastabakıcı Barbara ile hoşça vakit geçirdiği ve ev olarak kullandığı, 21 Mayıs'tan sonra ise Türk Kültür Derneğine verilen binaya geldi. Binada, Türkiye Petrolleri A.O.'nin maketleri ve afişlerle süslenmiş bir sergi vardı. Başkanı, sergideki nöbetçi genç mühendis karşısında, öyle sükküm büküm el öpmek için iki kat ölmüş sergiyi gezdirmeye başladı. Bu arada süratle basına ve Türkiye Petrolleri ilgililerine haber uçurdu. Biraz sonra da onlar sökün etti ler.

Nöbetçi genç petrol mühendisi sergi ve Türkiye petrolleri hakkında bilgi vermeye başladı. Gürsel bir ara genç mühendisin «Sözünü keserek, «Ben tesisleri gezdim, bütün bunları biliyorum. Sizim bir derdiniz bir dileğiniz var mı onu söyleyin» dedi. O zaman sözü, sergiye koşa koşa geldiği için nefesini dahi henüz ayarlayamamış olan Genel Müdür aldı.

Petrolcülerin derdleri bir değil bindi. Bunlar Başkanı kısmen sa yıldı döktüdü. Türkiye'deki yabancı petrol şirketleri açtıkları kuyuları işletmiyorlardı, dışardan ham petrol getiriyorlardı, bu ham petrolü kendi kurdıkları rafinerilerde tasfiye ediyorlardı. Böylece petrolü vuzu elde edip büyük kâr

Kemal Kurdaş
«Çıkar yol: Sosyalizm»

Kavel önünde bir gece

da yardımcı oldu. İstinye halkı, işçilere, sigara, yemek, ekmeğe dağıtarak onlardan yana olduğunu gösterdi. Hele bir kaç yetmişlik nine, dedelerinin geçmişte büyük güçlükler ve imkansızlıklar içinde yaşadıkları kahramanlıklarını anlatarak haklı davalarından dönmeleri için işçilere kuvvet kaynağı olmaya çalıştılar.

Dava o kadar haklıydı ki, başlangıçta grevi görmemezlikten gelen büyük basın da, Kavel grevine yer vermeye başladı.

İşçilerin dayanışması ve kamu oyunun işçileri desteklemesi, idarenin de grevciye karşı olan tutumunu değiştirmesine yol açtı.

1 Şubat 1963 tarihinde, Sarıyer Savcısının emriyle, olay yerine 200 polis gönderildi. Fabrika önünde yerlerine yeni işçi alınarak, grevin bozulmasını önlemek için grev hattı kuran işçiler, yol kesme suçunu işlemekle suçlandırılmak istendi. Fakat bu tertipler sonuç vermedi, Polis, işyerinde herhangi müessif bir olayı önlemek maksadıyla sadece beklemekle vazifesini yapmaktaydı.

Bunda, Menderes devri idare adamlarına hiç bezemeyen zeki Emniyet Müdürü Necdet Uğur'un da büyük payı var. Necdet Uğur, işveren temsilcilerinin ağır tazyikine rağmen, polisi böyle haksız bir işe alet etmiş, devletin itibarını ve otoritesini titizlikle korumasını bildi. Meseleyle ilgilenen güler yüzlü İşçileri Bakanı İzzet Çiğdem Beka da, işçilerin lehine arabuluculuk

Şahap Kocatopçu
Patron liderliğine üzeniyor

yaparak meseleyi çözmeye çalıştı. Nitekim anlaşmazlığın, bu arabuluculuktan sonra, Cumartesi günü zona erdiği sanıldı. Ama, işçilerin gücünü ve halk efkârının tepkileri ni doğru şekilde anlayacak tecrübe ve politik zekâdan mahrum görülen işveren Konfederasyonu nun işgüzer idarecileri, taahhütlerinden geri döndüler.

Noticede de Kavel grevi, haftanın ilk günü tekrar başladı. İstinye Sendikacılar, Seyfi Demirsoy başkanlığında toplanarak, bütün güçleriyle sonuna kadar mücadele kararını aldılar. Demirsay «Hiç bir taviz vermeyeceğiz. 1948 den beri bu ilk önemli olaydır. Şayet biz burada muvaffak olamazsak, ileride de hiç bir şey yapamayız. Fabrikayı kapatmak isterlerse, onu Devletin çalıştırmasını ve kârını onlara vermesini isteyeceğiz.»

Bu görüşe, bütün Sendika başkanları katıldılar. Para toplamak maksadıyla bir komite kuruldu ve işçilere ilk 15 gün için tam ücret verilmesi kararlaştırıldı.

İşveren Konfederasyonu da çalışmadığı her gün için 40 bin lira kaybettiği söylenen Kavel Kablo fabrikasına yardım için milyonlar toplamaya çalışmaktadır.

Zafer elbette haklıdır olacaktır. Grevlerin, kamu oyunun son patlasını devam ettirmeye çalıştıkları takdirde, mutlaka başarıya ulaşacaktır.

**SORDUM ÇOBANLARA
YÜKSEK DAĞA, KAR MIDIR?
KAVEL'İN KAPISINDA
ÖLELERE
SUAL SORAN VAR MIDIR?**

Süha Baykal

220 işçi, gece gündüz demiyorsa fabrika önünü tutmuş nöbetleşe bekliyorlar. Paroları (gerçi her zaman kullanılır ama hiç biri bu kadar samimi değildir) hepimiz birimiz için, birimiz hepimiz için.

Sarıyer otobüsündeyim. Dışarıya zifiri kara. Biletçiden İstinye durağında bana haber vermesini rica ettim. «Kavel Kablo Fabrikasına mı gideceksiniz, bey?» dedi. Herhalde pek çok soran olacaktır ki, İstinye deyince akla Kavel geliyor. Bana sorsanız, Kavel'i haksızlığa direnenlerin sembolü yapmışım. İşçiler tam 12 gündür direniyorlar. Bunun son sekiz günü fabrikada normal mesailerini yapıyorlar gibi nöbetleşe geçiyor. Gene her sabah 6'da fabrika önüne geliyorlar ama artık işbaşını yapmıyorlar. Fabrikanın önünde yakıtıkları ateşin başına geçip dertleşiyorlar. Şöyle bir hesapladım 192 saat yapıyor nöbet süresi. 192 saat boyunca fabrika önünde çiğnenen haklarının barikatını kurmuş direniyor bu adamlar.

İlk tanışma

Verilen telif üzerine dar bir sokağa saptım. Sağda solda tek tek insanlara rastlıyorum. «Doğru bey dediler, mezarlığı geçince fabrikayı karşında bulacaksınız». Dertli bir Karadeniz türküsü beni işçilerin arasına sürükledi. Söylenen bazı mızrakları kendilerine göre değiştirmişti.

**Sordum çobanlara,
Yüksek dağa kar mıdır?
Kavel'in kapısında ölenlere
Sual soran var mıdır?**

Ortada, arasında mazot dökülecek ateşi parlatılan tahta parçaları yanyor. Ben varınca toparlanıyorlar, sekiz on kişi kadar varlar. Yüzlerini pek seçemiyorum. Gaze teç olduğumu söyleyince isim vermiyorlar. Hele geceyi onlarla geçireceğime inanmıyorlar bir türlü. Benim gelişim şerefine ateşe bir iki odun daha atılıyor.

Hepsi heyecanlı, pek çok şeyleri bir çırpıda anlatmak istiyorlar. Bütün sözler, karşında yükselen fabrikaya bakılarak söyleniyor. Zaten ondan başka konu yok ki.

Kavel'in zili saatin 24 olduğunu haber verdi. Vardiya nöbetinin de

Yön Gazetesi Yazı İşleri Müdürlüğüne

6.2.1963 tarihli nüshasında (Zekât Sandığı) hakkındaki mütaleenize cevaptır:

Dinen borç olan zekât, servetin Allah ve toplum nazarında tezkiyesini sağlar. Bunun, her şehir ve kasabada kurulacak hayır cemiyetleri tarafından toplanması, yardım miktarının bilinmesine ve istatistik yapılmasına imkân verir. Daha şimdiden bunu istemek yer sız olur. Muhtarlar vasıtasıyla tesbit edilen fakirlere ihtiyaçları na göre zekâtı dağıtmak, dilenciliğe meydan vermemek ve içtimai adaleti mümkün olduğu kadar sağlayan en kestirime bir çaredir.

Vergi nispetleri ve vergi kaçaklığı işleri ise, tetkiki Diyanete ait olmayan ayrı konulardır.

Saudetin EVRİM

Kavel Kablo Fabrikası önünde işçilerin kurduğu «Grev hattı»

zişceğini söyledileri İçlerinden biri:

— Merak etme ağbi, bizden sonra nöbet alanlar daha iyi kumaş tırlar. Anhyacağın İngiliz kumaşı.

Biraz sonra yenileri geldiler. Selâmlaşık. Askerlikte olduğu gibi tekmil verdiler. Ama bu başka bir tekmildi.

— Kıramyacağın şeyi bük, Zeynel Öztürk.

— Kısa telleri uzatan, Numan Çoban.

— Sekizlik tel çeker, Hasan Biçer.

— Çamuru hamur yapan, İsmet Öztürk.

— İbrahim Üzümcüye yol, İbrahim Toy.

En geride durana «Peki ama sizin tekerlemeniz yok mu?» diye sordum. Adı İlyas Kabil'miş.

— İnsan böyle hallerde tekerleme düşünemez kardeş diyor. Hem siz onların bu soytarıhlarına almayın.

Hâlen Maden İş Sendikası Şişli şubesi başkanımış.

— Anlat biraz biraz birşeyler. nedir bütün bunlara sebep?

Aynen yaz ama...

İlyas, ateşin hemen yanındaki tümeşge oturdu. Sigarasını yaktıktan sonra başladı konuşmaya. «Aynen yaz ama» dedi.

«Burada ortalama olarak bir kişinin 8 saat sonunda kazancı ayda 380 lirayı pek geçmez. Bu gibi az bir parayla geçinen insanlar için ikramiye süpür vazifesi görür. Bu bakıma terinin hakkını tam alamayan arkadaşlar, bu fazlalık para ile bir takım zaruri ihtiyaçlarını karşılarlar. Bak şu karşıda oturan Numan Çoban da öyle, köy yerinde düşün ne tutar ki, ikramiyeyi alsaydı evlenecek ti. Ama şimdi ne gezer. Sağdan soldan yiyecek yardımı olmasa, bizde sendika olarak para verme sek ne olur, bu çocukların hali?

Az çok demeden yıllardır çalışıyor dururlar. Ama bu ikramiyenin kesilmesi çok dokundu onlara. Bir kişinin hakkı dahil yense vazgeçmeyiz bu hareketten.

— Fabrika ziyarı mı ediyordu, yoksa ikramiyelerin kesilmesinde başka sebepler mi var?

— Fabrika ziyarı eder durumda olsa zaten biz para istemeyiz. İbrahim Üzümcüoğlu müdür olunca değişti bütün bunlar. Kazancı iki mîsline çıkarmak istiyormuş. Nitekim 5 senelik mukavele yapmış.

— Patronlar ne diyorlar bu işe?

— Kardeşim onlar hepsi zengin insanlar. Tok açın halinden ne anlar? Yıllık kazancı arttırılması tabii Vehpi Koç ile Buralı Biraderler'in hoşuna gitmiş olacak ki hiç toz kaldırmadılar. Halbuki işte dediğimiz elli bin liranın içerisinde de. Zaten mahkemeye başvurduk. hakkımızı alacağız.

— Hayırlısı olsun. Mahkemenin ne zaman sonuçlanacağı belli olmaz. O zamana kadar neyle geçecek?

— Maden İş bittün parasını bu işe sarfedebilir. Zaten kuruluşumuzun gayesi de bu değil mi? İcab ederse başka sendikalarından da istediğimiz anda yardım alabiliriz.

Yorgan balosu

Teker teker sordum, evli oluların enaz ikiser çocukları vardı. Dört çocuklu Cemal Keskin:

— Ne yaparsın bey dedi, parası olanlar gece oldu mu sinemaya giderler ya da baloya. Biz ise ancak yorgan balosuna.

Fabrikada çalışanlar arasında hasta olanlar var mı hiç? diye sordum:

— Var dedi İbrahim Toy. Meurlar hasta sadece, ama onlar doktora filân değil, kahveye viziteye çıkıyorlar.

İbrahim'in bu sözüne hep beraber kahkahayı bastılar.

Bizden başka kimseyi çalıştırılmaz, diyorlar bu fabrikada. Sünî deri şefi Süat Aköz, istediği kadar işçi toplasın kahvelerden. Biz burada olduğumuz müddetçe kimseyi geçirmeyiz. Kavel'in köprüsünden.

Yağmur başladı hafiften. Numan Çoban «Allah kızı mı acaba bize» deyince. Deli misin be, dedi, İbrahim Toy.

Kavel Hilton

Yağmurla beraber kazıklar üzerine gerilmiş brandanın altına sığındık. Ateş de çadırın önünde yaktık. İçerde ufak bir masa ile ters çevrilmiş gaz tenekesi... Duvarın dibinde akşamdan kalma ekmelekle biraz peynir var, bir iki kâse de yoğurt. Daha çok varmış ama bir kısmını polisler almışlar. Önce iyi değilmiş ama, şimdi çok iyi anlaşılıyorlar, polislerle. Gaz tenekesini oturmam için bana verdiler. Peynir ekmeğe ikram ettiler, hem yiyor hem konuşuyoruz.

Bir sırada fabrikayı yola bağlayan köprü üzerinde bir polis görüldü. Hız adımlarla yanımıza yaklaştı.

— Hava da amma soğuk be dedi, Allah yardımcınız olsun. Fakirin ekmeği ile neden oynarlar bilmem ki. Haklarımızı verseler kıyamet mi kopar, sanki. Duyduğum göre ihraç ediyorlarmış kabloları. Eh, herhalde iyi para kazanıyorlar. İkramiyenizi verseler kârda zarar mı ederler yani?

Kahve dönüşü

Vakit sabaha yaklaşıyordu. Mezarlık tarafından kalabalık bir grup geliyor. Ramazan olduğu için sahura kadar vakit nasıl geçer, kahvede tombala çekiliyor

muş. Yeni gelenler de Kavel'de çalışıyorlar. Yeni yeni yüzler ama davaları aynı hepsinin. Şimdi ça dağın altında daha kalabalık olmuştuk. Aramıza daha geç katılan biri soluk soğuğa gelmişti. «Ailem biraz rahatsız da onun için geltim, dedi.» Çadırda oturanların hepsi birden:

— Vargit evine yahu, dediler, biz senin yerine de nöbet tutarız. Zaten hepsi gönüllü nöbetçi kalırsa.

— Olmaz öyle şey, dedi, admız yazılmış bir kere gelmek gerek. Hem tut ki, şu an fabrikada nöbetim var. Gittimeycek miydin ya ni?

Evli bu adam, hem de altı aylık evli. Kızı kaçırıp öyle evlendiğini söylediler. Kalkmış paltosuna geçirmiş sırtına dosdoğru nöbete gelmiş.

Her yerde birlik

Haklarımızı alabilmek için daha epey günler nöbet tutacağız bura da, dedi, içlerinden birisi. Bari gece kondu yapalım da içinde yatıp kalkalım. Mezarın üstüne yapalım da gömerken kolaylık olsun diye İbrahim söylene. Hep beraber güldüler. Uzun bir sessizlik oldu. Yeni gelenlerden en yaşlı olanı:

— Acaba dedi, öbür dünyada da böyle buluşacak mıyız dersiniz?

— Öteki dünya'yı bilmem ama, böyle münasip ve icab eden zamanlarda buluşmamız şart.

İlyas'ın bu cevabı pek çok hoşuma gitti. Doğru dediler, evvelallah her zaman beraber olacağız.

Ateşe yeni odunlar atılıyor. Kısmi hafiften bir türkü tutturmuş murıldanıyor, ya da sigaraların dan derin nefesler çekiyorlar. Artık neredeyse sabah olacak.

Yatağın dan kalkan soğuğu Kavel önünde alıyor. İçlerinde uzak tan gelenler de var. Selâm veren ateşin başına yanaşılıyor. Artık Kavel Hilton kâfi gelmiyor herin maları için. Fabrika önünde küçük gruplar toplanmaya başladı. Benim orada gece kaldığımı duyan yanına yanaşılıyor.

— Sizin burada olduğunuzu bilseydik gece geldik, diyorlar. Sağ olun dedim hepsine.

Oy şalım, pembe şalım

Vakit epey ilerledi. Artık geri dönmem lazım. «Öğleye kadar kal da bir yemeğimizi ye diyorlar». Teker teker ellerini sıktım. Benimle mezarlığın ötesine kadar geldiler. Karadenizli Ardından ye ni bir türküye başlamıştı bile.

Oy şalım, pembe şalım
Cel biraz dolaşalım.
Hepimiz isten atıldık
Kavel'in önünde buluşalım.

YÖN, 13 ŞUBAT 1963

Mc Cevat Önder Carthy

A.P.'nin malûm milletvekillerinden Mc Carthy Cevat, kulak dolma iktisat bilgisiyle, Sosyalist Kültür Derneğinin, mâneviyatı reddeden, materyalist ve marksist bir dernek olduğunu keşfetmiş; Efendim, Sosyalist Kültür Derneği, emeği toplumun temel değeri sayıyormuş. Marks da emeği istihsalin temel unsuru sayarmış. O halde dernek Marksistmiş. Mc Cevat ise mâneviyatçıymış. Zira, emeği istihsalin temel unsuru saymazmış, sermayeye de aynı önemi vermiş... Hem sermayeci, hem de mâneviyatçı olarak bir koltuğa iki karpuzu sığdıran Cevat Carthy böyle buyuruyorlar. Sosyalist Kültür Derneği ise, sermayeyi değil de, insanın yaratıcı gücünü temsil eden emeği temel değer saydığı için, mâneviyat düşmanıymış! Ne var ki bütün dinlere hemen hemen bütün ahlâkçılara mânevî değerlere inandıklarından dolayı, emeği temel değer sayarlar. Sermayeye böyle bir mânevî değer atfeden din ve ahlâk ise yeryüzünde mevcut değildir. Hatta CHP. programında bile, emeğin temel değer olduğu yazılmıştır. Hatta ve hatta kapitalist iktisatçıların çoğu, sermayeyi birikmiş emek şeklinde tarif ederek, onun tâli durumunu ortaya korlar.

Marksa gelince, o emeği temel değer değil tek değer saymıştır. Sosyalist Kültür Derneği ise temel değer demekle yetinmiştir. Mc Cevat Önder Carthy ise; sermayeye mânevî değer izafe ederek; en âdi anlamda materyalistlik yapmaktadır. Sonra da mâneviyatçılığı kimseye kaptırmamaya çalışmaktadır. Oldu mu yal!

Cevat Önder Yerli Mc Carthy

Vehbi Koç'un tekzibi

Sayın Gazetenizin 6 Şubat 1963 tarihli, 60 sayılı nüshasında çıkan «Koç'ta grev» başlıklı yazı münasebetiyle aşağıdaki noktaları umumî efkâr ve bilhassa sanayici, memur ve işçi arkadaşlara bildirmek mecburiyetindeyim. Bu yazının aynen neşri rica ederim.

- 1) Kavel bir limited şirkettir ve 1953 yılı sonunda kurulmuştur.
- 2) Kurulduğu tarihten bugüne kadar idaresi ile hiç bir alakası olmamıştır.
- 3) İşçi ile idare arasındaki anlaşmazlığı ben de herkes gibi gazetelerden öğrendim.
- 4) Bu şirketteki hissem % 19'dur.
- 5) Tâli en büyük hissedarı

Daria Dirmacier ve Şureâsı'dır. Şirket kendileri ve ikinci büyük hissedar Bay Emin Aktar tarafından idare edilmektedir.

İşçilerin memlekette cari kanunlar yolu ile haklarını aramaları en tabii yol iken, grev yaptırılmalarından ancak memleket zarar etmiştir.

Yazıda «Koç'un General Elektrik Ampul Fabrikası'ndaki işçileri yarıdım ettiler, Silâhtarğa'daki fabrikasındaki işçiler şakal buraktılar» denerek suretiyle umumî efkârda ve işçi nezdinde aleyhime haksız bir cereyan yaratılmak istendiğini görüyorum.

5 Ocak 1963 tarihinde İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde verdiğim konferansta da tebarüz ettiğim gibi, bir iş adamına düşen vazife, memleketinin kalkınması için iş gücünü arttırmak, sanayi yatırımları yaparak memleketin ihtiyacını imkân derecesinde yerli imalatla karşılamak, işçiyi iş

Dünya, GOVIZ İS-ETİBU sağlamak, kazanarak vergi vermek, sosyal yardımı bulmak, hülâsa tek kelime ile memleketin kalkınmasında üzerine düşen vazifeyi yapmaktır.

Ben de bu düşünce ve gaye ile hareket ederek senelerden beri jeceli gündüzlü vazifemi yapmaya çalıştım ve çalışacağım.

General Elektrik'teki hissem % ekte bir şeyler yapmaya, iş güsem % 20 dir. Fakat bu fabrikaların kurucusu olarak ve memleketime hizmet yapmış olmakla iftihar duymaktayım.

Küçük yaştan beri prensibim «Kazan, kazandır» sistemini takip etmektedir. Ortak olduğum şirketlerde çalışan memur ve işçilerin bir an evvel refaha kavuşmaları en büyük gayemdir.

Memleketin sanayileşmesi için sermayesini yatıran insanlar memlekete bağlı ve hizmet etmeği seven insanlardır. Çünkü o fabrika artık memleketin malidir. Hiç kim

senin yaptırdığı fabrikayı mezara götürdüğü vaki değildir.

Şimdi yazım 60'ı geçmiştir. Ben de bir çok insanlar gibi zevk ve sefaya gıyâ olarak veyâ kazandığımı bir köşeye saklayarak rahatça hayatımı geçirebilirdim ve geçirebilirim. Bunlardan hiç birisini yapmayarak geri kalmış olan bu memlekete bir şeyler yapmaya, iş gücünü arttırmaya ve bir çok eserler meydana getirmeye çalışırken, bana yardımcı olması ve takdir etmesi icap eden işçi sendikası başındaki arkadaşların bu şekilde beyanları beni üzündür.

Memleket olarak çok gerideyiz. Batı âleminin ilerlemesini ve bilhassa uçakla bir saat mesafede olan komşumuz Yunanistan'ın kısa zamanda yaptığı kalkınmayı görerek memleketin her ferдинin ele vererek üzerine düşen vazifeyi yapması lazımdır. Her sahada yetişmiş insanlarımız azdır. Birbirimizi yıprandırmakta mâna yoktur.

Maşterek F'zar'a geçeceğimiz bu sırada sanayi mamullerimizde ramdumani yükseltip maliyetleri düşürmek mecburiyetindeyiz. Maliyette ucuzluk temin edip ihracat yapamadığımız takdirde rakiplerimiz bizi yaşatmayacaklardır. Mütamadıyen borç alarak bu memleketi kalkındıramayız. Ona göre çalışmamız mecburiyetindedir. Bunları yapamadığımız takdirde memlekette büyük işsizlik olacağını kat'i olarak şimdiden bilmemiz lazımdır.

Bey senelik programın bir çok yatırımların yapılmasını icap ettirdiği bu sırada Kavel'de yaratılan havanın yatırım yapacaklar üzerindeki menfi tesir yapmasına işaret eder, gıhhatım müsaade ettikçe ve imkânın oldukça memleketimin kalkınması için daha bir çok fabrikalar kurarak hizmet etmeğe devam edeceğimi bildiririm.

Saygılarımla,
VEHBI KOÇ

Öhhöööö

Hod - endişisi Gayrı - endişisi

«Bizde neden bilim adamı yetişmez?» der dururdum. Türkiye İktisat Gazetesi adlı «odalar» in çıkardığı «hod—endişisi» cerideyi şöyle bir göz atınca, bunun nedenini anladım. Vehimleri iyi niyetinden daha ağır basan Namık Zeki Aral Bey, Sosyalist Kültür Derneğine bozulmuş. Biti kanlıları, lüplüpcüleri, lokmacıları, goygoycuları, vatan evlâtlarım, yağmacıları, sömürgeçleri Haçlı Seferi ne çağırıyor. Birlikte okuyalım «hod—endişisi» cerideyi:

«Dernek bugünden ilân ediyor ki, hükmi şahsiyeti ve âzâsı vasıtasıyla memlekette gi rişeceği neşriyat veya propaganda ile halka sosyalist bir terbiye vermeye çalışacak ve memleket halkını kapitalizmeden, yani ferdi mülkiyetten, hususî sermayeden, hususî teşebbüsten soğutup müşterek mülkiyete müs tenid iktisadî bir rejime ısındırmak üzere kendi sahasında her imkânı kullanacaktır. Bu şartlar karşısında bilhassa varlıklı sınıfa mensup büyük küçük toprak sahipleri, büyük küçük fabrika sahipleri, büyük küçük teşebbüs sahipleri... Hülâsa bütün mal mülk sahipleri gibi bugün câmianın kaahir ekseri yetini teşkil eden tabakaları uyanmalıdırlar. Varlıksız tabakaları mal mülk nizamına tâbi tabakalar aleyhine hareket geçirmek iste yen davetleri lânk olduğu ciddiyette telâkki eylemeli ve kendileri de haklarını muhafaza için bir an evvel teşkilatlanmaya kıymet ve ehemmiyet vermeliydiler. (...) Binaenaleyh tâbi olduğumuz açık rejimde sermaye sahipleri, toprak sahipleri, teşebbüs sahipleri —günün arzettiği tehlikeyi görüp takdir ederek— haklarını müdafaa eylemek ve bugün için memlekette pek mahdut bir zümre tarafın dan sosyalizme celbedilmek istenilen saay erbâbına da hakikati ve menfaatleri anlat mak üzere birleşmelidirler. (Su ve bu şekilde birlikler halinde) Saay erbâbının da menfaati teşebbüs sahiplerinin, sermaye sahiplerinin, toprak sahiplerinin menfaatleriyle tev'adır. (...) Evvelâ hod—endişisi, sonra gayr—endişisi Ev velâ can, sonra cihan! Cemiyette hayat bu dur.»

Şimdi, anladınız mı bizde neden bilim adamı yetişmediğini? Neden fikir hürriyeti nin gelişemediğini?

Sayın ve zamanında pek nadide iktisatçı maz Nemik Zeki Aral beyefendi bunca zam mete katlanıp iki kilometre yazı yazmışca kadar, elini ağzına boru yapmış:

— Yangın vaasaarı Ecay fabrika sahip lerî, tarfa sahipleri, sermaye sahipleri mal elden gidiyor! Malımı seven Haçlı Seferine katilsin! Lüplüpcüler, goygoycular, yağmacılar, vurguncular, hırsızlar, karmanyolcular, buyurun Haçlı Seferine! diye bağırabiliirdi. Hem, bu daha etkili olurdu.

Yandım PTT!

Balaban, sergi açmak üzere Ankara'ya geldi. Yerdî, yöreydi, karttı, pankartı der ken, ara uzadı, köye dönemedi. Koalisyon hükümetine yardım etmek için yıllardır gö

rülmedik bir karakteri da gelip Ankara'ya, yollara oturdu. Balaban'ın Emine'si habes bekler, para bekler. Balaban'ın Hasan'ı, Hik met'i baba bekler. Balaban iğne üstünde... Bir de uçak kazası olmaz mı! Balaban kap kara kaygulara gömüldü. «Yollar kapandı kardan, haber çıkmadı yardım.»

Balaban tuttu, 24 Ocak 1963 de, Yapı Kre di Bekkastı aracılığıyla Seç köyüne, Emine Balaban'a para yolladı. Bir de taahhütlü mek tup yazdı, bankanın havale makbuzunu mek tubun içine koydu, postaladı. Günleri sayma ğa başladı. Haber yok!

Bundan sonrası Balaban'dan dinliyelim: — Bursa PTT idaresi, mektubu köye göt dereceği yerde, üzerinde «T.C. PTT. U.M. No.» ve «Adli Tebliğ... İhbarnamesi» yazılı dut yap rağı kadar bir kâğıda «PK 162 Emine 183» yazıp köye yolluyor. Kâğıdın üstünde bir de «Bursa 26—1—63» damgası var... Köyde elli tane Emine var. Acaba bu kâğıt hangi Emi ne'nin? Tabii hiç kimse kâğıda sahip çıkmı yor. Hele, kâğıdın üzerinde «Adli Tebliğ» gi bi lâfları da görünce, Emineler tüm korku yorlar. Bizim Emine de korkuyor ve almıyor kâğıdı. Bana ait değil, diyor. Ben buradan Seç köye vardığımda PTT'nin hayırsız kâğıdı da tam bizim eve gelmişti. Kâğıdı aldım eî me, üzerindeki numarayı bendeki makbuzun numarasıyla karşılaştırdım ki, tıpkısı. Ulan, bu kâğıt bizim be, dedim. Doğruca Bursa'yı PTT'ye uğradım, önce mektubu aldım, ardından da parayı... İşte size Bursa PTT idaresi!

Evet, işte size bir PTT idaresi! Bolca ha yır dua edin, olur mu?

Marpuççular başında

Böylesine eğlenceli bir kış geçirdiğimi hatırlamıyorum. Olup bitenlere şöyle bir göz atalım:

— Koalisyon sallanıyor. Koalisyon çatır diyor. Koalisyon yıkıldı yıkılacak. Koalisyon tarihe karışıyor. (Bazı gazeteler)

— Koalisyon dimdik ayakta. Kim de niş onu? (Ekrem Alican)

— Koalisyonu ayakta tutan AP ve YTP dir. Çünkü ikisi de af işliyor. Koalisyon yıktı lırsa, af çıkmaz. (Bazı gazeteler)

— Dış yardım suya düşü. Konsersiyum, Plân'ı beğenmedi.

— Bir Türk Parlamento heyetinin Mosko vayı ziyareti konusu ortaya çıkınca, Amerikan Senatörü Mister H., Senatoda şöyle bir ko nuşma yaptı: «Türkler örnek değillerdir ve diğ er bazı memleketlerde görüldüğü gibi, dış politikalarının temelini ekonomik oportünizm teşkil etmemektedir. Türkler aslandırlar. Türkler gibisi yoktur. Yaşamın aslan ve de kaplan Türkler!»

— Başbakanın kulağına darbe—i hükü met lâfları fısıldanverince, sıkı emniyet ve de güvenlik, zabıta ve de mazbuta tedbirleri ahndı. Amma, genc de darbe—i hükümet ola maz ve de rica ederim, olmamalıdır. Çünkü biz şeyiz. Hani, şey var ya...

— Irakta darbe—i hükümet oluverdi. Bak şu heriflerle Yapacak şey mi bulama mışlar? Koalisyon ve de helva sohbeti yap sınırdı ya... Çok ayıp, çok.

Hüseyin Korkmazgil

— Meclis Komisyonunun aldığı karara göre, Gelir Vergisi oranı iniyor. Yeni oranlara göre, yüksek kazanç sahiplerinden daha az vergi alınacak (Gazeteler).

— Milletvekilleri, halkın vergilerini arttı rırken, kendi vergilerini azaltmak istediler. (Gazeteler).

— Amacımız, sosyal adâleti gerçekleştire mektir (Başbakan).

— Gökay, «Gecekondu halkı insan gibi yaşamalı» dedi. (Hımm, demek ki şimdiye kadar ve halen insan gibi yaşamıyorlarmış! Peki, oylarını nasıl kullandılar?)

— İstanbulda gecekondu semtini gezme ğe çıkan Bekata'nın o güzelim arabası çama ra saplandı. Arabayı gecekonducular ite—ka ka çıkardılar. Bekata, bu durum karşısında fazlaca duygulanarak şöyle dedi: «Çok acı yorum gecekonduculara... Gecekonduculara ge lince utansyorum. Buyurun, biraz da bizim orada oturun.»

— Alican, «İkinci affa da sıra geldi. Am ma velâkin, 141 ve de 142 nci maddeler katii yen Anayasaya aykırı değildir» dedi.

— İnönü dedi ki, «Af mı? Pışışt! Alan da kaçan mı?»

— 27 Mayıs, bundan böyle bayram günü olacak: «Anayasa ve Hürriyet Bayramı...»

— Başbakan, Radyo konuşmasında «İyi yoldayız» dedi.

— Hayır, katiiyen iyi yolda değiliz! Baş bakan doğru söylemiyor (Bazı gazeteler ve A.P.) Vesaire, vesaire, vesaire...

Sadede gelelim

Akaryakıtta zam hikâyesi çıkınca, bazı milletvekilleri, bu arada CHP Erzincan Millet vekili Zeynel Gündoğdu birden coşu—coşuver di:

— Olamaaaaaz! Akaryakıtta zam olamaz! İstemezüzüüüü!

Eh, biz de istemezük amma, neye yarar ki? Vaziyet durum bundan ibaret. «Zeynel Gündoğdu, kendisi nakliyeciyi olduğu ve de bir sürü arabası bulunduğu için akaryakıtta zammı istemiyor» deyiverdik. Vay, sen misin bunu diyor! Gündoğdu'nun takkesi tepesin den uçtu—uçuvermiş:

— Yön mecmuası milli bünyeye zarar veriyor! Neşriyatında servetlere karşı buram buram husumet kokan Yön mecmuası... Böyle alçakça bir tecavüzü bilmem ki nasıl cevaplandırmak icabeder? Arkadaşlar, servet lere husumet korkusu veren neşriyat milli bünyeye zarar vermektedir. Dış yardımları engellemektedir. Biz liberal sisteme dayanan blokun müttefikiyiz... Yön mecmuası yaban cı sermayeyi ürktütmektedir, yerli yatırımları tehîr etmektedir. Servetlerin dışarıya kaçırıl masını teşvik etmektedir. Hükümetin dikka tini çekersiz!

İşte, Zeynel Gündoğdu böyle diyor! Şoförlerin belinden su alan kimdi? İstaa bulun eski valilerinden Fahrettin Kerim Gök ay'dı, değil mi? Bence çok haklıymış.. Ama, bu usulü şoförlere değil, başkalarına uygu lamak şartıyla... Herşey arıyoruz da millet vekili adaylarında, «Heyet—i Sıhhiye Raporu» aramıyoruz..

200 yıldır neden bocalıyoruz?

V - MEŞRÜTİYETTE TÜRKÇÜLÜK HAREKETLERİ

Önce kendi kendine yardım

Topumsal reformlar yapılmayınca dış borçlanma ve yabancı sermaye yatırımları ile kalkınma politikasının fayda yerine zarar, kalkınma yerine çökme getirdiğini Tanzimat, İstibdat, ve Meşrutiyet devirlerinin olayları üzerindeki tartışmamız gereği kadar göstermiştir. Ne zaman olursa olsun, böyle bir gidişin vereceği sonuçlar şunlardır: (1) halkın yoksullaşması, (2) ulusal servetin dışarı akması (3) yatırımları ulusal kalkınma hedeflerine göre değil, yabancı sermayenin azami kâr sağlaması amacıyla göre şekillendirmesi, (4) yabancı sermayenin kendine azami hukuk ve siyasi korunma yolları bulması ve bunlarla ulusal egemenliğin sınırlarını zorlaması, (5) toplumsal reformları engellemesi, özel ve kamu teşebbüslerini deraltması, (6) memlekette de mokrasiyi imkansızlaştırması.

Şimdi bunlara karşı güdülecek çabaların bu şartlar altında nasıl zorlaştırıldığı, nasıl kısır yollara doğru çevrildiğini, sonunda demokrasiyi dayasından uzaklaştırdığını göreceğiz. Bunu bize Meşrutiyet devrinde başlayan «halka doğru» hareketinin tarihi gösterir.

Halka doğru!

Bugün olduğu gibi, o zaman da demokrasi akımı parti savaşları içinde bulunmuştu. Zamanında tek parti bile bulunmayan Abdülhamit düşünce, ortaya bir alay partisi ve hizip çıktı. Şimdi olduğu gibi, o zaman da birçok aydınlar «teşebbüs-ü şahsi» (bugünkü özel sektör), din, Turan gibi kavramlarla uğraşırken politikacılar da İttihat, Ahrar ve İtilaf (adlarındaki bir alay harflerle insanı kekeme ye çeviren bugünkü partiler misali) partileriyle, Kanun-ı Esasi, Ayan, Meb'usa-ı (bugünkü Anayasa, Meclis, Senato misali) gibi bir alay lakırdı içinde kendilerinden geçmişlerdi. Plân, program yapacak ne vakitleri, ne istekleri ne de, gördüğümüz gibi, yetkileri ve bilgileri vardı. Çok defa olduğu gibi halk ta gene devrime arkasını çevirmişti. Durumu kötülestiğe, şimdi Menderes devrinin anılması gibi, halk Abdülhamit devrini hasretle arar; bu züppelerin yedi düvele karşı koymuş bir padişahı nasıl yerinden attığına şaşar, ve dünyanın sonu geldiğine hükmederdi. Bundan da en çok gericiiler, yobazlar, ve çıkarıcılar faydalanırdı.

Politikacıların partililik kaygılarına gömülmesi Osmanlılık siyasetinin çökmesinden ileri geliyordu. Başlıca iki kamp arasındaki «ittihat» (kaynaşma) ve «itilaf» (uzlaşma) mı kavgası dışında bir «ihtilaf» kavgası, yani Osmanlı camiasındaki Türkten gayri milliyetlerin ayrı bir ulus olarak kopması kavgası idi.

Meşrutiyet devrinin halkçılık hareketi, bu Osmanlı milliyetçiliğinden kurtulma çabası olarak doğdu. Hürriyet rejimini bir demokrasi anlayışı olarak görme eğilimi, Meşrutiyetin ilk yıllarında devrimci görüşlerin merkezi olan Selânik'te başladı. Burada küçük bir grup gençin kurduğu fikir çevresi «Yeni Felsefe Mecmuası» ve «Genç Kalemler» adlı iki dergi de bu yeni fikirleri yaymağa başladılar. Bunlar, bugün de yapıldığı gibi, araların da açık oturumlar yapıyorlar, her defasında belirli bir reform koalisyonu ele

★
Türkçülük hareketinin olumlu hizmeti, Osmanlı aydınlarının kafasındaki dincilik, Batıcılık ve özellikle Osmanlılık hayâllerini darbelemesi ve hatta yıkması, bunun dil, tarih, kültür ve çağdaşlaşma ile ilgili taraflarında Türk düşüncesinde önemli değişiklikler meydana getirmesi oldu. Tarih açısından Türkçülüğün ilerici yanı budur.

ahıyorlardı. Tartışmalarını ve onlarda be liren fikirleri yayıyorlardı. Bu tartışmalarda bir grup sosyalizmi benimsiyordu. Batı'nın sosyalist düşünürleri hakkında okuyuculara bilgi verme işinden başka, Batı'yı sosyalist bir görüş açısından eleştiriyorlar; Türkiye için yeni bir toplum sal görüşü gerekliliği üzerinde duruyorlardı. Hepsini aynı görüşte olmamakla beraber, aynı fikirleri dürüstlikle yayıyorlardı.

Bunların tartışmalarından yavaş yavaş «Yeni Hayat» adını taktıkları bir akım belirmeğe başladı. Buna paralel olarak, «Genç Kalemler»deki yazarlar halk çıkış fikrini savunuyordu. Bunlar devletle halk veya aydınla kütüphane arasındaki uçurumu gösteriyorlar, bunun sadece bir dil meselesi olduğunu sanarak aydınların halk diline dönmesi gerektiğini savunuyorlardı. Meseleyi sadece bir dil meselesi imiş gibi koymakla işin tâ başında yanlış olmalarına rağmen bunların çabalarından yavaş yavaş bir «halka doğru» hareketi geliyordu. Bu dergi bugün Türkçülük fikrinin öncüsü olarak gösterilir. Bu ancak kısmen doğrudur. Onun asıl temsil ettiği fikir halkçılıktır. Bu yüzden İstanbul Osmanlı genç aydınları (ki içlerin de sonradan Türkçülüğün başına geçenler vardı) bunları fazla devrimci bularak hücumu geçmişlerdi.

Yeni Hayat grubunda başlayan sosyalist akımın arkası gelmedi, yavaş yavaş kuruyup gitti. Bunun başlıca sebebi, halkçılığın bile Osmanlılık birliğine aykırı sayıldığı bir devirde sosyalizmin Makedonya ve Ermeni devrimcilik hareketlerinin benimsediği bir görüş olması idi. Meclis-i Meb'usanda bile bir hayb Makedonya, Ermeni ve Rum sosyalist mebusları vardı. Diğer sebebi, bu görüşün Türk halk kütüphane ile yani köylü ve işçi ve fakir halk zümreleri ile bir ilişkisi olmayan akademik bir ilgi olarak kalmaması idi. O zaman gerek köylüyü, gerek işçiyi ve gerek kasaba ve şehir fakir halkını tehdit eden tehlike bir sınıf dengesizliği olmaktan ziyade Türk ve müslüman olmayan milliyetlerin üstünlüğü tehlikesi olarak görülüyordu. Türk halkının karşılaşacağı savaş bir sınıf savaşı değil, milliyetler savaşı olarak belirdiyordu. Türklere-başka milliyetler arasındaki milliyetçilik akımının başlaması da Batı nüfuzunun bir eseri idi. Şimdi Batı diplomasisinde de milliyetlerin bağımsızlık kazanması fikri, Osmanlı imparatorluğuna

karşı kullanılmaya başlamıştı. Vaktiyle Balkan milliyetlerinin uyanışında Rusya'nın kullandığı bu diplomatik tezi şimdi Türklere arasında karışık yaşayan ve boşmuş bir devlet olabilmek için gerekli toprak temeline malik olmayan milliyetlerin lehine, Batı Avrupa diplomasisi de benimsemişti. Batı'da hem liberal hem sosyalist çevreler bu milliyetlerin bağımsızlığı tarafını tutuyordu. Osmanlı imparatorluğundaki bütün milliyetler ayaklanacak olsa bu imparatorluk bastan basakundaklanmış olacaktır.

İşte bu akım karşısında Türk aydınları arasında başlayan «halka doğru» hareketi sosyal reform ve kalkınma, Türk halkına ulaşma ve aydınlatma amaçlarını kaybederek Türk milliyetçiliği şekline girmeğe başladı. Yeni Hayat çevresindeki sosyalist akım karşısında yavaş yavaş Ziya Gökalp'in temsil ettiği «mekûre» (idealist) akım üstün gelmeye başladı. Çevrenin uzun tartışmalarından sonra vardığı sonucu bildiren şu cümle Yeni Hayat akımının sonunu gösterir: «Biz sosyalistler gibi tebeddül istemiyoruz. Çünkü bunların bir hayal olduğuna kanımız. Biz içtimal vicdanı rehber itihaz ediyoruz. Yolunuzu oradan alacağımız hakikatlere göre tayin edeceğiz».

Sosyalizmi hayal sayan aydınların «içtimal vicdan» dediği şey de hayal değil miydi, denecek. Bu hayalin arkasında gerçeğin ne olduğunu, o sırada Cenevre Türk Yurdundan dergiye gelen mektuptaki şu cümleler açıklamaya yarar: «Biz mefkûre olarak Türklüğün yükselmesini istiyoruz. Bir Rum gibi bankacı bir Ermeni gibi tâcir, bir Avrupalı gibi herşey olmalıyız. Bunlar esas olarak alınca seçilecek yolların ne istikamette olacağını düşünürüz. Bu düşünce bizi herşeyden önce Türk Gençliğinde bir milli şuur tevhit etmeğe sevk ediyor.»

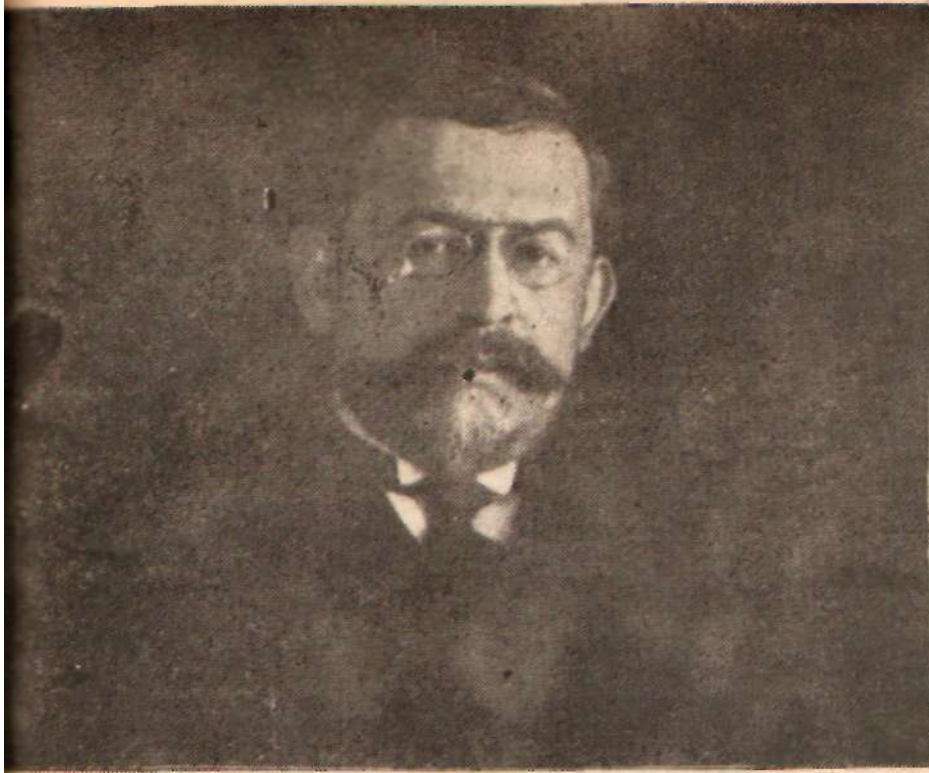
Türk halkından uzak Türkçülük

O zamanlar Türk aydınları arasında, Prens Sabahattin'in moda ettiği bir «nokta-i istinat» yani dayanak arama çabası vardı. Düşünürler Arşinet gibi ellerinde manivela imparatorluğu kalkındırarak bir destek aramakla meşguldüler. Bir kısmı bunu seriatta, bir kısmı Batı yardımında veya Anglo sakson eğitiminde buluyordu. Fakat kimse fikirden destek arama yerine toplumu, Türk toplumunu destek olarak görmeyi düşünmüyordu, çünkü Türk toplumu fikir olarak bile mevcut değildi onlarca. Kimse Türk halk kütüphanelerinde dayanacak bir nokta göremiyordu. Makedonya ve Ermeni sosyalistleri kendi haklarında desteği buldukları halde Türk aydınları Türk halkını ancak bir «mekûre» olarak tasavvur ediyorlardı. Türkten gayri müslüman kavimler ve Avrupalılar bütün tarihleri boyunca Türk ke Türk dedikleri halde Türkiye'de Türk yok, yalnız müslüman ve Osmanlı vardı.

O zamana kadar «millet» denildiğinde akla müslümanlıktan gayri dinden olan halklar gelirdi. Kelimenin asıl Arapça anlamı da buydu. Onun için bir kısım aydınların Türk milletinden bahsetmelerini Osmanlı aydınları çok garip bulmuşlar; alay etmek için onlara «Türkçü» adını takmışlardı. Bunlara karşı yöneltilen en kuvvetli itiraz, Türkçülüğün gütmekle Osmanlı devletinin dağılmasına hizmet ettiği iddiası idi. Bu bakımdan, Türkçüler de sosyalist fikirleri benimsiyenler kadar

Prens Sabahattin: Bir hayaiperesi...

Yusuf Akçura: İktisatçı aradı, ama bulamadı....

halklı görünürlerdi. Fakat Türkçülerin örne halkçıların ve sosyalistlerin bulamadığı dayanak geçmişti. Osmanlı imparatorluğunda Rumların, Balkanlıların, Ermenilerin, Arapların, Arnavutların ayrılacak istemeleri gibi, Çarlık imparatorluğunda 1905 devriminden sonra Rus olmanın kavimlerin milliyet hareketleri kuvvetlenmişti. O zaman bu hareketle ilgili bulunanlar Osmanlı devletine dayanmak istiyacını duyarlar, fakat bunda fazla ümitli gözükmezlerdi. Bir defa, Abdülhamit kendini Çarın durumunda gördüğünden bunlara yüz vermez; hattâ Rusya ile iyi geçinmeye bakardı. Osmanlı aydınları arasında, özellikle İslâmcılar arasında Tatarlara karşı derin bir antipati vardı. Rusya Türkçüleri de Abdülhamit Türkiyesini Çarın Rusyasından daha geri görürler; Türkiye Türklerine tepeden bakarlardı; Osmanlı aydınlarına da güvenmezlerdi. Açıkça: «bu imparatorluktan size fayda yok; Rumlar, Ermeniler, Araplar hakkındaki onların davası da bizim davamız gibi meşru» diyemiyorlardı (bunda yalnız Yusuf Akçura değil, o eserde; bu fikri de oldukça açık yazmıştı).

Meşrutiyet devrimi Rusya Türk milletçilerine ümit verdi ve onları Türkiye'de uyanan halkçılık hareketine yanaştırdı. Osmanlı aydınlarının halkçılık hareketini temelsiz bulmalarına, Osmanlıca «devleti yıkıyorsunuz» itirazına karşı bunların elinde cazip bir dayanak vardı: Onlara koca bir Türk âlemi sunulmuştu. Bu fikir, halkçılık hareketine meyhtar olan aydınları bile yola getirdi; hattâ bazıları Türkçülük hareketinin başına geçtiler.

Türk aydını böylece halka gitmek arzularından kurtulmuştu. İstanbul konaklarında oturup muhayyale yardımı ile Türkçülük yapmak mümkündü. Hattâ zamanla Türkçülük sırf bu demek olmağa başladı. Bazı İstanbul Türkçüleri Türkü Arapların ve Amerikalıların muhayyalelerinde yaşayan şark halıları ve ibrikleri bezenmiş arabesk sedirlerde oturan çarşıye hacıgaları gibi tasarlardı. Ahmet Hakkı gibi şık salon Türkçüleri biraz daha demokratikti: Büyük Ada'daki köşkünün kalın perdelerinin aralığından Asya yokuşlarında gür sesi ile üzüm satan, kartıracığı beş-on kuruyla tefeciye borcu mu ödeyeceğini uyan Anadolu uşağının savvetli vücudunu zevk ve gıpta ile seyrederek Türkçülük yapıyorlardı.

Bir kısım Türkçülerin muhayyalesinde ise Türk, yavaş yavaş arabesk sedirlerden, Ada yokuşlarında daha uzaklara gitmeğe başladı. Zamanla halk, halk dili, halka doğru gibi deyimlerin yerini Oğuz kan, Karakurum, Moğolistan gibi kelime almaya başladı. Gökalpın romantik halkçılığı, Ömer Seyfedinin halk dili kampanyası silinmeğe başladı. Daha önce «Genç Kalemler»e saldıran paşa-çocuk zana bu yeni kelimeler daha eğlenceli, daha ekzotik geliyordu. Asıl Türkçüler bu iki düşünürle tam anlamıyla kaynaşamadılar; çünkü zaman zaman ikisinin de halkçılığı tepirdi. Biri tasradan geldiği

için Anadolu'nun halini bilir; öteki asker olduğu için Balkan uluslarının uyumunu tanırdı. Biri Türkçülüğün «törecilik» olmadığını anlatmaya, asıl Türkçülüğün yarımın modern, çağdaş, demokratik Türk ulusunun yaratılması uğruna çalışmak demek olduğunu göstermeye çalışırdı. Öteki halk masallarından bir edebiyat yaratmağa çalıştı; nihayet bir süre sonra bıyık yazılarında Türkçüleri tehzil etmeğe başladı.

Türk halkının durumu

Halktan olmayan aydınlar hayalât âleminde yüzerken asıl Türk Anadolu'da paçavralar içinde borca boğulmuş, bu Türkçülükten hiç habersiz yaşıyordu. Abdülhamit zamanında bütün teşebbüsler yabancı sermayeye bırakıldığından tabiatıyla hiç bir reform teşebbüsüne, hattâ Tanzimatta olduğu kadar bile girişilmediği için halk kütelerinin durumu daha da kötüye gitmişti. Meşrutiyetin ilk yıllarında Anadolu ve köylü ile ilgilenme başladığı zaman (meselâ Tanin yazarı Ahmet Serif'in röportajlarında olduğu gibi) görülen manzara şu idi: halk devrimini duymuş, ümitlenmişti. Fakat henüz devrimin ikinci yılında bulunulduğu halde şimdiden hayal kırıklığına uğramıştı. Çünkü hiç bir şey değişmemişti. Köylüye hâlâ mütegalibe, toprak ağaları hâkimdi. Hükümet idaresi de bunların hükmü altında idi. Yer yer isyanlar, eşkıyalıklar devam ediyordu. Bozukluk ve ahlâksızlık her tarafı sarmıştı. Toprak reformu yapılmamış, kadastro ve ipotek tasarrufları ancak zengin ağalara yaramıştı. 1888 Arazi Kanununun uygulanması için gerekli işler yapılmadığından miri toprakların yağması devam etmekte idi. Batılı yazarlara göre, ziraat nüfusun yüzde beşini teşkil eden çiftlik sahibi ve ağalar ekilir toprakların üçte ikisini ellerinde tutuyorlardı. Ziraat nüfusun yüzde 87 sini teşkil eden köylünün önemli kısmı arazinin ancak yüzde 35 ine malikti. Köylünün yüzde sekizi topraksızdı (yılmser bir tahmin). 15-20 bin hektarlık toprağı olanlara karşılık ortalama köylü mülkü adam başına yarım hektardı. Mahsulün yarısına kadarı marabacı, ortakçı köylü tarafından tarım yatırımına katılmayan ağaya toprak rantı olarak gidiyordu. Resmen yüzde 12.5 lan aşar, mültezimler sayesinde hasadın yüzde 30-40 ını alıp götürüyordu. Anadolu tefecilerin cenneti olmuştu. Böyle bir toprak rejimi, vergi ve borç şartları altında çiftçinin çoğunluğunun kalkınma imkânları yok edilmişti. Orta toprak sahibi köylünün ne borçtan kurtulma, ne de kredi ve teknik yardım alma imkânları vardı. Bu şartlar altında modern tarım usullerinin uygulanması diye bir şey olamazdı.

Türk hububat tarımı Abdülhamit zamanında yeni bir darbe daha yemişti. 1869 - 1896 yılları arasında, Amerikada yapılan büyük tarım teknolojisleriyle beraber yüzünden bütün dünya piyasalarında zahire fiyatları ortalama yüzde 50 düşmüştü. Rusya gibi büyük tarım memle-

ketleri buna ağır gümrüklerle mukabele ederek paçalarını kurtarmağa çalıştıkları halde Türkiye kendi gümrüklerine hâkim olamadığından bu teknolojik terakkiğin tepkileri köylüyü can evinden vurmuştu. Tâ Amerikadan, Kanadadan kalkıp Türkiyeye gelen buğday Türkiyeye kendi köylüsünün buğdayından daha ucuz malofuyor, Türkçü beylerin sofralarında bilür gibi ekmekler halinde çıkıyordu. Sahil ve demiryolu bölgeleri dışındaki Anadolu bu devirde kendi için — üretim şekli dediğimiz ekonomik köstebekleşmenin içine artık iyice gömülmüştü. Modern çağdaş uygarlık ancak kasabaların kenar mahallelerine gaz tenekesi halinde varmıştı; köy hâlâ çura devrinde idi.

Böyle olduğu halde, bütün şehir ve kasaba nüfusunun vergi tutarına bakarak, köylünün yıllık ödediği vergi tutarı sıfır misli fazla idi. Ama bu, şehir ve kasabalarda oturan milyonlarca Türkün öz vergi verdiğini göstermez. Şehir ve kasaba halkının ödediği vergi tutarının büyük kısmını esnaf, küçük ticaret erbabı, ve işçi ödüyordu. Türkiye büyük kazanç yapan büyük sermaye yatırımları gittikçe arttığı halde vergi gelirlerinin düşüklüğünün sebebi asıl kazanç sahibi olan büyük ticaret ve endüstri işletmelerinin vergiden muaf olması idi. Çünkü bunlar Türk kanunlarının mükellefiyetlerine tâbi değillerdi. Asıl vergi yükü köylü, esnaf ve işçinin sırtında idi.

İşte Türk halkının gerçek durumu buydu. «Halka doğru» hareketinin sonuçlandığı Türkçülük ise Türkü başka hayal planlarında görüyordu. Realiteler muhayyelenin tarihini şanlı sahifelerine, Bozkurt ve Eergenekon gibi kulaklara erkeğe ses veren kelimelerin efsaneleştirdiği Turan yaylalarına kaçtıracak kadar ilici idi.

Parrus'un şaşkınlığı

O zamanlar, köylünün yoksulluğu ile batılıca kalkınmanın iflâsı arasındaki nedensel bağın bilecek kimse yoktu henüz. Hepsini şiir ve edebiyat meraklı olan Türkçülere bunu iktisatçıların göstermesi lâzımdı. Fakat Fransızca économie politiği el kitaplarından edinilmiş bilgilerle yetişen bu iktisatçılar, öğrendikleri ekonomi biliminin yukarıda anlattığımız Anadolu'ya uygulanacak tarafını bir türlü bulamıyorlardı. Batı endüstri uygarlığının kanunlarını inceleyen ve ona uygun doktrinler sağlayan bu eserlerle bu iptidai toplum manzarası arasında o kadar çok fark vardı ki iktisatçılar bu işte kendilerini bugünkü astronotların fezası gibi bir boşlukta buluyorlardı. Türkçülerin içinde ekonomik konulara kafası yatık biricik adam olan Yusuf Akçura, Türk iktisatçıların halk ve köylünün meseleleri hakkında yazı yazmağa davet ettiği zaman hiç birinden cevap alamamıştı.

İşte o zaman Türkiye'de bulunan bir yabancı sosyalistin yazılarını dergisine koymağa mecbur oldu. Yazılarında Parrus adını kullanan Alexander Helphand zamanında tanınmış bir Marxist sosyalistti. Rusyada 1905 devriminde rolü olanlardan olduğu için Siberyaya sürülmüş, oradan kurtularak Türkiyeye sığınmıştı. Türkiyeye geldiği zaman Türk aydınlarının dünyanın ve kendi memleketlerinin ekonomik durumundan ne kadar habersiz olduklarını, sürgünlüğünde gördüğü Orta Asya hakkında ne hayaller beslediklerini öğrendiği zaman az daha küçük dilini yutacaktı. Kapitalizm ve emperyalizm arasındaki bağlantı hakkında zamanına göre yeni olan fikirlerle dayanarak Türkiye'deki durumun bir izahını yaptı, ve onlara Namık Kemal'denberi bilinmesi gerektiği halde unutulmuş olan şu haberi verdi: Türkiye Avrupa emperyalizminin avucuna girmişti. Türk aydınlarına sosyalizmden sözetmeye lüzum bile görmedi; onlara sadece memleketlerinin bir ekonomik ve istatistik tablosunu çizdi. Yaptığı hesaplarla gösterdi ki borçlar hikâyesi ve yabancı yatırımları işi tarihte eş görülmedik bir mali dolandırıcılık ve ekonomik soygunculuktu, ve Türk halkı bunu bilmiyordu. Türk köylüsünün ve esnafının neden sefalette olduğunu ve neden hep böyle kalacağını; Genel Borçlar rejimi durdukça, kalkınma için dış yardıma başvurma siyasetine devam edil-

dikçe, yabancı sermayesine yarıyan liberalizm yolunda gidildikçe Türkiye'nin kalkınmasına riyazi imkân olmadığını anlatı. Nihayet, Türk aydınlarına birkaç tavsiyede bulundu: Türkiye siyasi esaretten kurtulmak için her şeyden önce ekonomik esaretten kurtulmalıdır. Bundan başka kurtuluş yolu yoktur. Türkler bağımsız yaşamak istiyorlarsa iktisaden kendi işlerini kendileri göreceğe hale gelmek zorundadırlar. Çağımızın istediği bir iktisadi kuvvet vücuda getiremeyecek olursanız helâk olmanız muhakkaktır. Balkan muharebesinden sonra da Türkiye mali ve sınıl bakımından eskisinden fazla soyulmağa devam edecektir. Zira bu memlekette asıl hükmedenler ne hükümet, ne Türk halkı, ne müslümanlar, ne hristiyanlardır; burada gerçekte hükmeden Avrupa maliyesidir. Siz alacaklılarımızın hizmetçileri durumuna düştüğünüz gibi, devletiniz de onların çıkarına hizmet etmektedir (anlamca aynen böyle olan bu sözün yalnız bazı kelimeleri bugünün diline çevrilmiştir). En önemli mesele, bütün hizmetlerinizin Avrupa diplomasisi ve yüksek mali çevreleri tarafından hazırlandığını artık anlamanızdır. Türkiye için kurtuluş yolu demokrasidir, fakat bu demokrasi sizin fandiğiniz diplomatlar ve bankerler Avrupasının demokrasisi değil, kendi mütebittleri ve soyguncuları ile savaşıyan Avrupanın demokrasisidir. Siz aydınlar halktan uzaklaşmışsınız; kendi milletinizi tanıyorsunuz. Siz milletinizi, ya kendi hayalinizde kahramanlık heyûlâsı şekline sokarak göklere çıkarıyorsunuz, ya da cehalet ve muhafazacılığınan ötürü onu yerlere cahıyorsunuz. Fakat siz milletinizin kanunını artık son damlasını akıtmağa olduğunuzu hâlâ görmüyorsunuz, başkentimizin kapıları önünde gürlemekte olan top sesleri kalplerinizi sarsmıyorsa, siz aydınları tarafından kusatılmış ve bir av hayvanı gibi bir köseye sıkıştırıldığınızı hâlâ anlamıyorsunuz size daha ne söyleyebilirim?

Bu acı sözleri yazdığı zamanlarda Türkçülük dergilerinin sahifeleri eski Türk tarihi kahramanlıkları, efsaneleri, ve masalları ile, Kazan fabrikatörleri ve Bakü milyonerlerinin başarı destanları ile tütüyordu. Adları çok kere «Hacı» ile başlayıp «-iyef» veya «-iyof» eki ile biten bu milyonerlerin halklığını değil, Türkçülüğün eseri olduğu sanılıyordu. Hacı Zeynel Abidin Takıyef, Aka Murtaza Muh tarof, Mahmut Bay Hüseyinof'ların hayattı Rockefeller'lerin başdöndürücü başarılarını hatırlatıyordu. Bu parlak tablolar karşısında aynı sahifelerde çıkan Parrus'un acı sözlerini kim okurdu? Cenevre'li Türk Yurtçuların «bir Rum gibi Banker, bir Ermeni gibi tacir, bir Avrupalı gibi herşey olmak» mefkûresini anlattığımız şartlar altında Türkiye'de gerçekleştirilmek mümkün olsaydı bundan Rusyada olduğu gibi bir Türk burjuva hareketi doğabilirdi. O radaki burjuva hareketi müzikte, kadınlıkta, edebiyatta, dini fikirlerde, eğitimde Türkiye'deki mukabillerinden çok daha ileride idi; Prens Sabahattin'in Türkiye'de bir yenilik sanılan «teşebbüs-ü şahsi ve adem-i merkezîyet» fikri Rusyada çoktan bilinen bir şeydi. Fakat, Türkiye'deki şartlar içinde sosyalizm kadar Türkçülük te hayali bir plânda kalmaya mahkûmdu. Türkçülük hareketinin olumlu hizmeti, Osmanlı aydınlarının kafasındaki dincilik, Batıcılık ve özellikle Osmanlılık hayallerini darbelemesi ve hattâ yıkması; bunun dil, tarih, kültür ve çağdaşlaşma ile ilgili taraflarında Türk düşünüşünde önemli değişiklikler meydana getirmesi oldu. Tarih açısından Türkçülüğün Beriet yanı budur.

Ama, Türk toplumunu, geçmişinin geri şartları içinden çekip geleceğin iletir demokratik toplumuna çıkarmanın gerektirdiği plânlı ve rasyonel yolu bulmak işinde, Türkçülüğün başarısızlığına felâketli sonuçlara götüren ve İslâmcılık, Osmanlılık kadar Türk realitelerinden uzak olan yanları vardı. Bundan sonraki yazıda bu yanların, ne yönere çevrildiğini göreceğiz.

Gelecek yazı:
Türkçülüğün başarısız sonuçları

IRAK

14 Temmuz'un devamı

Her şey, Cuma günü sabahın erken saatlerinde Dicle nehri kıyısındaki bir çeşit kaleyi andıran Savunma Bakanlığı'nın bombalanmasıyla başladı. Daha sonra ihtilâlciler, Bağdatın kuzeyindeki Karadağ Maryam mahallesinde bulunan radyo istasyonunu ve Sam yolu üzerindeki veri el istasyonları hiç bir çarpışmaya kızm kalmaksızın ele geçirdiler. Sıra artık Kasım ve taraftarları'nın tevkifine gelmişti. Bu iş de, Akdenizin Doğusunda şimdiye kadar göze çarpmayan paraşütçüler yüklediler. Albay Abdülkerim Mustafa Efrak'ın paraşütçü birlikleri, Millî Savunma Bakanlığı'na baskınlarından sağ çıkarak kolayca teslim oldular. Kanlı ihtilâl, ciddi bir mukavemetle karşılaşmadı. Bu durum, Kasım Rejiminin, her türlü destekten mahrum kaldığını gösterdi.

Bununla beraber ihtilâl, başarıyla rulan ihtilâl tekniği bakımından kanlı oldu. Bu, şükten imne ihtilâl in tabii sonucudur.

Orta Doğu bölgesinde Hava Kuvvetleri tarihinde ilk defa başarıyla ihtilâl yapılmıştır. Hava Kuvvetleri şimdiye kadar ihtilâlleri bas tutmakta başarıyla kullanılmıştır.

Irak'ta 8 Şubat ihtilâlini başaran paraşütçü birliklerinden biri Orta Doğu'da yeni bir ihtilâl metodu

fakat hiç bir zaman kendi hesabına bir ihtilâl müsbet sonuçlandırılmamıştı. Bu, ihtilâl teknikleri bakımından ikinci yenilik, ihtilâl paraşütçü birliklerinin karışmasıdır. Paraşütçü birlikleri, Orta Doğu ihtilâllerinde ilk defa faal rol oynamaktadırlar.

Bu yeni ihtilâl tekniği dünyada hayret ve endişeyle karşılandı. A nadolu Ajansına göre, bu yeni ihtilâl tekniği karşısında Londra'nın tefsiri şudur: «Orta Doğu meseleleri uzmanlarımızın dikkatini çeken bu olaylar, aynı zamanda Londra'da oldukça endişe de uyandırmıştır. Zira Orta Doğu'da başarılı bir hükümet darbesinden alınan ilk ders, bu darbeye kullanılan metodu, başka bir bölgede uygulamak olmaktadır.»

İhtilâl nasıl karşılandı?

İhtilâl kolayca başarıya ulaştı. General Kasım, ele geçirilerek kurşuna dizildi. Kasımın kurşuna dizilişini, Bağdat halkı televizyondan takip etti. Bu arada Bağdat Radyosu, 1956'da Süveyş kanalına yapılan tecavüz sırasında bestelenen Mısır marşı «Allahü Ekber-i çahyordun...»

İhtilâl büyük bir destek gördü. Özellikle, Üniversite öğrencileri ihtilâli ilk destekleyenler arasında oldu. Nâsırca tamnan Irak Öğrenci Birliği, «Diktatörlük idâresinin kurbanı olan arkadaşlarımızın hâtrısına adına ihtilâli destekliyoruz» diyerek, ihtilâlcilerin safına katıldı. Dış memleketlerdeki Iraklı öğrenciler ihtilâli tamamen destekle diklerini açıkladılar. Memurlar Sendikası, ihtilâlden yana olduğunu bildirdi. Nâsır taraftarı sayılan Sosyalist İşçiler Federasyonu da, «Halkın iradesiyle yıkılan eski rejimin baskı ve ihanetine karşı mücadele eden işçiler ve işçi sınıfı adına ihtilâli destekliyoruz ve halk ordusuna katılıyoruz.» Yaşasın ihtilâl Kahrolsun halk düşmanları» şeklinde bir bildiriyle, ihtilâli seçti. Kasımın çeşitli imtiyazlar ve yüksek maaşla kendine bağlamaya çalıştığı askerî birlikler de yeni rejime bağlılıklarını bildirdiler.

Kasım'a karşı ayaklanan Kürtlerin tutumu ise belli değildir. Gerçi yeni rejim Kürtleri yatıştırma ya çalışmakta, bu maksatla kabineye Kürt Bakanlar almaktadır. Fakat Irak'ta Nâsırca bir idâre, Kürtlerin muhtariyet taleplerini şu ve ya bu şekilde yerine getirmeye yare, Kürtlerle daha enerjik şekilde mücadele yolunu seçebilir. Bu sebeple, Arap milliyetçiliğinin kuvvet kazanması, Kürt liderlerinin endişelerini arttıracak niteliktedir. Bununla beraber Kürtler de şimdilik Kasımın devriminden memnun görünmektedirler.

Iraklı Komünistler de Nâsırca bir idâreyi arzu etmemekle beraber, onlara karşı da vezirler alan ve partilerini kapatan Kasım, gereken enerjiyle savunmadılar.

Disarıda da yeni Irak ihtilâli, 1958'deki gibi büyük tepkilere yol açmadı. Ne İsyayı ne de Musayı memnun edemeyen âciz Kasımın yerini alacak bir idâreye Batılılar çoktan razı olmuş gibiydiler. Buna ihtilâlcilerin, «Komünistleri tezimliyoruz. Petroller emniyet altındadır» gibi sloganları eklenince, Washington'un Sosyalist olduk

ların söyleyen ihtilâlcilere hafiften bir sempati bile duyduğu söylenebilir. İngiltere biraz daha endişeli, fakat mütevekkildir. Mısır ise, Irak olaylarını Nâsırın ve Arap milliyetçiliğinin büyük zaferi olarak selâmlamaktadır. Kahire, «Teğmenler ihtilâli» ismini verdiği Irak hareketini, bir Mısır ihtilâli telâki etmektedir.

Diğer Orta Doğu ülkelerinin bir kısmı ise, ihtilâlden hiç memnun olmamışlardır. Arap memleketleri arasındaki rekabeti ve kavgaları bir emniyet unsuru sıvan İsrail muhtemel bir Irak - Mısır ya - kınlaşmasından ürkmektedir. Ü-

General Kasım ve Muhafızı Yarbay Vasfi Tahir Baş Verdiler

dün ve Suriye hükümetleri, Bağdat - Kahire ittifakının karşısındadır. Bu uzun müddet dayanamayacaklarını çok iyi bilmekteydiler. Yemen ihtilâlinin sonra Orta Doğu'da Suudi Arabistan ise günün gelmesi beklemektedir.

Sovyetlere gelince, gerek Irak gerek Mısır ile iyi münâsebetleri devam ettirmeye önem veren Moskova, Irak ihtilâli hakkında yorumlardan kaçındı. Moskova, Mısırda da olduğu gibi, yeni Irak hükümetinin Komünistleri tevkif etmesine herhalde önem verilmeyecek, durumunu sadece yeni hükümetin dış politikasına göre ayarlayacaktır. Batıya yatkın bir taraf-sızlık politikası, Moskovanın her halde hoşuna gitmeyecektir. Fakat Irakın Batıya hafiften meyleden bir tarafsızlık politikasını seçmesi kuvvetle muhtemeldir. Buna karşılık Batılılar, bir taraftan İsrail, öte taraftan Ürdün, Suudi Arabistan gibi dostlarını endişelerini yatıştırmakta güçlük çekeceklerdir.

telâfiye çalışmıştır. Bir süre sonra siyasal partilerin kapatılması, daha doğrusu siyasal faaliyetlerin son derece sınırlı bir hale sokulmasıyla, Kasım, komünist denen gruplara daha fazla muhtaç olmuştur. Bu devre de uzun sürmemiş tehlikeli bir oyun oynadığını, her geçen gün biraz daha komünist denen grupların kucağına gitmekte olduğunu gören Kasım, sadece ortaya dayanarak diğer kuvvet gruplarını da birbirine karşı kullanarak Irakı idâre etmeği denemiştir. Bu denemede gösterdiği başarı kendisine Batılıların «jonglör» adını takmalarına sebep olmuştur.

Kasım'ın idâresinden halk memnun olmamıştır. Büyük arazi sahiplerinden alınan arazinin topraksız köylülere dağıtılması işi başarı kazanılmamış, büyük halk çoğunluğunun içinde bulunduğu sefalet yok edemeyen bocciksiz kalkınma hamleleri de sadece memnuniyetleri arttırmıştır. Kra Fay

DOĞU-BATI ve TÜRKİYE

İsviçre'de yayınlanan «Die Weltwoche» adlı haftalık dergide Türk parlamento heyetinin Mavis'ta vapacağı Moskova ziyareti dolayısıyla özetini aşağıda okuyacağınız ilgi çekici bir vazi çıkmıştır.

Özet olarak önce ilk defa olarak bir Türk Parlamento heyeti Sovyetler Birliği'ne ziyarete edilecek. İlk defa önce Boğazların Türk ve Batı tarafından beraberce savunulması yolundaki arzusu Türklerin batı blokuna sıkı bir şekilde bağlanmasıdır. Şimdi Amerikan flüster flüsterleri işleri çalıyor, bunların yerine Türkiye'ye Polaris'li denizaltılara verileceği söyleniyor. Fakat flüsterler Türk top raklarındaki Amerikan flüsterinde, Amerikanların kontrolü altında İdli, Polaris denizaltıları ise Akdenizin herhüner bir yerinde işlenebilir. Türkiye bu tip denizaltıya diğer NATO üyeleri gibi sahip olamaz. Amerikanın bu tutumu Batı ile Doğu arasında bilhüce ışınmaya başlayan «Münâsebetlerin normalleşmesi» meselesinin yeni bir noktasını teşkil etmektedir. Gerginliğin böylece ortadan kalkması Türkiye'yi yeni etki alanlarına ite cektir. Nihayet Türkiye'ye böyle önemli rol oynatan etken, soğuk harptir. Soğuk harp bitince Türkiye'nin «Özel mevkisi» de kaybolacaktır. Üste askerî üstüklükten çıkacaktır.

Türkiye, doğum nisbeti çok yüksek, siyasal bakımdan dengesiz ve son derece ağır sosyal ve iktisadi problemleri olan bir geri kalmasıdır.

Plânın başarısızlığı halinde kaçınılmaz gibi görünen sosyal bir ihtilâl eğer önlenmek isteniyorsa, Beş Yıllık Plânın başarı ile yürütülebilmesi için Türkiye'nin askeri yardımdan çok iktisadi yardım görmesi gerekir. Ayrıca yapılacak başka bir iş de 500 bin kişilik çok büyük ordunun azaltılması lâzımdır. Bu ülke ihtilâl istemiyorsa acele iktisadi kalkınma ve sosyal yardıma muhtaçtır. Bu bakımdan Türkiye'nin Sovyetler Birliği ile münâsebetleri çok önemlidir. Kuzeyde ki hasım ile münâsebetler Türk dış politikasına her zaman tesir

gösterdi. Bu münâsebet Türkiye'nin Batı karşısında durumuna bağlıdır. Sık sık bütün Türklerin doğuştan Rus düşmanı olduğu iddia edilmektedir. Fakat unutulmaktadır ki Türk milli kahramanı Kemal Atatürk ve Lenin 1921'de Batıya karşı müşterek savaşlarında, dost ve müttefik olarak beraberce çalışmışlardır. Ve Sovyetler Birliği, Türk İstiklâl Savaşını silah ve münâsebetlerle desteklemiştir. 1960 İhtilâli ve Eski Başbakan Menderes'in idamından sonra Sovyetler, Ankara ile münâsebetlerinin düzelmesi bakımından büyük gayretler de bulunmuşlardır. Mayıs 1961'de Sovyet - Türk dostluk paktını kurmanın yıldönümü dolayısıyla Başbakan Kırşçel ve Başbakan Gürsel arasında mektup teslif olmuştur. Bahis konusu olan şeyler hep Sovyet inisiyatifine bağlıdır. Türkiye de hali hazırda Batıya karşı büyük bir memnuniyetsizlik mevcuttur. Batının beş yıllık plân gereği gibi desteklemediği ileri sürülmektedir. Türkler ne ortaya atılan meblağlardan, ne de şartlardan memnundur.

Durmadan tekrar edilen uzum ve dell Sovyet kredi tekliflerinin Türkiye'nin bugünkü durumuna bakılırsa cazip görülebilir. Türkiye'nin Avrupa Ortak Pazarına girmek için yaptığı müracaat savsaklanmaktadır ve bu durum Ankarada hoşnutsuzluk yaratmaktadır. Türkiye ile Yunanistan arasında iktisadi ve coğrafi durum bakımından fazla bir fark olmamasına rağmen Yunanistanın derhal ortak üye olarak alınması, talebini aynı zamanda yapan Türkiye'nin kapı önünde bırakılması bu hoşnutsuzluğun başlıca sebebidir. İngilterenin Ortak Pazarına girme meselesindeki anlaşmazlıklarla meşgul bulunulduğu bir devrede Batının dikkat nazarlarından kaçan bu nokta aslında çok önemlidir.

Abdüsselam Arif
İkinci defa ihtilâlî...

sal zamanında mufla azınlığın re-fahı yolunda kullanılan petrol ge-firlerinin büyük halk kütlelerine, en verimli yollardan aktarılmasını da başarı gösterilmemiştir. Or-dunun memnun edilmesi ve yeni den tehcizi için sarfedilen meblağ-lar, kalkınma hamlesinin başarısız-lığa uğramasında ve halkın mem-nuniyetsizliğinde önemli rol oyna-mıştır.

İçten dıştan gelen tahriklerin de tesiriyle artan memnuniyetsizlik karşısında Kasım 1961 yazında ken-di Dış İşleri Bakanına dahi haber vermeden bir adım atması, halkın dikkatini dışarıya çevirmek ve ka-zanacağı başarıyla içte kaybolan itibarını telafi etmek için, Kuveyt'i ihaka kalkmıştır. Hesapsız adı-mının yarattığı tepkiler karşısında geri çekilmek zorunda kalan Ka-sımın durumu bu olay dolayısıyla bir kat daha güçleşmiştir.

Bütün bu güçlükler ortasında Ka-sım ordunun desteği ile ayakta du-rurken veya bu itibarı verirken or-taya Kürt meselesi çıkmış, Kuzey Irak'taki Kürt hareketinin bir tür-lü bastırılmaması Kasımın ordu içindeki itibarının da, ordu men-suplarına verdiği bütün tavizlere rağmen, sandığı kadar kuvvetli olmadığını göstermiştir. Kasım'ı Orta Doğu'daki menfaatleri için tehlikeli bulan İngilizler, Ürdün Kralı Hüseyin vasıtasıyla, kendisi ne kafa tuttuğundan ve Arap milliyetçilerine baskı yaptığından Na-sır Ajanları halkın memnuniyetsiz-lik duygularını körüklemeye başla-mışlardır. Bu faaliyetlerin hepsi birleşince Kasım sonu belli bir yolda, geriye dönme serbestisini kaybetmiş olarak ilerlemeğe başla-mıştır.

İki ay önce Halk Mahkemeleri Başkanı, Kasımın kader yoldaşı Mehdiavi'nin oğlu üniversite öğren-cileri tarafından dövülmüş, Meñ-davi'nin şikâyeti üzerine Kasım ü-niversiteye asker sevketmiş, yüzlerce öğrenci yaralanmış, tevkif e-dikleri sayıyı binli aşmış, üni-versiteliler derslere boykot ilan et-mişlerdir. Böylece ortaya, güntümü-zün klasik ihtilâl ortamı çıkmış-tır. Bu ortam içerisinde, her an çevresinde düşmanların mevcudî yetini vehmeden Kasım, 5 Şubat günü muhtelif rütbeli 35 subayın önce emekliye ayrılmasını, sonra da tevkifini emretmiştir. İşte Bağ-datta bardağı taşıran damla bu olmuştur. Fakat ihtilâlî ortamı kökünde, Kasımın aydınlarca istenen ve küt-lelerce beklenen, sosyal ve ekono-mik ihtilâlî gerçekleştirememiş ol-ması yatmaktadır.

Bagdattaki 8 Şubat ihtilâlî, Irak Hava Kuvvetleri tarafından başlatılmış ve daha sonra bazı kara bir-liklerinin de katılımıyla başarıya ulaşmış bir harekettir. Hava Kuv-vetlerinin Kasım'a vakıf olduğu ve 12

numan kumandanı General Celâl Avukati bertaraf edilmiş, iki sen-e önce siyasete karıştığı iddiası ile emekliye sevkedilen 35 yaşındaki Havacı Kurmay Albay Abdülkerim Mustafa ihtilâlî idare etmiştir. İlk kurulan askerî jantaya Abdülke-rim Mustafa ile birlikte rütbeleri teğmen ve üstteğmen olan 4 su-bay ile gençlik teşkilatlarını tem-silen bir sivil katılmıştır.

Harekatin tamamıyla muvaffak olması ve mukavemet eden Sa-vunma Bakanlığının teslim alınma-sıyla bir geçici hükümet kurul-muş, Cumhurbaşkanlığına da Al-bay Abdüsselam Arif getirilmiştir. Kabinede yer alan bakanlardan çoğu Baas partisi mensubu olarak tanınmakta olup, herakâti gerçek-leştiren genç subayların da Baas partisi taraftarları oldukları ileri sürülmektedir. Arap Milliyetçiliği ve Sosyalizm üzerine bina edilmiş Baas partisi mensupları yanında kabineye giren Milliyetçi İstiklâl Partisi üyelerinin de «Arap Birli-ği» görüşünde birleşikleri belirtil-mektedir. Ayrıca isyan hâlindeki Kürtleri yatıştırmak için Barzanî taraftarlığıyla tanınan eski Millî Eğitim Bakanı General Fuat Arif ve diğer bir Kürt asıllı bakan kabi-neye alınmıştır.

Bu duruma göre yeni idare nin temel karakterinin Arap milliyetçiliği ve sosya-lizm olduğu söylenilebilir. Tıpkı Nâsır gibi... Yalnız Orta Doğuda Arap Milliyetçiliğinin, bütün Arapların birleşmesi şeklinde or-taya çıktığı unutulmamalıdır. Arap milliyetçiliği, Arap Birliği demektir. Nitekim Suriyenin Mi-sır ile merkezîyetçi bir şekilde birleşmesine önyak olan, bugün Irak'ta da duruma hüküm gövünen milliyetçi Baas Sosyalistleriydi. Yalnız Suriye — Mısır birleşmesi, Baas Sosyalistleri de dâhil, Suri-yede hayal kırıklığı yarattı. Hazır-lıkaz girişilen bu merkezîyetçi birleşmeden Başkan Nâsırın da memnun kaldığı söylenemez. İraka hüküm olan Sosyalist Arap Millî yetçileri, herhalde bu denemeden ders almasını bileceklerdir. Bu bekle Irak — Mısır yakınlaşma-sının merkezîyetçi bir Arap Birli-ğine kısa zamanda yol açması bek-lenemez. Bağdat — Kahire arası-ındaki balayı uzun sürerse, İhti-yatlı bir Federasyon ve Konfede-rasyon teğebbüsü adım adım ba-şarıya ulaşabilir. Her halü kârda, Irak'ta Nâsır aleyhtarları Kasımın devrilmesi ve yerine Nâsır taraf-tarı bir idarenin gelmesi, Suriye, Ürdün ve Suudi Arabistan gibi Arap memleketlerinde Nâsırî kuvvetleri harekete getirecektir.

Nitekim şimdiden Suriyede geniş çapta talebe nümayişleri ol-

İlhan
Selçuk

Geride kalan kazanıyor!...

İhtilâller zincirine bir halka daha eklendi. Irak'ın başın diktatörü Abdülkerim Ka-sım bir manga askerîn kurşunlarıyla idam edilmiştir.

Olaylar o kadar hızlanmıştır ki, bu süratin milletleri nereye götürdüğünü veya nereye götü-receğini görmemek için artık kör olmak lâzım-dır. Yemen ihtilâlînin üstünden henüz kaç ay geçmiştir? İran Şahı unutulmadık bir cesaretle reformlar peşindedir. Suriye sallanmaktadır. Na-sır sosyalist Millî Yasanın icaplarını hazırlamak-tadır. Uzak Doğudaki gelişmeler Rusya ile Ame-rikayı mecburî bir yakınlaşmanın anlayışı içine sokmaktadır. Cezayir tam bir oluşun başlang-ıçındadır.

Bütün bu olayların dünya politikasında ya-ratacağı tesirleri şimdiden hesaplamak zorunda yız. Batı'nın sempatisi ve dikkati Türkiye'deki ilerici kuvvetlere çevrilmiştir. Amerika ister is-temez az gelişmiş ülkelerin menfaat çevreleri dışında, sağlam kuvvetlerle temasa geçmek yolu nun ilk hazırlık adımlarını atmaktadır.

Bununla beraber Türkiye'deki kör çevrelerin hâlâ rüyalar içinde olduğu da gerçektir. Dünya dış politikasındaki değişimin iç politika geli-şmesindeki mukadder çizgilerini hazmetmeğe ha-zır bir ortam yoktur. Bu hazımsızlığın izleri İ-rak ihtilâlîyle bir daha ortaya çıkıyor. Şu anda Türkiye'de bir takım çevreler Irak ihtilâlîni ken-di ölçülerine göre gelişigüzel yorumlamaktadırlar. Gazetelerin çoğu bu faydasız aldatmaca oyu nu ile doludur.

Halka ve aydınlara dayanmayan bir idârenin er geç tepetaklak yuvarlanması elbette bir sürp-riz değildir. Cümle âlem zaten Kasım'ın politika-sının çıkar yol olmadığını biliyordu. Memleket teki çeşitli kuvvetler arasında bir cambaz usta-lığı ile denge kurmak, sonra da bu ip üzerinde bir ileri bir geri vakit öldürmek... Ne faydası vardır, bu tutumun? Önceki ihtilâl 1958'de ol-muştur. O zamandan bu yana da dört yıl çabu-cak geçirmiştir. Şimdi geriye baktığımız za-man Kasım'ın idâresinden yarım bir toprak re-formundan başka olumlu hareket göremiyoruz. Ne hürriyetler alanında... Ne reformlar alanın-da... Hiçbir siyasî, sosyal, iktisadî müsbeht is yap-madan sırf dengeyi muhafaza etmeye çalışmak... Bu bir politika değildir. Yeni ihtilâlînin de rüya-sı ne olursa olsun, milletlerin hayatındaki teme-kanunları hesaba katmadan yürüyebileceğini sanmak aptaldır. Bu bakımdan da acele hü-kümlere kapılmamak gerekir.

Türkiye ile Irak arasında şu veya bu şekilde hemen bir köprü kurmak mânâsızlık olur. Mâ-nâsız olmayan bir yakıştırma belki de yukarıda anlatıldığı gibi çeşitli kuvvetler arasında bir köp-rü kurarak durumu idare etme sanatının bizim-de başlıca politikamız olmalıdır. Çok partîli bu parlamento rejimi içinde ve nisbi fikir özgürlüğü ortamında bulunmamız bizi İrak'tan uzaklaştıran büyük farklardır. Bununla beraber hangi nizam içinde olursa olsun donmuş ve beceriksiz iktidar-ların şu veya bu şekilde düşmesi mukadderdir. Elbette bir ihtilâlî düşmek, bir seçimle düş-mekten çok farklıdır.

Seçimle düşmenin imkânsız olduğu olağan üstü halleri düşününüz. CHP, İktidarının karşı-

duğu, bir çok talebenin polis kurşunları altında can verdiği bil-dirilmektedir. Suriye Hükümeti ise, kurtuluşu, onları Nâsırın ku-cağına düşmekten kurtarmak ama-cıyla, yeni Irak idarecilerine ya-kınlaşmada görmektedir. Suriye de durum kritiktir.

Ürdün'e gelince, tek dayanağı İngiliz kuvvetleridir. İngilterenin biraz gevşek davranması, Kral Hüseyin'in sonu demektir. Suudi Arabistan ise sallantıdadır.

Esasen bu memleketler şimdi-ye kadar ancak Batının Nâsırın genişlemesini önleyici bir politika takip etmesi sayesinde ayakta du-rabilmişlerdir. İngilizlerin bölge-deki nüfuzu gittikçe azaldığına göre, Amerikan Politikasında ufak bir değişiklik, Ortadoğuda Nâsır hâkimiyetine götüren yolu açacak

Amerikan politikasında ise böy-le bir değişikliğin belirtileri gö-rülmektedir. Nitekim Helen Was-ington — Kahire münasebetleri oldukça iyidir. Washington, dost petrol Kralı Suud'u gücendirmek pahasına, Yemendeği Nâsırî ih-tilâl idâresini tanımakta tepeddüt etmemiştir. Amerika, İrak'taki Yeni Nâsırî idareye karşı da aleyhtar tutum takınmamıştır. Öyle anlaşılıyor ki Amerika, Orta doğuda komünizmin gelişmesini önlemek için, Kral Suudlar ve Hü-seyinler yerine, milliyetçi ve ağır devletçi Nâsırî idareleri destek lemekten artık eskisi gibi ürkmektedir. Bu sebeple, Nâsırî şu veya bu şekilde yeniden hudut komşusu olmamız artık uzak bir hayal sayılmamalıdır. Özel teşeb-büsçü Amerika, milletlerarası kapı talizme tamamen karşı olan ve kü-

sındaki en büyük muhalefetin iktidara seçimi veya seçimsiz geçebilmesinin yasak olduğu hü-kümet başkanına yakın çevreler tarafından ilân edilmişse ne olacak.

Kimse böyle bir iddiaya bir «zihni spekülâs-yon» nazarıyla bakamıyor. Gerçi başka medenî ülkelerde bu türlü düşünceler demokratik rejimlerin ciddiyetiyle telif edilemez. Ama bizde öne-mi yok. Hele gerçekten seçimi kazandığı halde iktidara geçmek şansını olmayan partilerin daha da beter demokrasi taraftarı görünmesi işi hafifçe mizaha kaydırıyor ise de görülen hüznü öze-rine şimdilik üstünde pek durulmuyor.

Böylece alternatif olmayan bir demokratik düzen denemesinde tek şans kalıyor. Başlıca İktidarın yarın ki seçimleri de kazanması...

Nasıl kazanacak seçimleri Cumhuriyet Halk Partisi...

Şimdiye kadar hiç kazanamadığına göre bun-dan sonra kazanması pek akla yakın gelmiyor. Akla yakın gelen İsayı, Musayı, Muhammedi ve hatta Buda'yı da idare etmek. Bu dengeyi ya-palarında ne bir iş yapmağa imkân var ne de bir adım atmaya... Böylece Millî Birlik idâresi nin kurduğu dinamik bir plânlama teşkilâtı ipe yaramaz hale getirilmiş plâncılık oyunu başlan-gında mızıkçılıkla son bulmuştur. Reform ke-limesi sık sık ağızlarında doluşmakta... bir sakız halinde çiğnenmektedir. 27 Mayıs'ın ilâlinin lideri Cumhurbaşkanı Cemal Paşa politi-kacıların Anayasaya aykırı mânâsızlıklarını veto etmek zorunda kalmaktadır.

Hükümet içindeki ileri fikirli aydın bakana-rın yapmak istedikleri tek tük ferdi ataklar da ha Meclis komisyonlarında hem de kendi parti lerinin elemanları tarafından islemez hale sokul-maktadır.

Bütün bu hikâyeler içinde muhalefeti iki darıandan, iktidarı muhalefetinden geri bir par-lamentoda itici, ve götürücü kuvvet olarak bir grup aydın fikirli politikacı bile yoktur. Öyle bir yarış ki bu, kim geride kalırsa o kazanacak.

Tek şans ilerici kuvvetlerin parlamento de-şinde teşkilatlanarak cemiyetî bir yöne dogru sürüklemekte olumlu tesirler yapmasına kalıyor. Bu türlü davranışları şüpheli nazarıyla süzüp yıkmaya çalışan statükocuların bu rejimin dev-siminde yeni cereyanların kendi tesirlerinden çok daha faydalı olduklarını da inanmaları gerekir. Türkiye'de mevcut düzenin devamı için ileri adımlar atmaktan korkmayan müesseseleri yaratmak ve cemiyetteki tesirlerini artırmak mecburiyetindeyiz.

Zaman geçmektedir. Bu iktidar başa geçeli iki yıla yaklaşmaktadır. Ortada tek bir müsbeht ve olumlu iş yoktur. Çünkü geride kalanın kazan-dığı bir yarışta başka türlü olmama imkân yok-tur.

Demokrasi nizamının beçillliği propaganda-sına borazan başı olanların bu gerçeği unutmamalarını dileriz. Bu donmuş denge politikasının yarımara ne hazırlıyacağını şimdiden düşünme-liyiz.

Çünkü bazı insanların yarınları yoktur, ama milletlerin yarınları vardır.

ruluğu müfrit bir devletçilikte arayan Nâsırın, Orta Doğu liderli-ğine rızâ göstermiş gibidir.

Bize gelince...

Türkiye, Nâsırın Suriye ve İraka hâkimiyetini genişletmesi ni şimdiki kadar hoş karşılamamıştır. Hatta Nâsır'a karşı Ka-sım'ı tutmağa çalışmış, fakat Ka-sım Kasım bunu anlamamıştır. Bağ-datta İhtilâlî kuvvetli bir Nâsırî. Or-tada neye huzursuzlukları arttıracak bir tehlike şeklinde görmekte ve, Arapların güç kazanmasını isteme-mektedir.

Yalnız politika temennilere göre yürütüleceğine göre, Türkiye'nin, Amerikan tutumunda ki değişiklik belirtilerini de göz-önünde tutarak, Ortadoğu politi-kasını muhtemel gelişmelere göre ayarlaması lazımdır.

Dr. F. W. Fernau'nun «Orient» dergisinin son sayısında çıkan Türkiye ile ilgili yazısının Dr. Nihat Türkel tarafından YÖN için yapılan çevirisinin son bölümünü yayınlıyoruz:

İKİNCİ CUMHURİYETTE

SOSYAL AKIMLAR

REFORM VE GELENEK ARASINDA ANADOLU

Kalkınma planları, liberalizm, sosyalizm gibi konuların tartışılması, aydınlar tarafından şehirlerde, özellikle büyük şehirlerde yapılmaktadır.

Bunun gibi tüccarların ve sanayicilerin piyasa durgunluğunu giderici tedbirlerin alınmasını istemeleri, işçilerin daha iyi hayat şartlarını bütün güçleri ile talep etmeleri de hep büyük şehirlerde görülen hususlardır. Kemalist reformlar Avrupa düşüncesinin etkisi altında kalan ve jöntürklerin fikri mirasını taşıyan bir avuç şehirlil aydınların eseri idi.

İkinci Cumhuriyetteki sosyal akımlar da büyük şehirlerin sınırlarını çok dar ölçüde aşabilmiş bulunuyor. Bu yüzden taşrada sosyal uyanıştan bahsedilebilir mi sorusuna kati cevap vermek çok güçtür. Türk halkının çoğunluğu gene Anadolu köylerinde yaşamaktadır.

Tarih, köylü ile şehirlil arasında çok derin bir çukur açmıştır. Köylünün gözünde şehirlil bir tazyik ve ekonomik istismar aracıdır. Köylünün güvenini kazanmak şehirlil için çok güç olmaktadır. Hatta, çok ender olmakla beraber, gerçekten bu güveni sağlamak yolları aranması dahi durum aynı kalmıyor. Atatürk bu güveni kazanmıştı. Saldırganlara karşı milletin kurtarıcısı olarak halk üzerinde inkâr edilmez bir itibara sahipti. Fakat kendisinden sonra gelenler aynı güven ve itibara sahip olamadılar. Halkın dini ve sosyal geleneklerinin gücünü hesaba katan ve bundan yararlanmasını bilen Men deres köylü üzerinde tam bir otorite tesis etmişti. 1960 ihtilalinden beri, köylerde bazı kıpırdanışlar görülmüştür. Fakat bu kaynaşmalardan, şehirlerde olduğu gibi, sosyal bir uyanış sonucunu çıkartmazdan önce, devlet otoritesine ve büyük toprak sahiplerine karşı ezilen köylülerin başkaldırılarına az da olsa Anadolu tarihinde rastlanacağını hatırlanması gerekir. Bununla beraber, köylü hareketleri şehirlerdeki benzer bir özellik taşıyor. Kaldı ki, şehirlerdeki İsmail Adam Smith ve Karl Marx'ın tezlerinden ne kadar uzak olduğu düşünülürse, köylerdeki kıpırdanışların bu tezlerden uzaklığı hakkında kolayca fikir edinilebilir. Yalnız, 30 on yıl içinde Anadolu'nun eski uyukluğunu bıraktığını hiç kimse inkâr edemez. Tek dereceli ve hür seçimler derin değişiklikler meydana getirmiştir. Şehir politikacılarının da hesaba kattıkları gibi, oy pusulalarının bir iktidar yaratıcısını köylü çabucak anlamıştır. Parlâmentoda ki milletvekillerinin sadece beşte biri büyük şehirlerden gelmektedir. İdarî merkez Ankara milletvekilleri miktarının yüzde 4'ünü göndermektedir. Yabancıardan çoğunun Türkiyenin sembolü olarak gördükleri entelektüel ve ticarî merkez İstanbul ise parlâmentoda yüzde oranında ki milletvekilleri ile temsil edilmektedir. Demokrasi ile beraber Anadolu politikasının içine girmiş, fakat buna karşı Türk politikası «Anadolulay»mıştır. Olayların getirdiği bu sonuç, 1945-1946 yıllarında rejimi liberalleştirmek isteyenlerin isteklerine hiç uymamaktadır. Anadolu'daki politik uyanış fikri ve sosyal uyanışa kıyasla çok büyük bir ilerleme kaydetmiştir. Anadolu köylüsü denince, homojen bir sosyal tabakanın bahis konusu edilemeyeceğini gözden uzak tutmamak gerekir. Anadolu'da, tarım açısından büyük toprak sahiplerine kadar bütün kademelerden geçen bir sosyal derecelenme yoktur. Aksine, coğrafya haritasına şöyle bir bakış, bize, Anadolu'nun monolitik değil, güçlü farklarla birbirinden ayrılmış bölgelerden müteşekkil olduğunu göstermektedir.

Batı ve kuzey batı Balkan ülkelerinin şartlarına benzer görünüştedir. Doğu ve güney ovası (Çukurova) daha çok İran ve komşu Arap ülkelerinin

tarım yapısını aklı getirmektedir. Bölgelere ait farklar hesaba katılarak, Menderes rejiminde statüko'ya taraftar muhafazakâr güçlerin, Anadolu'da ve küçük taşra şehirlerinde nüfuslarından hiçbir şey kaybetmediklerini aksine ekonomik güçlerini arttırdıklarını söylemek mümkündür. Bunların siyasal partiler üzerindeki etkileri yabana atılamaz.

Ekilmemiş arazinin süratle azalması ve nüfus artışı sebebiyle mülkiyetin parçalanması ölçüsünde köylülerin toprağa olan açlıkları da çoğalmaktadır. Bunun doğal sonucu olarak da, reform taraftarı güçlerle gelenekçi güçler arasındaki gerginlik bir sosyal kavga karakterine bürünüyor. Bu durumda, Anadolu'nun modernizasyonunu hedef tutan genel bir politikaya dayanmadan ekonomik kalkınmayı başarmamız imkânı yoktur. Büyük çıkarların çatışması da buradadır.

Muhtlak olan toprak reformu probleminin kısa bir tarihçesi şudur:

Çiftçiyi topraklandırma kanunu İnönü'nün devlet başkanlığı zamanında, 1945 yılında kanunlaşmış, fakat esas muhtevandan da gene Halk Partisi iktidarı devrinde uzaklaşmıştır. 1950 seçimleri, temeli özel toprakların dağıtımını olan tarım reformuna karşı bulunan Demokrat Partiyi iktidara getirmişti. Demokratların düşüncesinden sonra subaylar komitesi tarım reformu problemini gene ortaya çıkardı. Albay Alpaslan Türkeş'in müsteşarlığı zamanında da —1960 Mayısından Eylülüne kadar— 1945 kanununa dayanan iki tasarı hazırlandı. 1961 seçimlerinden az önce, tarım bakanının başkanlığında, bakanlıklar arası bir komite bir tarım reformu projesi meydana getirmişti.

Bu proje, I nci İnönü koalisyonu tarafından yeniden ele alındı. Adalet Partili Cavit Oral bu hükümetin tarım bakanı idi. Çukurovalı büyük toprak sahibi bir aileden gelen Cavit Oral, 1945 tarım reformunun en büyük düşmanlarındandı. Bu yüzden de Demokrat Partiyi girmişti.

Her ne kadar, Oral, sonradan mutedil bir muhafazakâr durumuna gelebilmiş ise de, kendisinden, özel toprakların dağıtımını öngören bir plan yapıcısı olması beklenemezdi. Onun zamanında yeni bir reform projesi yapıldı. Herkesin bildiği gibi bu proje, 5000 dönümden fazla toprağın dağıtımını uzun yıllara yayılan —daha doğrusu nesiller— bir merhale içinde kabul ediyordu.

1962 yılı Haziran ayında vuku bulan hükümet değişikliği ile Cavit Oral bakanlıktan ayrıldı. Toprak sahiplerine ait çıkarların aynı ölçüde temsil edildiği 2 nci İnönü koalisyonu, eski tarım bakanının bıraktığı projeyi yeniden teklife aldı. Diğer yandan plânlama teşkilâtı yabancı uzmanların yardımı ile bir proje hazırladı. Parlâmentonun açıldığı 3 Eylül gününe kadar durum bundan ibaretti.

Toprak dağıtımının en kısa bir süre içinde bitirilmesi ve hiçbir sabotaja imkân verilmemesi hususunda sol plânlama teşkilâtı ile aynı görüştedir. Ayrıca, toprağa kavuşmuş köylülerin katılacakları tarım üretimi kooperatifleri teşkilî de istekler arasındadır. Tam bir toprak dağıtımı bugünkü sosyal yapıyı esaslı şekilde değiştirecektir. Sol düşünenlerin gözünde, toprak reformu, en başta bir politik düzen sorunu. Hedefin de, Anadolu'da, İslâmîk geleneğin ve toprak ağalarının gücünün kırılması olduğu gözlenmektedir.

Gelecek ve reform arasında köy enstitüleri konusundaki tartışmanın anlamı büyüktür. Köy enstitüleri her ne kadar tarım reformu kadar heyecan yaratmıyor ve o ölçüde yabancılara dikkatini çekmiyorsa da, aslında, Anadolu'nun geleceği için çok önemli temel noktalara dayanmaktadır. Köy enstitüleri Kemalist Türki

veya özgü bir yaratıştır. Bunlar, en kati gelenekler içinde yaşayan bir tarım topluluğunun modernizasyonu — geri kalmış ülkelerin en güç problemi budur — için tipik bir Türk buluşudur.

Fikri hazırlığı Atatürk zamanında yapılan Köy enstitüleri 1940 yılı Nisanında, Devlet Başkanı İnönü'nün teşebbüsü ile kuruldu. Kuruluşlarındaki temel düşünce şuydu: Anadolu'nun modernizasyonu şehir adamları ile değil, Anadolu'dan fıskırışmış yenilikten yana güçlerle başarılabilir. Köy enstitülerinde kız ve erkek öğrenciler 5 yıllık bir eğitime tâbi oldular. Sonra da, öğretmen olarak, Anadolu içlerine gönderildiler. Bütün Siyasal partilerdeki muhafazakârlar bu enstitülere karşı azgın bir savaş açtılar. Savaş d kazandılar. Köy enstitülerini normal okullar haline getirmekle, Menderes bu işi 1954 de bitiriverdi. 1960 tan beri devrim sayesinde köy enstitülerinden yeniden bahsedilmektedir. M.B.K. si şu ya da bu form altında enstitü fikrini yeniden ele almak istiyordu. Halk Partisinin reformist kanadı da bunların yeniden açılmasını talep etmektedir. Eski bir enstitülü olan ve halen Öğretmenler Federasyonu Başkanı bu en şiddetli şekilde gösterenlerdir. Plânlama teşkilâtı da köy enstitülerine büyük önem veriyor. Bütün yeni istekler tartışma safhasındadır. Anadolu'daki eğitim problemi, 1940 ta olduğu gibi, sınırlı bir çerçevede değil, genel bir Anadolu kalkınması perspektifi içinde ele alınmalıdır. Yön dergisinin 22 Ağustos 1962 sayısında Dr. Turhan Tokgöz şöyle yazıyordu: «Köy enstitülerinin derhal açılması üzerinde ısrar etmemelidir. Daha çok, bunların daha iyi ve daha geniş bir temel üzerinde yeniden kurulmalarına elverişli şartların yaratılması düşünülmelidir.»

Köy enstitülerinin babası sayılan İnönü'nün yönettiği koalisyon hükümeti, bu konuda çok ihtiyatlı davranıyor. Köy enstitüleri, köylü mensupları yeni bir aydın zümre yaratmıştır. Bunlardan Mahmut Makal ve Fakir Baykurt gibi bazıları, Türk edebiyatını yeni bir biçimde zenginleştirmişlerdir.

Böylece, bir Anadolu realizmi, ilk defa olarak, Anadolu'yu, gelenekçi yazarların roman ve hikâyeleri ile şehirliliye sundukları romantizmden sıyrılmış, onun kültürel ve sosyal sefaletten başka bir şey olmayan gerçek yüzünü ortaya koymuştur. Köy enstitülerinin kuruluşunun son yıldönümü kutlamasında, Cahyun Atuf Kansu, bu yeni edebî ekolün göz alıcı cümleleriyle tanımlanmasını yapmıştır. (Mayıs 1962 İmece dergisinde yayımlanmıştır). Kansu, Köy enstitüsü öğrencilerine, «Anadoludaki gerçek Kemalist öncüler» adını vermektedir. Anadolu realistlerinin eserleri sadece edebî bir eğilim taşımamaktadır. Bu eserler, Anadolu'nun sosyal ve moral sefaletini cesaretle millî şuuruna nakletmektedir. Atuf Kansu'nun sözleri, Köy enstitülerinden yetişen aydınların Türk milletinin gözündeki örtüyü açtıklarına işaretle son buluyordu.

Ordu ve Köy enstitüleri, sosyal akımlar bakımından şehirlil ile köylü, şehirle köy arasında bir bağlantı görevi görmüşlerdir. 27 Mayıs 1960'ın genç subayları arasındaki köylü unsurlarla Köy enstitülerinin yeni aydınları Anadolu'nun, kendisini kalkındırarak ve uyandırarak reformist güçleri bizzat bulabilecekleri umudunu getirmişlerdir. Köylü ile şehirlili daima birbirinden ayırmaş olan çukuru artık dolduran bir yol inşa halindedir. Fakat bu, uzunca bir zaman ve hayli gayret gerektiriyor. Enstitülerin kapatılması yeni fuşakların yetişmesini durdurmuştur. Ağalarla hocaların yarattığı gelenekçi güç, yeni fikirlerin karşısındadır. 35-40 bin köylü

herbirinde imam vardır. Buna karşı, resmi istatistiklere göre, 1960 yılında köylerdeki öğretmen sayısı 27 bin civarında idi. Bu sayı Anadolu'daki okur - yazarsızlığı yenmek için yeterli değildir. İmamların geçmişe olan özlemlerini ve kültürlüzlüklerini söylemek elbetteki din düşmanlığı değildir. Bir gerçektir ki, İmam Hatip okullarında şimdiye kadar, modern dünya ya ayak uyduracak tipte imamlar yetiştilmesi mümkün olamamıştır. 90 bin imamdan 60 bininin henüz ilk öğretim görmemiş olması, üzerinde düşünülmeğe değer bir konudur. (Devlet Bakanı Hafız Oğuz Bekata'nın Basın konferansındaki beyanı — İstanbul — Ağustos 1962).

Geleceğin görünüşü

İkinci Cumhuriyetteki sosyal akımlar, diğer yandan aşırı sağcı akım ve grupların doğuşu ile karşılaşmaktadır. Politik güçlerin bozulması tehlikesi karşısında, Forum dergisi, 1962 yılı Mayısın ilk sayısında «Orta Yol» adı ile dikkati çeken bir makale yayınladı. Yazar diyor ki: «Şağda, ırkçılık kokan milliyetçi ve muhafazakâr, Manchester - liberalisme anlamın da özel teşebbüs hürriyetine taraftar, aynı zamanda komünizm aleyhtarlığını demagogik bir şekilde yürüten bir grup teşekkül etmektedir. Oysa ki solda yeni bir sosyalizm geliyor. Bu iki aşırı eğilim, çoğunluğu demokrasiye alışmış Türk milletinin uzun müddet tahammül gösteremeyeceği diktatör bir rejime doğru sarkmaktadır. Ülkeyi sert tecrübelerden kurtarmak için, Forum dergisine göre, «orta yol» u güçlendirmek başka çare yoktur. —İnönü'nün yürüdüğü hal çaresi—

Forum'u yayımlayanlar ne gerici ve ne de muhafazakârdırlar. Bunlar reform taraftarı aydın sınıfa dahildirler. Makale de de belirtildiği gibi, orta yoldan anlamı dıkları şey, reformlara karşı bir yol değildir. Onlara göre, demokrasi ancak reformlarla kurtarılabilir. Siyasal partiler bu reform yolları içinde yönetilmelidir. Böyle bir orta yol hal çaresininin temel, zamanımızda Türk sosyal gerçeği içinde mevcut mudur?

27 Mayıs kavılcımı Türkiye göklerinde sadece bir sıcaklık şimşegi meydana getirmiştir. 27 Mayıs'tan bugüne kalan, belirsiz bir geleceğin işaretlerini gösteren bir sosyal uyanış şuurunu, bir takım fikirler, gruplar ve akımlardan ibarettir. Bazı izleyiciler, bu akımların gücünün modası olduğunu, yakın bir gelecek te ülkenin alıştı istikrarını bulacağını iddia ederek teselli buluyorlar. Fakat bu görüşü kabul etmek çok güçtür. Türk toplumunun ve ekonomisinin karşılaştığı güçlükler ciddi ve çok derindir. Halk partisinin yöneticileriyle beraber Prof. Turan Güneş, iç açıcı olmayan gerçeği şöyle belirtiyor: «Olaylar bugünkü haliyle gelişirse, bir işsizliğe kavuşacağız gibi, 5 ya da 10 yıl içinde ülke yeni bir 27 Mayıs için olgun duruma gelecektir. Türkiye, gözünde bulundurulması gereken bir değişikliğe uğramıştır. Yasaklar ve baskılar artık başvurulacak şeyler değildir. İş adamları için olduğu kadar politik adamları için de eski devir geçmiştir. Bir süre sonra grevler başlayacak nümayişler birbirini takip edecek ve halk hakkını isteyecektir. Türkiye yeni tip bir yönetime muhtaçtır.»

İsmet İnönü politikası, kritik devirde, karışıklıkları önleyebilmiş ve geçici olarak düzeni kurabilmiştir. Fakat İnönü tecrübesi kötü temeller üzerinde kalmıyor. Türkiyenin bütün dostları, İhtiyar paşanın da iktidarı terk zorunda bırakılmadan önce, Türk politikasını yönetmeğe muktedir yeni bir elit zümresinin ortaya çıkması umudunu paylaşıyorlar.

— SON —

YÖN, 13 ŞUBAT 1963

Unutulan Doğu

Sami Katircioğlu

Doğuya yolculuk

Bir sabah, evet bir ağustos sabahı, İzmir Basmane garından hareket ediyoruz.

İlk hedef son tren istasyonu Kur talan. Diğuya doğru, üç gün üç gece Anadolu Bozkırını bir baştan bir başa geçip gidiyoruz.

Ey koca Anadolu, tarihin derin likleri içinde en yüksek uygarlık lara beşiklik etmiş Anadolu! Ev liya Çelebi'nin «Seyahatnamesin de» «İran sınırından Küçük Asya yaylasına sarkan bir sincabın ye re hiç inmeksizim batı kenarına kadar ağaç üstünde gidebileceği bi çimde ormanlarla kaplı olarak ta nımladığı Anadolu. Ya bugün, ni ye böyle çöl «misal» bozkır?

Evet, kavurucu ağustos güneşi altında her şeyin, ama her şeyin sapsarı, kupkuru kesildiği, toprak ları çatlak çatlak, su diye yalva ran, bir tek çalılık bile bulunma yan ovaların, ağaçsız, otsuz tepe lerin, binlerce kayalık dağların arasında, bakımsız, önleri tezek yığınlarıyla dolu köylerin kenarın dan geçerek üç gün üç gece doğu ya gidiyoruz. Ve bir gece, sıcak bir ağustos gecesi saat onda tren yolculuğumuz son buluyor. Bir kaptıkaçtı ile Siirt'e yollanıyoruz. Sıcak, kurşun gibi sıcak bir yaz gecesi, buram buram yapış yapış terli bir gece geçiriyoruz Siirt'te. Kürtçe, Arapça bazen de Türkçe kişiler arasında yadırgıyoruz çev reyî, çevrece yadırganıyoruz.

Soruyorum: Doğudaki yolkesime lerin, soygunculukların, kaçakçı lıkların sebebi nedir sizce? Bizi Siirt'ten Kurtalana getiren kamyo netin şoförü «Abdurrahman Me rakât» özeltiyor.

«Beyim diyor, asıl sebep işsizlik, fakirlik, fukaralık. Adam ne yap sını? İş yok, arazi yok, fabrika yok, para yok, açlıktan ölsün mü? İşte adam yol kesiyor, hırsızlık yapıyor, adam soyuyor, sınıra ya kın olan yerlerde kaçakçılık yapı yor. Suriyede koyunun değeri bi

zimkinden üç dört misli fazla. Ka cırıyor, her teblikeyi göze alarak kaçırıyor ve satıyor.»

Tekrar soruyoruz, şeyhlerden ne haber?

Güçlü kişiler

Burada halk, şeyh sözcüğünden çok «şih» sözcüğünü kullanıyor. Hem de uzatarak genizden çıkara rak. Yerli halk şeyhlerden söz açılınca bir tuhaf oluyor, çekini yor, korkuyor. Ve işin kötüsü, bir acaip, bir şüpheli bakıyor ki ki şiye. Bu babta konuşmak istemi yorlar bir türlü. Kişi rahatça aç lamıyor onların yanında.

Yalnız Hakkı Ablacın Şeyh sözünü duyunca iyice açıldı, dili çözülü verdi. Anlaşılan inanmıyor şeyhle re. Ama gene de çevreye bakarak, yavaş yavaş konuşuyor. Belli ki, şeyhlerden korkmayan, veya onla rı saymayan yok bu bölgede. Şeyh lerin ne güçlü yaratıklar olduğu nu, kurumun asıl önemini ilkin bu davranıştan kavramaya başla dık. Hakkı Ablacın D.D.Y. dan emekli yetmişlik sevimli bir ihtiy ar. «Şeyhler tümen tümen bura larda bey diyor. Şeyhlerin halk üzerinde, hele köylerde korkunç etkileri vardır. Nasıl söyleyeyim sana, şeyh bulunduğu çevrenin kralıdır adeta. Halk şeyhten kork tuğu, şeyhi saydığı kadar kimse den korkmaz kimseyi saymaz. Şuraya Cumhurbaşkanı gelse hal ka pek etkisi olmaz. Viz gelir ona. Ama bir şeyh gelse, adam kendin den geçer. Ne yapacağını, nasıl saygı göstereceğini bilemez. Şeyh çevresinde herşeydir. Başkandır, yarıcıdır, dini önderdir. Kısaca eski deyimle «hakimi mutlak.»

Örneğin: Biri kız kaçıtır, ırza geçer, hırsızlık yapar, başkasının tarlasına tecavüz eder, taraflar ad lıyeye falan gitmezler. Başvura caıkları mercî şeyhtir. Şeyh taraf ları dinler ve uzlaştırmaya çalışır. Kız kaçırılan taraf malî durumuna göre şeyhin uygun bulduğu bir miktar parayı, ya da davayı karşı tarafa verir. Tarlaya tecavüz ede ne «Ula Resyo, sen haksızsın. Öçe haklıdır bu işte. Ula, hududunu iki arşın geri çekeceksin.» İşte emir.

Mahkeme ilâmından bin kez da ha güçlü. Şeyhin bulduğu çözüm yolu kesindir. Taraflar buna asla karşı koyamaz.

Sömürme düzeni

Peki diyoruz, bunlar halk için faydalı şeyler değil midir? Vatan daşın işini görmek, derdine çare bulmak..?

«Ah beyim diyor ah! Hakkı Ablacın. Halkı iliklerine dek sö müriyor bunlar. Bunların geçimi, saltanatları, güçleri hep bu fakir halkın sömürülmesine dayalıdır. Halk arasında ne kadar çok anlaş mazlık, çatışma olursa bunlar o denli kıvanç duyar. Hattâ bazıları halk arasındaki çatışmaları adam ları araçıyla karıştırırlar. Halkı birbirine düşürürler, tâ ki kendi lerine iş çıksın diye. Çünkü şeyh ler, kendine işi düşenlerden, akıl dâmsıp uzlaştırmasını isteyenler den duruma, işin önemine, taraf ların malî olanaklarına göre hatırı sayılır bir karşılık, para, mal, ya da bazı hizmetler ister. Şeyhlerin

Şeyhlerin merkezi Bitlis'ten bir görünüşü

akla gelen ve gelmeyen bütün ihtiyaçları halk tarafından görülür.

Tümen tümen

Gene soruyoruz, buralarda şeyh ler çok mudur?

«Ne diyorsun efendi, buralarda her köyde bir şeyh vardır. Zira şeyhin bütün kuşakları yediden yetmişe kadar hepsi şeyhtir. Da hası var. Şeyhin bulunmadığı yer de adamları vardır, şeyh adına sönmürmeye devam ederler. Kurta lan'da yedi sekiz şeyh vardır. Van, Bitlis, Siirt, Hakkari, Diyarbakır, Ağrı, Muş köylerinde şeyh bollu ğundan ferman okunmaz. İlerde daha çok dini temeller üzerinde dayanan büyük şeyhler de vardır. Bunlar istiyene «icazet» verirler. Senin anlayacağım şeyhler İnan rı kul arasındaki ilişkilerde bile şakelcidirler.

7'den 70'e kadar hepsine saygı

«Yukarda şeyhlerin halktan bil yük saygı gördüğünü söylemiştik. Bu kural, şeyhin yaşı, başı, ögre tim seviyesi, bilgisi ne olursa ol sun değişmez. Kara cahildir, yir mi yaşındadır, on beş yaşındadır, değişimi ki şeyh kuşağındandır saygıda kusur edilmez. Doksanhk bir ihtiyar gider onsekiz yaşında bir delikanlının saygıyla elini, ya da omuzunu öper. Çünkü şeyhler peygamber kuşağından gelmedir. Halk bunlara adeta tapar.

Halk şeyhin şerrinden korkar. Zira bunların geniş teşkilatları vardır. Adamları, imamları, feda ileri emre amadedir. Kendilerine karşı geleni, asi geleni hizaya ge tirmesini bilir. Dövdürür, vurdur, malma, canına bir zarar ver direbilir. İnansa da, inanmasa da halk şeyhlerden korkar.»

Soruyoruz: Sizce devâm ediyoru z. Bitlis'te bir aykırata soruyoru m: Şeyhlik kurumu, önemi, et kisi, nedenleri, toplumsal sonuç ları hakkında bizi aydınlatır mı sınız? Peki diyor meslekdaşım. Fakat yüzünde endişeli bir çekin genlik çizgisi belliriyor. Adını ya zayın mı diyorum. Aynı endişe çizgisi geriliyor. İsteksiz «yazsa nız da olur, ama buna lüzum yok» diye ekliyor. Meslekdaşına yerden göge dek hak veriyorum.

Şeyhlik, doğu illerimiz yönünden üzerinde önemle durulması gere ken bir kurumdur. Doğuda, halkın gerek birbirleriyle gerekse devletle ilişkilerinde pek etkili rol oynar lar. «Diye başlıyor, anlatıyor, an latıyor..»

«Bitlis şeyhlerin merkezidir» di yor. Birkaç şeyh adı rica ediyoru z.

«Şeyh Selâhattin, Şeyh Masum, Şeyh Nesimi ilk akla gelenler arı sında sıralanıyor.»

Gücün kaynağı

«Şeyhlerin bu güçleri nereden geliyor? Şeyhliği doğuran sebebler nelerdir?»

«Şeyhler güçlerini dini temeller den alır ilkin. Doğu bir yığın mezheplerin batıl inançların, mistik düşüncelerin cirir oynadığı bir yerdir. Halk pek geri kalmış, okuyup yazma bilmeyenler büyük oranda, iktisaden pek zayıf, ik lim koşulları sert ve elverişsiz, arazi arızalı, tarım çalız, sanayi yok, yeraltı kaynakları gereği gibi işlenmiyor. Böyle bir çevre içinde bir yığın mezhep, mistik bir or tam kişileri çepeçevre kuşatmış. Hanefisi, Şafisi, Nakşibendi'si, Şii'si, Rûfa'i'si say sayabildiğine.. Birde aşiretler karışmış işin içine. Şeyhlerin birçok adamları var. İmamlar, hocalar bunların başı na da geliyor tabii. Doğuda hoca bol luğundan geçilmiyor. Özellikle köylerdeki hocalar bağlı bulundu ğu şeyhler çıkarına sürekli dini, mistik telkinlerde bulunuyor hal ka. Zaten, şeyhler küçük çevreler de daha güçlü, daha etkili. Bir örnek olarak Şeyh Nesimi'yi ele alalım. Bu kişi Kadiri'ler tarika tündandır. Kendilerinin, Hazreti Muhammedin kuşağından geldiği ni iddia ederler ve bunu kendile rince ispatlar da. Gerçi, bütün şeyhler kendilerinin peygamber kuşağından geldiğini ileri sürerler ya, fakat Kadiri'lilere göre asıl peygamber kuşağından gelenler kendileridir. Ve Bitlis'in Mutki ilçesinde köylerdeki bütün imam lar ister cahil, ister kara cahil, isterse kapkara cahil olsun Kadiri'lerdendir. Bunlar her zaman, her fırsatta bağlı buldukları şeyhler adına, çıkarına telkinlerde bulunurlar. Ve böylece bunlara inanan, bağlanan büyük kitle şeyh için önemli bir güç olur.

Asıl kaynak ekonomisi

Sonra şeyhin gücünü doğuran nedenlerin en önemlisini anlatı yor.

«Şeyhlerin gücünün öte nedeni ve asıl kaynağı ekonomiktir. Zi ra Doğuda şeyhlerin bir çoğu eko nomik güce de sahiptir. Bir çok ları varlıklı kişilerdir. Sadece di ni güçleri değil, maddî olanakları da ellerinde tutarlar. Kendilerine karşı olanlara akla gelmeyecek ekonomik ve maddî baskular ya parlar. Kişinin ekmeği ile oynar lar. Sorarsın adam cevap verir. «Şeyhin manevi himayesinde mal mızı, canımızı, ırzımızı, namusu muzu koruyoruz.» Oysa biraz araş tırır, biraz derinleştirirsen hemen anlarsın ki, «Şeyhin manevi hima yesinin kaynağı» maddî olaylara, ekonomik temellere dayanıyor. Yıllar boyunca süregelen buna

benzer olaylar, halkın kafasında bilinçsiz bir itaat, bir bağlılık do ğuruyor şeyhlere karşı. Huzura kavuşmak için şeyhe bağlanmaya, ona tapar gibi itaata, boyun kır maya, kâğıt kulluğuna zorunlu his sediyor kendini.»

Ortam değişmeli

Soruyoruz, şeyhlik kurumunu kaldırmak için ne yapmak gerek sizce?

«Her şeyden önce şeyhliği doğu ran ortamı yok etmek gerekir. Çünkü ortam şeyhlerin doğumu nu, gelişmesini çok kolaylaştırıyor. Bir kez buralarda halkın devlete güveni, inanı yok. Doğuda halk, özellikle köylerde zabıttadan pek yılmış. Sonra Doğu, oldum olası bütün iktidarlarca hiç ilgilenilme miş bir bölge. Öyle ki, C.H.P. devrinde hükümetler uğraşmaya değer bulmadığı bölgeleri kendile rine bağlı şeyhlerin idaresine ba rakmışlar. 1950 den sonra da oy problemi şeyhlere çeşitli tavizler sağlamış. Bu nedenle kurum gü cünü hem çoğaltmış, hem de ha gemonyasını bugüne değin sür dürmüş. Yüz yıllar boyunca kök leşmiş, güçlenmiş, oturmuş bir kurum. Kırk elli şeyhi tutup ye rinden atmak, Batıya sürmek so runu çözmez. Çünkü ortam giden lerin yerine kolayca yenilerini ça karabilir. Hattâ daha kötüsünü, kurnazını, sömürücüsünü çıkarır. O halde akla uygun çözüm şekli, bu kurumu doğuran nedenleri, onu yaşatan, çoğaltan ortamı yok etmektir.

Ekonomik özgürlük

İlkin yapılacak iş, halkı iktisa den şeyhin etkisinden kurtarmak tır. Yukarda da belirttiğimiz gi bi halk, ya maddî olarak ya da inanca iktisaden şeyhe bağlıdır. Vatandaşa iş bulacaksınız. Ve o, şeyhin manevi, maddî ilgisi olma dan da karnını doyurabileceğine, geçimini sağlayabileceğine inana cak. İşte o zaman şeyhlerin etki sinden yavaş yavaş uzaklaşacak. Zaten, iktisaden bağımsız olanla rın üzerinde şeyhin etkisi pek azdır. Ayrıca, halkı okutacaksınız, eğiteceksin. Boş inandan, çıkarıcı dini telkinlerden onu kurtaracak sını.»

Trende, doğuda hizmet görmüş, bir çok ilginç olaylara tanıklık et miş bir polis memuru ile tanıştık. İsrarla sormamıza rağmen ismi ni vermedi. Şeyhlere dair yılmış yılmış olaylar anlattı. Yazısı daha fazla uzatmamak için bunları yaz mıyorum. Fakat konuştukları mız üzerinde önemle birleştiği nok talar var. Doğuda bu kurum tam

Şeyhleri anlatan emekli memur Hakkı Ablacın

İşçi çocuklar

Hakkı ÖZKAN

Mahmutpaşa taraflarında hanlar vardır bilirsiniz. Taş duvarları islidir. Kimbilir hangi sultanlardan, hangi paşalardan kalmadılar. Yapıldıkları dan beri hiç bir onarım görmemişlerdir sanki. Rutubetli taş odalarında mutlu mutsuz, uykulu uykusuz işçiler kılık değiştirmiş kırk haramiler gibi gelir çözer eski masalları biliyorsanız. Taş odalardan makina gürültüleri taşar tek düzenli tek düzenli. Taş odalar, koyu gölgeleri içinde bin yıllık esrarlı hikâyelerini fısıldar size. Bu hikâyeler işçilerin dertleriyle dolu makine gürültülerinin tedirginliği içindedirler. Rutubetli gölgelerden yürürken ince uzun sütünların arasında garip bir huzursuzluk duyarsınız. İşte o hanlardan birine bir arkadaşımı görmeye gitmişim. Arkadaşımı bulamamışım. Taş odaların "rutubetinden" kapkara, korbacı bir esircinin elinde bir kız kaçacak, uzaklaşmakta olan sölgün yüzü bir şehzadenin ardından oynak, cilveli bağırarak, şehzadesine kavuşunca çevresinde kırda büküle oynuyacak sanısı içinde makina gürültülerinin tek düzenli vızıltısında hayalindeki masal kızlarını coşturacak darba ka ile zil seslerini arıyor gibiydim. Oysa isli, küçük taş duvarlar sırtıyordu. Taş odalardan yorgun kadın erkek, çoluk çocuk, terli işçiler girip çıkıyorlardı. Canım sıkılmıyorken «kibritin var mı a bi?» dedi biri ardında: Durdum.

— Var.
Döndüm. Onbir oniki yaşları arasında iki çocukla karşılaştım. Üstleri başları yağ, boya lekeli içindeydi. Anlaşılan buralarda bir yerlerde çirak olarak çalışıyorlardı. Ateş yakacaklar zamanla kibritini verdim. Oysa avuçlarının arasında kibritleri yakıyorlardı. De

bir söz... izentim. Ve sömürücüler halkın okumasını, eğitmesini asla istemezler. Halkın uyanmasına yarıyacak her davranışa karşıtılar. Bize bilgi verenlerin birleştiği bir husus da şudur.

1945 den sonra uygulamaya başladığımız çok partili politikanın çıkarıcı, tavizci tutumu. Seçim süresince oy peşinde koşan çıkarıcı politika bezirganları şeyhlerle cepteli pazarlığa girmede, tavizler vermede, vaalarda bulunmada bir sakınca görmüyorum. Hatta çoğu zaman oylar, para ile satın alınıyor. Filan partinin filan aday bölgenin güçlü şeyhine gidiyor. Kıyasıyla pazarlıktan sonra binler sayılıyor, oylar satın alınıyor. Tıpkı pazardan mal alır gibi.

Sonuç

Türkiyemizde şeyhlik, dini ve ekonomik temellere dayanan orta çağ kalıntısı feodal bir kurumdur. Halkı alabildiğine sömüren, onun engelliyen ilkel ve gerici bir kurum. Yurdun kalkınmasını, vatan daşın uyanmasını, demokratik düzenin sağlam temeller üzerine kurulmasını istiyorsak, şeyhliği doğuran ortamı kaldırmak gerekir. Çünkü, sömürme düzeni içinde, iktisaden, vicdanan tutsak kişilerin satılık oyları üzerine sağlam bir demokrasi kurulamaz.

rin derin çektiler dumanları kırk yıllık tiryakiler gibi. Kulaklarından tutup çekmek, bu yaşta sigara içmenin zararlarını anlatmak geçti aklımdan. «Kötü bu yaptığınız. Bu yaşta ciğerlerinizi zehirlemeniz doğru değil» gibilerden birkaç söz söylemek istedim. Söyledim de. Beni garip bir dalgınlık içinde dinliyorlar, daha doğrusu hahm ortasındaki avludan tam karşısına rasthyan sıvaları dökük bir yapıtan gözlerini alamıyorlardı.

Taş duvarlar sırtıyordu...
— Boş koy be abi. Yorma çeneni, demesiydi kabacası kimbilir daha neler anlatacaktım.

Küçük, sadece söyle bir bakmakla yetindi.

— Cevata da ne oldu? Daha gelmedi, dedi kabacası. Yoksa yakalandı mı?

— Yakalansaydı ne olur? dedi küçük.

— Ne mi olur. Ne olacak. Kıyana tekme ver.

— Yakalamı mı o?

Gitmekten filan vaz geçtim. Son günlerde çocukların kurduğu çetelele ait korkunç şeyler okuyor muyuz? Bunlar çıkar falan dı geldi. Biryerlerde çalışıyorlardı. Belkide ben yanıldım az önce. Bunlar, gözledikleri yapıtı soyan arkadaşlarını bekliyorlardı. Arka

Küçük işçilerin yemek saati: Köfte ve piyazı...

daşları gelir gelmez kaçacaklardı. Ama nedense başuclarında dikilip kendilerini dinlememden tedirgin filan olmadılar. Kaçmıyorlar da. Avuçlarının arasına gizledikleri si garaları fosur fosur turtüyorlar. Deminden beri gözledikleri yapıtı baktılar, baktılar.

Taş duvarlar gülümsüyordu.

— Hah! Geliyor.

Çocukların gözlediği sıvaları dökük yapıtı taş duvarlara bir yama

gibi yapıtırlmıştı sanki. Anlaşılan sonradan yapılmıştı. Kırık dört kük pencerelelerinden biri açıldı. Ötekilerle aynı yaşlarda bir çocuk görüldü. Görünmesiyle beraber aşağıya atlaması bir oldu. Avluda ki adamlardan hiç biri başını döndürüp te ne oluyor diye bakmadı. Çocuklar kısa bir süre olduğu yer de kaldı. Birşey oldu sandım çocuğa. Ne de olsa atlattığı yerin yüksekliği üç, dört metre vardı. Oysa lastik bir top gibi olduğu yerden sıçradı. Göz açıp kapayın caya kadar arkadaşlarının yanına geldi.

— Biz de seni yakalandı sandık.

— Yakalıyamadılar. Helâya saklandım. Az kalsın görecekler diye ödüm koptu. Her tarafı didik didik ediyorlar.

— Aldırma.

Kaçmıyorlar, gülererek konuşuyorlar. Korktuklarını belirten bir yanları yok. Yıkık yapıtı gözleyip duruyorlar. Ama birşey filan çalmış olsalardı tabanları yağlarlar dı çoktan O hâlde kimden çekiyorlar?

— Bizi yakalıyacaktı. Tuz luyayım da kokmınsınlar, dedi ye ni gelen.

— Allah kahretsin onları, dedi kabacası.

— Çekilip gitsinler canım; dedi küçük.

— Niçin korkuyorsunuz?

— Korkmuyoruz, dedi büyük dönüp. Korkmuyoruz, kaçıyoruz.

— Kimden kaçyorsunuz?

Soruma cevap vermeyecekler diye korkuyorum ama.

— Müfettişten, diye cevap verdi sonra gelen.

— Müfettiş ne arıyormuş?

— Müfettiş ne arar abi? Bozuk düzen birşeyler var mı diye bakar.

— Öyleyse siz neden kaçıyor sunuz?

— Kaçak çalışıyoruz da ondan.

— Kaçak mı çalışıyoruz?

— Evet.

— Niçin kaçak çalışıyoruz? Aralarında «avala da bak» gibilerden gülistüler.

— İnsan niye kaçak çalışır abi? dedi sonra gelen.

— Kanuna uymayan bir iş yaparsa kaçak çalışır.

— Sen bu zekâyla fazla yaşamazsın abi, dedi kabacası.

— Bizim de kanuna uymayan yanlarımız var onun için çalışmamız yasak.

— Yasaksa çalıştırmasınlar.

— Doğru, doğru ama biz ne yi yelim?

— Müfettişler sizin iyiliğinizi için gelmişler fena mı?

— Boş ver be abi. Hangi bizim iyiliğimiz için? Çalışmazsak daha mı iyi? Sokaklarda mı sürtelim?

— Ne sorsam, ne söylesem ağzıma tüküyorlar.

Siz okula gitmiyor musunuz?

— Gittik gittik ama üçe kadar ben okudum, bu dörde kadar okudu, bu da beşe kadar. Beş bitiremedik.

— Sonra neden gitmediniz?

— Okula neyle gidilir abi? Kitap ister, para ister, üst baş ister...

— Senin baban yok mu?

— Var ama boşta. Annem bakıyor. Biz altı kardeşiz.

Sorsam kimbilir ne korkunç hikâyeler anlatacak. Sözü değiştiriyorum.

— Senin?

— Benim babam yok.

— Baban yok ama ablan var.

— Ablamı bırak ulan. Benim ablam var ama senin anan.

— Anamdan bana ne? Boş ver. Sen ablanı bak.

— Bırak ablamı.

— Bırakırsam alırılar.

— Rifat usta seni buraya nede aldı oğlum? dedi sonra gelen.

— Ablam için mi?

— Hayır senin için.

Aralarına girmeseydim kapıyacaktı.

— Çekilip gitsinler şu müfettişler de, dedi kabacası. Gelecek za mantı buldular. Ne olacak yani?

Tedirginleştiler. Yeni izmaritler yakıldılar.

O sırada gözledikleri yapıtı yan tarafından küçükçük bir kapı açıldı. Biri çıktı. El etti. «Gittiler.» diye bağırdı.

— Bağırın kim? dedim.

— Patron, dedi kabacası.

— Korkmuyor mu?

— Bizim patron oool... dedi kabacası.

Koşarak gittiler.

Taş duvarlar sırtıyordu.

YÖN, 13 ŞUBAT 1963

İki küçük motor tamircisi

Dikkat!

Türklerle alay ediliyor!

Şu on altı-yedi yıllık günlük gazeteleri şöyle bir kenara koyun. Sonra arasından gelişigüzel onbes - yirmi tanesini seçip haberlere göz geçirin. Yüzlercesiyle karşılaşsınız. Bunların arasındaki birkaçının dışında tümü garip ni kâylerdir. Ocak ayının gazetelerindeki haberler ise büyük, çok büyük garipliklerle doluydu. Bunların içinde bir tanesi vardı ki, garip olduğu kadar saçma ve saçma olduğu kadar da iğrençti.

Haberin başlığı şu: «Türkiye «L'Immortelle» ile festivale katılı yor... İkinci başlık: «İstanbul'a gelen Prodüksör Sammy Halfon «İnce Memed» de filme alacağını söyledi... Ve haberin ilk onüç satırı: «Hiroşima Mon Amour» ve bir süre önce şehrimizde çevrilen «L'Immortelle» filmlerinin prodüksörü Sammy Halfon Romanya'dan dönmüştür. Milletlerarası film festivallerinde en çok mükâfat alan Fransız prodüksörü, bir Türk - Fransız koprodüksiyonu olan «L'Immortelle» filminin iki gün önce Paris'te «Prix de Lux» mükâfatını kazandığını açıklayarak Türkiye'nin bu filmle Cannes festivaline katılmasını temine çalışacağını söylemiştir.»

Sağolsun Sammy Halfon, yabancı ülkelerin bize verdikleri şanelerin ardından şimdi de böyle bir çıkış yaparak Türkiye'nin festival şehirlerinde adını duyurmasını istiyor... Şaka bir tarafa haberin arka tarafı da Sammy Halfon'un ve muhabirinin övgüleriyle dolu. Armağan kazanma kompleksinin içinde yaşadığı açık açık okunan Sammy Halfon'un bu sözlerine Yenısabah ve Pazar'da Çetin A. Özkırım ile Türkiye Sinema İşçileri Sendikası'ndan (Sine-İş) başka kimse karşı çıkamadı. Batılıların bizimle alayına rahat rahat göz yumduk.

Sine - İş'in toplantısı

19 Ocak 1963 Cumartesi günü saat 12.30 ile 15.00 arasında Çağal oğlu'ndaki Gazeteciler Sendikası'nda Türkiye Sinema İşçileri Sendikası bir basın toplantısı düzenledi. Şimdi gelenlere şöyle bir göz atalım: Sine-İş'ten Başkan Metin Erksan (rejisör), Ertem Göreç (rejisör), Yılmaz Atadeniz (as. rejisör), Yavuz Yalınkılıç (rejisör), Ziya İnsel (Laboratuvar Şefi), Turgut İnangiray (montör), Gazeteciler Sendikası'ndan Cengiz Tuncer, karikatürist Tonguç Yeşar, gazeteci Turhan Tükel, eleştirmen Tuncan Okan ile eleştirmen Semih Tuğrul. Ayrıca Dünya, Cumhuriyet, Yenısabah, Milliyet, Tercüman, Son Havadis, Tasvir, Yeni İstanbul, Hürriyet, Hareket, Vatan gazeteleri ile Ses Dergisinin de muhabirleri var. (Yalnız eleştirmen Tuncan Okan aynı zamanda Milliyet gazetesini de temsil ediyordu.) O gün orada yapılan toplantı yalnızca Dünya ve Cumhuriyet gazetelerinde yayınlandı. Diğer gazeteler bu olayı küçümsemiş olacaklar ki üzerinde durmadılar.

Sine-İş'in düzenlediği basın toplantısının konusu şuydu:

«Fransız film yapımcısı Sammy Halfon'un Türkiye'de, Fransız sermayesi, Fransız rejisörleri ve Fransız

Metin Erksan'ın Konuşması

senaryosu, Fransız rejisörü, Fransız teknisyenleri ve Fransız oyuncularıyla yaptığı «L'Immortelle» (Ölümsüzler) adlı filmi, Türk filmi diye Uluslararası festivallere sokamaz.»

«Biz, Türkiye Sinema İşçileri Sendikası olarak «Ölümsüzler» filminin uluslararası film festivallerine katılmayacağı konusunda yız. Bunun nedenleri apaçık görülmüyor. Hiç birşeyi Türk olmayan bu filmin uluslararası film festivallerine Türk filmi diye katılmak istenmesi, Türk sinemasının fikir ve beden işçileri olan bizlerin mesleki ve ekonomik haklarına karşı yapılmış bir saldırıdır. Bunu şiddetle reddederiz. Ayrıca bu saldırı Fransız sinemasının fikir ve beden emekçilerinin de haklarına karşı yapılmıştır. Fransız film yapımcısı M. Sammy Halfon'un bir takım çıkarları olmasa bu şekilde hareket etmez. Herhalde Sammy Halfon'un bu işte büyük bir ekonomik çıkarı var. Özellikle o, bu filmi Cannes Festivali'ne sokmak istemekte kanusundayız. Cannes Festivali'ne de ancak devlet olarak katılabilir. Fransız filmcilerinin uluslararası festivale kattırın ya da başka bir deyimle bu filmlecin hangi festivallere katılacağını düzenleyen bir festival komitesi var Fransa'da. Sammy Halfon durumu tehlikede gördüğünden ve böyle bir komiteden kurtulmak istediği için Türkiye namına festivale katılmayı istiyor. Bu yolda Sammy Halfon'un büyük bir avantajı da var. Uluslararası Cannes Festivali'ne iştirak edecek ilk Türk filmi olma şansını da kendi tarafına çekmeyi düşünüyor. O, bu isteğini yapamayacak. Biz, Sine-İş olarak onun bu isteklerini karşıyoruz. Böyle birşeye kolayca engel oluruz. Sammy Halfon'un yapacağı, bu sevdadan bir an önce vazgeçmek olacaktır. Zira, Türkiye maalesef geri kalmış bir ülke olabilir ama burası ne Fransa'nın bir müstemlekesi ne de her ecnebinin istediği gibi çıkar dolaplarını döndüreceği bir ülkedir.»

«Atatürk» filmi üzerine

Metin Erksan daha sonra «Atatürk» filmi üzerine olan düşüncelerini, az önceki ana konudan yararlanarak anlattı:

«Film konusunda herkes Türkiye'yi açık bir saha olarak görüyor. «Atatürk» filmi üzerine de çevrilmek istenen dolaplar da bunun en büyük örneğidir. İlk önce Douglas Fairbanks denilen bir sinema maceraperestli yurdumuza gelerek «Atatürk» filmi çevirmeye talip oldu. Devrin Devlet Baş

Rejisör Elia Kazan Başına yıldırım yağdı

Rejisör Metin Erksan Sine-İş'e kulak verin»

kantı aldı bunu, Beylerbeyi Sara'yı'nda oturttu. Devlet katında hiç kimse Türk sinemacılarına «bu adam bu işi yapabilir mi?» diye sormadı. Biz birer basit vatandaş olarak Türkiye Devleti'nin ve Cumhuriyet Hükümeti'nin devlet lerarası yaptığı anlaşmalara, iç ve dış siyasete hiç bir zaman karışmıyoruz. Elimizden gelen ancak dört yıldı bir gidip oy kullanmak. Oysaki bazan Cumhuriyet Hükümeti'nin icraatını tasvip etmiyoruz. Ama karışmak kimin hakkıdır, politikacı onlar, siyaset onlarıdır. Eh, müsaade etsinler de siyaseti konuşsunk biz sorumlu olalım. Onlar da buraya karışmasınlar. Ayrıca Atatürk bir hareketin ortaya çıkardığı lider. Bu hareket de doğunun ilk defa olarak batı kapitalizmine ve emperyalizmine karşı açtığı bir savaş. Bir batılı, hele böyle bir Hollywood batılı bu olayın köklerine inemez. Arkadan Aaron Rosenberg adında bir Amerikalı film yapımcısı Türkiye'ye geliyor. Hilton'a konuyor. Yanında da Arthur Lubin isimli bir film direktörü var. Aaron Rosenberg «Ali Baba ve Kurk Haramiller» filmlerinin yapımcısı, Arthur Lubin'in de bütün şöhretli «Konuşan Katır» rejisörü olmasından ileri geliyor. Yanlarında birde Adil Kalkavan isimli, yıllardanberi adını duyup işittığımız, sürekli olarak yurt dışında oturan bir Türk var. Bu üç ortak da «Atatürk» filmi yapmaya talip oluyorlar. Gene bunlar için de bir takım resmi ka-buller, devlet katlarındaki önemli kişilerle randevular tertip edilip gidiliyor. Ankara dolaylarının gene Türk sinemacılarından bunlar hakkında sorup sual ettiği yok. Bu üçlü gruba çok geçmeden ün lü Amerikalı senaryo yazarı Bordon Chase de katıldı. Hem de büyük koz olarak. Tabii bizde sine madan hiç anlamayanlar herifli şişirip durdular. «Şöyle bir bir senaryo yazarı», «böyle büyük bir senaryo yazarı» diye övdüler. Oysaki Bordon Chase'in büyük senaryo yazarlığıyla uzaktan yakından hiçbir ilgisi yoktu. O Amerikan west filmlerinin geleneğini bile bozmuş bir yazardı. West filmi geleneği şu demek: Amerikan klâsik kowboy filmleri türü içinde bir hikâye geleneği vardır. W. D. Griffith'ten beri John Ford'a kadar bu hikâye türü az buçuk değişikliklerle tekrarlanır

durur. Amerika'nın uzak-batı şehirlerinden birinde asayiş bozuk tur, ya toprak ağalarının, ya hayvan sürüleri ağalarının ya da maden ağalarından birinin yararına bir çete kamu düzenini bozar. Bu sırada şehre orta-çağ şövalyeleri halkçılığına eş halkçılık anlayışı içinde bir kowboy gelir, bu çeteyi le savuştur, zalimleri öldürür o şehrin kamu düzenini yeniden kurar ve hiçbir yarar gözetmeden şehirden çıkıp gider. Bordon Chase işte bu west filmi geleneğini yitmiş bir yazar. Özellikle ünü buradan geliyor. Onun kahramanları Amerikan bireycilik anlayışına paralel bir tutum içinde bizdeki halk deyimleriyle «bana dokunmayan yılan bin yaşasın» sözüne benzer davranışla, haksızların, zalimlerin çevirdiği dolaplara etdikleri kötülükleri önce algısız kahırlar. Ne zamanki haksızlık onların kişisel çıkarlarına dokunmaya başlar, işte o zaman ortaya atılıp bir kahraman kesilirlir hak sözkahırla boğuşup onun altederler. Gel şimdi böyle bir adama Atatürk gibi bir ülkücünün senaryo sunu yazdır. Beyşehir gölünün nereden olduğunu bilmeyen bazı polikacılarımız Bordon Chase'i nereden biliriz? Bize de sormak gereğini duymazlar. Bordon Chase'in arkasından kel bir adam çıkageldi. Adı: Yul Brynner. Atatürk rolünü oynayacakmış. İşte bu olaya bizim sokağın kedileri bile güldü. Yul Brynner kim, Atatürk rolünü oynamak kim? Ankara'da birinci derecede devlet işleriyle görüşen Yul Brynner'e biz gene büyük altından güldük. Gene bu konuda bizim fikrimizi soran yok.»

Elia Kazan meselesi

«Bundan bir süre önce yurdumuzda «America, America» filmi çeken Elia Kazan'ın filminde Türk düşmanlığı yapıyor, bu a dam kronik bir Türk düşmanı diye ortaltığı ve velleye verdiler Bir kere Türk sansürü Elia Kazan'ın senaryosunu kabul etmiş durumda. Önce bu işten sansürü sorumlu tutmak ve onun sansürde aldıkları senaryosunu gözden geçirmek gerekir. Çünkü esas mesele burada. Aynı sansür Elia Kazan'a izin verirken İstiklâl Savaşı'nın gerçek anlamına inen, ya ni İstiklâl Savaşı'nın batı emperyalizmine ve kapitalizmine karşı yürütülen bir savaş olduğunu gösterecek bir film: «Yooo, Yunan Harı, İngilizler, Fransızlar, İtalyanlar Nato müttelikimizdir. Onların aleyhlerinde yapılacak bir filme müsaade etmeyiz.» der. Ayrıca Elia Kazan Türklük aleyhtarını, yoksa Osmanlılık aleyhtarını bir film mi çeviriyor? Bunlar birbirinden ayrı şeyler. Biz ancak 1923 sonrasından sorumluyuz. Biz

Cumhuriyet çocuğuyuz. 1923 önceki idareden biz de memnun değildik ki, onu yıktık. Bizim Osmanlılıkla ne ilgimiz var. Eğer Elia Kazan Türk'ü kötü gösteriyorsa işte burada akan sular durur. Böyle birşeyi yapmaya değli onun, kimsenin hakkı olmaz. Bence Elia Kazan'ın (varsa eğer) bütün kötü niyetlerinden sansürü sorumlu tutmak gerekir. Onu denetlemek sansürün elindeydi. Sonra, o burada film çekerken bizi kötü gösteriyor dediler Elia Kazan kim, neyi kötü gösteriyordu? 1962 İstanbul'da çektiği 1988 Osmanlı İstanbul'u mu? Adam dese ki: «Ben hiç birşeyi değiştirmeden çekiyorum. 1898 denberi İstanbul'da değışen birşey yok. Eski hamam, eski tas.» O zaman ne deriz? Mesele bunlarda değil bizim genel tutumumuzda. Eğer Elia Kazan Türk düşmanlığı dışında bir devrin düzenini bir müesseseyi, arka bir fikri olmadan, kinine kapılmadan eleştiriyorsa, bırakalım eleştirelim. Ama Ankara sansürü müsaade etsin, biz de İstiklâl Savaşı'nda Yunan'ların yaptıkları ni eleştirelim.»

«Lawrence Of Arabia» meselesi

«Bugünlerde gene bir film söz konusu. Ortada gene bariz bir Türk düşmanlığından söz ediliyor. «Casus Lawrence'nin Hayatı», İngiltere'de filme alındı. Bu filmde de Türkü kötü olarak gösteriyorlarmış. Eloğlu gösterir. Senin sansüründe İnefillere Nato Devleti'dir diye İngiliz emperyalizmi ve kapitalizmiyle ilgili çevre-çegimiz her filme karşı olur.»

«Bütün bunlardan sonra da M. Sammy Halfon kendi filmi de festivale sokmak ister. Ama bundan sonra M. Sammy Halfon ve onun gibiler Türkiye'deki sinema alanını açık olarak bulamaya caklar. Çünkü bundan sonra karalarında Türk sinemasındaki fikir ve beden emeğini temsil eden Türkiye Sinema İşçileri Sendikası var. Biz emekçi olarak hakkımızın değil M. Sammy Halfon'a, onun ferişahına dahi ezdirme-»

Sonuç

Sine-İş böyle bir basın toplantısı yapınca gerçekten sevindik. Türk filmciliğini, daha doğrusu ülkemizin önemli bir sorununu benimsen ve onun için camiaya dişine takan bu sendikadan artık çok şeyler bekliyoruz. Ama biz bunu beklerken bazı kişiler M. Sammy Halfon'a izin de verebilirler. Yazımızın başlığını «Dikkat! Türklerle Alay Ediliyor» diye koy muştuk. Eğer bu M. Sammy Halfon'unki ve onun gibi olan meseleler kökünden temizlenmedikçe şimdiden başlıyan bu alaylar bir zaman gelir bizim başımıza dert olur...

Memet Fuat

YÖN 'de

YÖN'ün sanat sayfalarını bundan böyle edebiyat çevrilerinin çok iyi tanıdığı Memet Fuat yönetecek.

**Amerikan Dış
İşleri Bakanlığı
Bülteninde yer alan
önemli bir yazı**

Sam Amca reform istiyor

Amerikan Dışişleri Bakanlığı Bülteninde, Asya, Afrika ve Güney Amerika meselelerinde Başkan Kennedy'nin Özel Müşaviri olan Chester Bowles'in önemli bir yazısı yayımlandı. Sam Amcanın yeni dış yardım görüşünü yansıtan bu yazının önemli kısımlarını yayınlıyoruz:

On yıllık deneme bize artık öğretti ki ekonomik gelişme zaruri olarak sosyal gelişmeye bağlıdır. Her iki gelişme de, inanılmıyacak ölçüde çetrefildir. Bu gelişmelerde, kontrolümüz altında olmayan bahis konusu memleketle hâs iktisat dışı faktörler, başarıya geniş ölçüde tesir edebilir. Gerçekte Asya programlarımızın çözmeye çalıştığı meseleler, insan zihnini şaşkırtacak kadar çeşitlidir.

Meselâ Afrika, tabii kaynaklar bakımından çok zengindir. Fakat gelişme hareketini sürükleyici türecek, teknik elemana sahip değildir. Burada geniş çapta bir eğitim ve yetistirme çabasına, en yüksek öncelik tanınmalıdır. Afrika, ancak bu sayede, iş gücü ve sermaye kaynaklarını geliştirebilecek yeni imkânlara kavuşabilir.

Buna karşılık, Asyanın yeni devletlerinin çoğun da, hızlı gelişmeyi önleyen başlıca engel, mahdut kaynaklar üzerindeki nüfus tazyikidir. Burada mesele, sadece daha yüksek vasıflı işgücü yetistirmekle çözülemez. Ayrıca, Sanayi ve tarımda ileriye doğru sıçrayışın temellerini yaratacak miktarda yatırım ihtiyacı vardır.

Güney Amerikada ise durum tamamen farklıdır. Burada, bir asırdan fazla zaman önce sömür gelikten kurtulmuş ve el sürülmemiş tabii kaynaklara sahip milletlerle karşı karşıyayız. Fakat bu memleketlerin çoğunda, zaruri sosyal ve ekonomik ihtilâl gerçekleştirilmediği için, en korkunç fakirlik en büyük zenginlikle bir arada yaşar.

Güney Amerikada nüfusun yüzde yarımının, ekili toprakların yarısına sahip olduğu söylenir. Bu yüzde yarımın dâhil fertlere düşen arazi genişliği 15 bin akr'dır. (6 bin hektar). Güney Amerika memleketlerinin pek azı müterakki ve müessir bir arazi vergisine sahiptir.

Her yerde idealist gençlik

Gelişme hâlindeki üç kıta arasındaki bu temel ekonomik ve politik farklara rağmen, hepse, tamamen aynı mahiyette son derece önemli meselelerle karşı karşıyadır.

Meselâ, bütün az gelişmiş ülkelerde, nüfusun büyük çoğunluğu köylerde yaşar. Bu demek tir ki, az gelişmiş ülkelerin yaşayışına hava şartları, toprak, toprak mülkiyeti, hastalık ve cehalet, geniş ölçüde tesir eder.

Köylü nüfusun büyük kısmı, toprak ağalarının ve tefecilerin sömürçülüğüne karşı devamlı mücadele hâlinindedir.

Tedricen fakir köylü çocukları, iş bulmak için büyük şehirlere akmaya başlarlar, geçekondularda yaşayan nüfus, bu yüzden devamlı artış gösterir.

Her tarafta adaletsizliğin hükmettiğini gören, genç ve idealist talebeler, durumu protesto ederler ve değişiklik lehine nümayişler yaparlar. Talebeler nefret ettikleri kısır statükodan ayrılan her değişikliği benimsemeye hazırdırlar.

Pek az istisnasıyla, bu ülkelerdeki hükümetler, malî tecrübeden ve idarî organizasyondan mahrum dururlar. Hükümetler, halkı gelişmesini önleyen bâtil inançlardan ve gerillğin zincirlerinden kurtarmak için gerekli politik güce sahip değillerdir.

Bu politik, ekonomik ve sosyal strüktür, üç kıta'daki gelişme hâlinde bulunan memleketlerde, köklü şekilde yerleşmiştir. Bu strüktürü değiştirmek kolay değildir. Bununla beraber bütün insanlara daha fazla vakar ve gelişme şansı tanıyan rasyonel bir dünya kurmak istiyorsak, durumu deği-

Bir memleketin iç işlerine müdahale edilemeyeceği bahanesiyle, dış yardımları, reformları gerçekleştirme şartına bağlamaktan kaçınmak da bir cins müdahaledir. Yalnız bu, statükocu kuvvetler lehine yapılmış bir müdahaledir. Dış yardım, mutlaka, vergi ve toprak reformları gibi hava-ti tedbirlerin alınması şartına bağlanmalıdır.

tirmeye mecburuz.

Bunu nasıl sağlayabiliriz? Özellikle bizim ekonomik yardım programlarımız, Asya, Afrika ve Güney Amerikadaki gelişme vetiresine, artan bir müessiriyetle nasıl yardım edebilir?

Son 18 ay zarfında, Milletlerarası Gelişme Teşkilâtı (A.T.D.) geniş çapta değiştirildi. Sorumluluk mevkilerine yeni ve dinamik şahsiyetler getirildi. İnanyorum ki teşkilâtımız hâfen yenilenmiştir ve işlemeye hazırdır...

Temel Reformlarda ısrar etmeliyiz

Yaptığımız iktisadi yardımın kullanılmasında ve paylaşılmasında, daha iyi sonuç almak için ısrar edince karşılaşıcağımız engel, yardımdan faydalanan bazı memleketlerdeki imtiyazlı grupların gösterecekleri mukavemet ve memnuniyetsizlik olacaktır.

Kongrenin (Yaşama organı) direktiflerine uyarak cesaretle hareket edersek, kökleşmiş sosyal ve ekonomik alışkanlıklarını tamamen değiştirmeleri için, bir çok millete tazyik yapmak zorunda kalmayacağız.

Son derece önemli iki örnek toprak ve vergi reformlarıdır. Bu iki reform da iç politikamızın en nazik meseleleri hâline gelebilecek niteliktedir. Meselâ, en ilkel reform programlarını gerçekleştirme için yabancı hükümetler nezdinde ısrar edince, ortaçağdan kalma gerici politikalarına rağmen, dolar zinciri ümidiyle bizi Birleşmiş Milletlerde devamlı sürette destekleyen devlet adamlarını çok müşkül durumda bırakabiliriz. Böyle bir ısrar, «Amerikalılar iç işlerimize karışıyor» tarzında çok şiddetli tenkitlere yol açabilir.

Eğer yardım programımızın asıl amaçlarına gerçekten uygun davranmak istiyorsak, bu tip durumlar önlenemez. Bununla beraber, temel reformları sür'atle gerçekleştirmesi için, bir hükümeti ne dereceye kadar zorlayacağımızın tayınlı, her memleketin durumunu ayrı ayrı incelemeye dayanan nazik bir politik teşhisi gerektirecektir.

Hiç şüphe yok ki, bazı hallerde güvenlik ve strateji gibi herşeyin üstündeki mülâhazalar, bizi hiç değilse geçici bir zaman için, reform arzunu-

zu görmemezlikten gelmeye zorlayabilir. Esasen yardım kanunu böyle durumlarda kullanılmak üzere, özel yardım kredilerini ön görmektedir.

Bu tip mecburiyetlerle nâdiren karşılaşmayı ümit edelim...

Reformcuları desteklemeliyiz

Genel olarak, Kongrenin sarih emirlerine ve en basit sağduyu kurallarına uygun şekilde, siyasi istikrar ve iktisadi ilerleme için zaruri olduklarını tecrübeyle öğrendiğimiz temel constitusiyonel reformları desteklemek zorundayız.

Hiç bir zaman mutmamağız ki, reformlar konusunda ısrar etmeden yardım vermek de bir cins müdahaledir. Yalnız bu müdahale, geleceğin kuvvetlerinden çok, mazinin kuvvetleri lehine yapılmak tadır.

Kendi kendine yardım azmini göstermeyen gelişme hâlindeki memleketlere yardım maksadıyla Amerikan mükelleflerine vergi ödetmek için, ciddi bir sebep görmüyorum.

Filipinle ilgili, 1950 tarihli Bell Raporu, bahis konusu etliğinin şartlı yardım metodunun bir örneğidir. Filipinde Amerikan yardımı, «Derhal bir vergi mevzuatının ve hemen yapılması gerekli diğer reformların sahneye konmasını da ihtiva eden tavsiyelerin Filipin Hükümetince gerçekleştirilmesi» sı ki sıkıya bağlanmıştır. Vergi reformu, toprak dağıtım, idârenin ehliyetine göre yeniden teşkilatlandırılması, iş mevzuatı ve daha bir çok önemli tedbir, bu tavsiyeler arasındaydı.

Reformlar lehine ısrarımız, memleketin sosyal ve ekonomik strüktüründe temel değişiklikler istemek hususunda, Filipindeki reformcu ileri unsurları cesaretlendirdi. Böylece kalkınmayı önlemek ve Amerikaya karşı memnuniyetsizlik yaratmak şöyle dursun, bizim iç temel reformların gerçekleştirilmesi dâvâsını benimsememiz, Filipinlerin geleceğini düşünen hükümetlerin seçilmesine imkân veren ekonomik ve politik temel şartların yaratılmasını sağladı...